

50 onns Sedrun Pendicularas SA 1962 - 2012

Tarcisi Hendry, Sedrun

EDIZIUN
ELAVURAZIUN/TEXT
LECTORAT
TEXTS
ANECDOTAS

CUMPOSIZIUN
SQUETSCH

2012 Sedrun Pendicularas SA
Tarcisi Hendry, Sedrun
Norbert Berther, Zarcuns
pag. 129–136 Silvio Schmid, Sedrun
ord Cronica 25 onns e G. Monn, S. Hendry, S.A. Monn,
S. Schmid, S. Decurtins
diebundner AG, Mainstation, 7000 Cuera
Sudostschweiz Print AG, Cuera

Sin via

Avon varga 100 onns, aschia entuorn 1910, ein ils emprems skiunzs arrivai neu sul Pass Alpsu en la Val Tujetsch. Ei fuva Engles che frequentavan lur vacanzas ad Andermatt. Cun lur vestgadira ed ils skis da lenn han quels hosps fatg impressiun sils Tuatschins. Quei ei la naschientscha dil turissem d'unviern a Sedrun. Mo paucs onns suenter vegn gia il club da skis fundaus igl onn 1914. Il turissem pren in legreivel e cuntinuau svilup. Igl onn 1927 succeda la fundaziun dall'Uniun da cura e traffic Sedrun-Tujetsch. 1929 vegn per l'emprema gada instruiu e mussau dad ir cun skis e cun quei ei la scola da skis stada en funcziun. La Viafier Furca Alpsu vegn entschevida a construir igl onn 1911. L'interrupziun duront l'emprema uiara ed ils problems finansials laian terminar ella per igl onn 1926. Grazia a quella purschida sa il turissem flurir e prosperar en vischnaunca. Suenter buns onns vegn quei svilup danovamein sfrenaus entras la secunda uiara mundiala (1939–1945). Plascheivlamein semida quei suenter l'uiara. En Tujetsch ein ins fermamein perschudi da dar nova veta al turissem d'unviern. Gia igl onn 1947 vegn tschentau si in runalet ella vischinonza da Sedrun. Denton – tutta entschatta ei greva. Mo malgrad las difficultads han ins buca piars la curascha. Adina neschan novas emprovas cun runals per metter en moviment il turissem d'unviern. Grazia a persunas da spert da piunier ed aviarts per innovaziuns, vegnan finalmein els onns 1950 e 1960 il runal sil Calmut, la sutgera Cungieri ed in runal a Valtgeva eregi sin basa privata. Grazia al grond ed endinau engaschament dils iniziants, vegn suenter liungas e stentusas contractivas fundau ils 29 da fenadur 1962 la societad acziunara cul num Runal da skis SA Sedrun-Milez-Cuolm Val.

Cun quei ei per propi vegniu tschentau il fundament definitiv pil svilup turistic ella val. Sco in virus sederasa l'euforia per in futur turissem d'unviern concurrenzabels cun autras regions. Denton – ils temps ein dirs e mo grazia ad in spert visiunari ed il spert da piunier, cun ina gronda purziun voluntad da tener la dira da tuttas persunas responsablas ed entras l'entira populaziun, flurescha il potenzial turistic. Il svilup crescha culs onns e prosperescha cuntinuadamein.

Oz, igl onn 2012, astgein nus festivar il giubileum da 50 onns dalla societad che secloma oz Sedrun Pendicularas SA. Bia, nundetg bia ei semidau en tschunconta onns. Sutgeras da quater e da sis han remplazzau ils runals primars ed alzau la capacita da transport. La preparaziun dallas pistas succeda cun maschinas fetg modernas ed eficientas ed il computer ha anflau suttetg en tuttas spartas. L'ennevaziun artificiala ei oz ina part essenziala pil progress ed avegnir.

Tut quei ha denton giu siu prezi e ses buordis finansials.

Da l'autra vart ein ils basegns dils hosps e las pretensiuns semidadas. La purschida turistica e la prestaziun da survetsch ein essenzialas pil hosp modern e pretendius: pistas cun crests e vials sco autostradas per mintga disciplina naven dil skiunz e la skiunza tardiziunala tochen al simpatisant da carving e snowboard. La midadas dalla cultura di'ir cun skis e sedivertir ella neiv, han sfurzau las Sedrun Pendicularas SA d'agir per tener petg allas pretensiuns dil temps. Aschia ha la societad cuntinuadamein stuiu investir els inderzs da transport, en baghetgs, vehichels, ella structura administrativa ed en indrezs d'ennevar. Legreivlamein sesvilupeschan las entradas naven dall'entschatta entochen ils ons 1990 adina ensi cun saver francar quellas sin in ault nivo. Entochen alla sanaziun, igl onn 1999, ein las pendicularas stadas schanegiads da grondas turbulenzas. La colligiaziun cun Andermatt alla cuminonza da tariffas GOTTHARD OBERALP ARENA la sesiun d'unviern 2005/06, meina la societad en ina fasa da carschament e prosperitad.

In miez tschantaner Pendicularas en Tujetsch – motiv ed obligaziun da mirar anavos. Il cuntunschiu ei d'engraziar cun renconuscher il spert da piunier dils anteriurs iniziants e fundaturs, cun engraziar pil grond engaschi da tuts responsabels, luvrers e luvreras, emploiai ed employadas, sco era cun admetter als acziunaris in engraziament per lur merets e prestaziuns finansialas en favur dalla societad.

In miez tschantaner oblighescha era da mirar cun resonsablidad enviars il futur. Las Sedrun Pendicularas SA stattan avon grondas sfidas. La fiera ei semidada massivamein el decuors dils davos onns. La concurrenza naziunala, mo oravontut quella en nossas tiaras vischinontas ei sefatga nundetg. La stagnaziun dil diember da skiunzas e skiunzs, la munconza da letgs caulds en nossa regiun ed entras quei la dependenza dil turissem dil di, promovon ina fiera dad onn tier onn pli dira e criua. Plascheivel ei il svilup ella regiun dad Andermatt/Sedrun cun il svilup dil resort turistic entras igl iniziant ed investur egipzian Samih Sawiris ch'ha novissimamein dau ferm impuls. Quei svilup porscha novas schanzas silla fiera e la fusiun dils territoris da skis Andermatt – Sedrun, sco part integrala da quei project, gauda gronda prioritad. La planisaziun ei gia pulitamein s'avanzada e sche tut gartegia succedan las empremas badelladas igl onn 2013.

La realisaziun dalla arena da da skis Andermatt – Sedrun meina las Pendicularas Sedrun SA en ina nova epoca e vegn a marcar zun fetg il liug turistic Sedrun. La collaboraziun dalla regiun Alpsu – sco plansiau – cun gronds investurs e specialist per la promoziun da territoris da skis, vegn ad influenzar la relaziun da proprietad e la structura da direcziun dallas Sedrun Pendicularas SA.

En vesta digl ambient economic fetg grev ei quei in essenzial ed impurtont pass per la segironza dils plazz da lavur e d'existenza ella regiun. Aschia astgein nus mirar cun speranza sin quei che succeda ils proxims onns. Nus selegrein, d'ensem cuns nos conlucers e conluceras, culs acziunaris, culla populaziun e cun las autoritads, da saver formar igl avegnir. Per la confidanza ed il sustegn che las Pendicularas Sedrun SA han retschert ils davos 50 onns da numerusas varts, engraziein nus da tut cor. Lein communablamein far in viva sin in futur cun success.

Dr. Peter Furger
President dil cussegl d'administraziun

Silvio Schmid
Directur

Geografia

La vischnaunca da Tujetsch ei la vischnaunca situada il pli el vest dil cantun Grischn. Ella cunfinescha el vest culs cantuns Tessin ed Uri ed egl ost cun las duas vischnauncas da Medel e Muster. La vischnaunca fuorma ina val ch'ei la tgina dil Rein Anteriur. Ella ei largia, sulegliva e sesiara empau viers ost. La colligiaziun principala culla val ei quella egl ost viers Muster, Glion e Cuera. Il Pass Alpsu ei l'otra direcziun fetg impurtonta per la val, ina direcziun che ha survegniu dapli muntada dapi la construcziun dalla via igl onn 1864 e dalla viafier igl onn 1926. Quella impurtonza ei carschida ils davos decennis muort il turissem d'unviern e la collaboraziun cun Ursera. La Svizra Centrala ei in dils gronds potenzials pil sport da skis. Duront tschentanners ha era il Pass las Cruschs giu ina certa muntada en direcziun nord. La direcziun viers il sid, sur Stagias e Lucmagn, ei stada oravontut quella dil hanletg da stiarls e dalla cumpra da cauras. Cun l'avertura duront il temps d'unviern munta il Pass Lucmagn ina ulteriura resursa pil turissem d'unviern. La stad fuorma el ina comunicaziun attractiva pils indigens viers il sid e pils Talians in emperneivel refugi dallas caliras si en nos cuolms.

Historia

La colonisaziun dalla val ha entschiet suenter la fundaziun dalla claustra a Muster. Il territori dalla val apparteneva alla claustra. Entgins tschentanners han ils signurs de Putnengia administrau la val. Sia sedia han els giu el casti da Putnengia su Dieni. Tochen el 19avel tschentaner ein las possessiuns dalla claustra semantenidas. La vischnaunca ei tec a tec sedeliberada da quellas grevezias. Las murias e pestilenzas han era purtau miserias e tristezia ella val. El 16 e 17avel tschentaner han quellas epidemias furiau ella val a caschunau bia mortoris. Il clima migeivel ch'ils emprems colonists savevan aunc guder cun uauls entochen sil Pass Alpsu ei semidaus. La veta ed il viver ella val ein daventai pli crius. Consequenzas veseivlas ein stadas la stuschada dil cunfin digl uaul pli a bass ed il sforz da bandunar pliras uclivas sillas spundas ed els aults dalla val. Igl onn 1749, igl onn dalla gronda lavina da Rueras, muossa la natira sia forza e las consequenzas dallas midadas climaticas dil temps denterglazial ch'ha entschiet el 16avel tschentaner e cuntinuau entochen el 19avel. Las lavinas daventan in prighel permanent per la populaziun e las stads bletschas ein bovas in prighel. Era gronds barschaments tucan ils vischins dalla val.

La pli gronda catastrofa ei la resistenza disgraziada encunter l'invasiun franzosa. Il resultat da quei ein las miserias suenter l'entschatta dil 19avel tschentaner. Cun il 19avel tschentaner entscheivan las grondas midadas. La populaziun crescha ad in crescer. La baselgia meina il pievel. La Confederaziun svizra pren sia entschatta. Ei dat midadas politicas cun novas leschas e directives. Il Grischn baghegia las vias ellas vals allontanadas, aschia era quella dil Pass Alpsu denter 1861 – 1864. Il grond diember d'habitonts, cun 1116 persunas igl onn 1835, pretenda da tschercar lavur ord la val. Quei e la paupradad che pren tier, meina ad in sforz d'emigraziun. Aunc pli grondas midadas caschuna il 20avel tschentaner. Malgrad l'emprema uiara sefan patratgs per la promoziun dil turissem e quel flurescha ils anno 1920. L'erecziun dalla viafier, oravontut previda sco attracziun pil turissem, ei in impuls essenzial per quella nova sparta. La secunda uiara mundiala freina e suenter quella drova ei entgins onns avon ch'il moviment mondi ensiviers. Ils onns 1960 entscheivan las grondas midadas ed il svilup enviers ina vallada cun ina gronda purschida turistica e petga principala economica dalla val. Tujetsch ha senza dubi giu cletg. Sia posiziun geografica cun sias bellezias naturalas ha purschiu ad ella in svilup ch'auters san mo semiar. Las ovras hydraulicas han tschentau il fundament essenzial per quei svilup.

Il anno 1990 porta la construcziun dil tunnel da basa dil Gottard all'entira vallada novs aspects e la pusseivladad da tschentiar novas vias pigl avegnir e per il futur dalla vischnaunca.

Il emprems skiunzs

L'istoria dils skiunzs e dils skis entscheiva en Tujetsch all'entschatta dil 20avel tschentaner, pia avon biabein 100 onns, aschia entuorn ils onns 1910. Ils emprems skiturs arrivan ella val neu sul Cuolm d'Ursera. Ei fuva Engles che fagevan lur vacanzas ad Andermatt. Quels, cun lur costumes e las aissas sils calzers, han fatg smarvegliar biars Tuatschins. En Tujetsch enconuschevan ins tochen lu mo ils tscherchels da buots. Quels vevan ils calgers fabricau e fermau vid ils calzers. Ils marcadonts da purschals, che mavan a hanletg sul Pass Alpsu, fagevan era diever da quella varianta per buca sfundrar ella neiv cun aschia levgiar il stentus viadi sul cuolm. Ils scrinaris ein scochemai sestentai da fabricar skis alla moda dils Engles. Pil pli vegneva il badugn apprezziaus. Quel schava formar pezs individuals per mintga ski. Las ligiadiras da curom construidas dils calgers caschunavan savens disgusts e malemperneivladads. Igl unscher ils skis ni quellas aissas ruhas fuva ina ulteriura difficultad. Cheu vegneva il bia fatg diever da cutgnas carnpiertg, ni dil savun e dalla tschera, ni schiglioc empruau ora empau diltut. La spertadad vegn ualvess ad esser stada in problem e senza brava festa e forza ella bratscha, fuss ins struschamein vegni giu dil plaz. Igl ir cun skis ha denton pigliau fiug. Igl onn 1914 vegn il Club da skis Sedrun-Tujetsch fundaus. Il svilup pren in moviment legreivel e prospereivel. Hosps dalunsch e damaneivel apprezzieschan pli e pli nies bellezza territori d'ir cun skis. Il svilup el sector turissem, lu aunc numnaus industria d'jasters, pren sia entschatta en nossa val. Ord in basegns per la promoziun e scolaziun dil niev sport, vegn la scola da skis fundada igl onn 1936. Emprems lecziuns da skis han denton gia giu liug igl onn 1929 e quei onn vala sco onn da prefundaziun dalla scola da skis Sedrun. Enteifer ils paucs onns dil moviment sin quei sector semidan era ils skis. Ils da badugn svaneschan per far plaz a tals ord fabrica. All'entschatta fuvan els ord lenn e pli tard semidan ils materials.

In crap marcant el svilup ei la fundaziun dall'Uniun da cura e traffic Tujetsch igl onn 1927. Igl intent da quella ei secapescha stada da promover il svilup dil turissem dad omisduas sesiuns. La viafier sul Furca ed Alpsu ei dall'entschatta enneu stada previda sco viafier turistica. Igl onn 1911 vegn dau l'entschatta cun las lavurs. Ils onns dall'emprema uiara e problems finanziaus han frenau la construcziun e per igl onn 1926 ei la viafier terminada – l'emprema pusseivladad tecnica per levgiar igl ir cun skis en nossa val.

Ils emprems runals

Il anno 1920 flurescha il turissem en Tujetsch. Ton il pievel tuatschin sco ils responsabels ein satisfatgs dalla nova resursa per la vischnaunca. La fundaziun dall'uniun da cura confirmescha la voluntad e necessitad, denton era la vasta eglia da enviars in futur cun in turissem da stad ed unviern. Il territori tuatschin cun sia cuntrada unica e magnifica ei predestinaus per quei niev sector. Il anno 1930, cun las midadas politicas ell'Europa, semuossan las fleivlezijs dalla nova sparta economica. La crisa da quels onns e lu l'uiara mundiala da 1939–1945 frenescha il catsch dils hosps indigens sin in minimum ed ils hosps digl exteriur mauncan diltut.

Legreivlamein semida quei plaunet suenter l'uiara. En l'entira Svizra lavuran ils centers da sport cun ereger novs stabiliments pil sport da skis e per la stad. Tujetsch sto reagiar sche la val vul turnar a promover il turissem e cuntinuar cun la lavur ed ils accents tschentai il anno 1920. Ins vul buca riscar da spiarder e schar sura als auters loghens da cura. Per ereger stabiliments sco sutgeras e runals drova ei denton bunas finanzas e quellas mauncan aunc.

1947

Ina emprema emprova succeda igl onn 1947. Alfred Decurtins tschenta si in runal provisoric a Sedrun-Curtin. Il runal s'extenda silla plaunca spel Sontget dils Gedijs si entochen al trasse dalla viafier. Igl ei in runal da tagliors. Igl indrez vegn mintgamai demontaus la primavera e deponius el clavau sul Hotel Alpsu. Cul barschament da quei baghetg igl onn 1949 daventa el ina unfrenda dallas flommas.

Ils onns 1950

Quels onns leu daventa Niregl il territori da skis da Sedrun. Lucas Berther tschenta si leu in sempel indrez. Il hosp sto setener vid la suga e schar trer ad ault. Vons e caultschas survegnan bein enqual scarp.

Quei indrez anfla lu era pli tard parzialmein plaz si Pitgmun sur Sedrun. Pauc attractiv, denton tuttina fetg nizeivels e duvreivels. La scola da skis menava ses cuors ella vischinonza e cun agid da quels runals. Muort sia malcumadeivladad ein els svani suenter ina cuorta existenza.

1950/51

Il settember 1950 scriva l'Uniun da cura: *Concernent reconstrucziun d' in lift de Skis sil Calmot: (...) Per segidar cul pievel e sustener il commers e traffic, sco era l' industria da jasters (...). La direcziun dalla viafier, signur Schneller, ha giu la beinponderada idea da reconstruir in lift da Skis sil Calmot. Per saver reconstruir il menzionau Lift sedamonda ei la summa de frs. 100 000.–. Quella nova interpresa Skilift- Calmot ei franc buca ina schliata fatschenta ed ils daners ein bein investai...*

L'Uniun da cura segna duas aczias a 250.– frs. ed a caschun dalla radunonza generala dils 30.01.1951 orientescha il president Christian Berther «sur dil lift prevedius sil Calmot. Entochen ussa seigi signau en vischnaunca 12 000.–, ord vischnaunca 6 000.– frs.» Tutta entschatta ei greva. Quella experientscha han ils iniziants stuiu constatar ualti spert cu ins ei semess alla finanziaziun dil project.

1952/53

La promoziun dil sport da skis cuntinuescha. En general eran ins pertscharts che mo la promoziun dil svilup turistic possi migliurar la meins buna situaziun economica en Tujetsch. «Sut varia suonda ina liunga discussiun concernent in lift a Tujetsch» aschia il protocol dalla radunonza generala dalla Uniun da cura digl onn 1953.

Signur president Christian Berther menziunescha ch'ei seigi gia schon dapi entgin temps vegniu fatg studis en quella caussa. Tenor il rapport dall'Uniun dalla scola da skis dalla stad 1952 seigi stau projectau:

1. 1 lift a Surrein entochen Sut Saivs 90 500.– frs.
2. lift Dieni Milez 125 000.– frs.
3. Dieni - Milez - Cuolm Val 250 – 300 000.– frs. en 2 secziuns

Ella discussiun fan plirs commembers diever, denter auter era signur Frei, directur dalla Scola da skis Sedrun, che recamonda zun fetg il lift da Milez. Suenter viva discussiun vegn eligi in comite d' iniziativa.

Il temps ei denton aunc buca madirs avunda e sco gia tier las iniciativas d'avon, mauncan las finanzas. Ils projects setschantan en truchet per durmir aunc in temps – denton buca ord il tgau.

1955/56

Ina proxima emprova vegn fatga sil Pass Alpsu si en-cunter il Calmut. Ils 17 da schaner 1956 stat il runal sil Calmut. Iniziants ed interpretiders ein Alfred Decurtins e Felici Monn. Ei settracta d'in runal dalla firma Skima dil sistem Stemag cun in motor da benzin. Deplorablamein funcziunescha quei indrez buca per cuntentientscha dils proprietaris. Il motor da benzin disdescha cuntinudamein ed ei nunadattaus per las ferdaglias e cuflas dall'aula muntogna. Suenter ina sesiun cun mo miserias e paucs dis da frequenza va quella interpresa alla fin.

1956 – l'emprema sutgera

Tochen ussa mo emprovas e Tujetsch cun ina bellezza ed adattada cuntrada, ha aunc negins indrez tecnics d'ir cun skis. Igl onn 1955 nescha l'idea d'ina sutgera si Cungieri – ina purschida per stad ed unviern. Iniziant e president dalla societad acziunara ei Lucas Berther. Ils 3 da fenadur 1955 noda il protocol da vischnaunca:

Pli gronda discussiun dat il conceder in sulom sur la fabrica da crap scalegl per in baghetg d'entschatta per ina funiculara da seser, il qual il president dil comite d'organisaziun, sgr. Lucas Berther damonda. Il baghetg prendess en in areal da 15.80 per 7.10 m. Dapli vegnessi aunc in baghetget da finiziun ed enzacons masts si Cungieri sin terren da vischnaunca. La damonda ei tschentada per dar giu quei terren gratuit. Fagend tala caussa prescha, vegn entras emprema tscherna concludiu da conceder oz tal, e secunda da conceder el encunter bonificaziun dil sulom per il baghetg d'entschatta, gl'auter a Cungieri d'enton gratuit

Tujetsch, in center da skis

Che Tujetsch ei daventaus in center da skis per la Cadi ed en Surselva ei oz bein enconuscent lunsch entuorn. Igl emprem pass tier quei svilup ei vegnius fatgs entras l'erecziun dalla sutgera Sedrun Cungiari, ch'ei d'eminente impurtonza era per la stad

Donn ch'ella contonscha buca il Cuolm da Vi, schiglioc anflass ella segir pli gronda accoglientscha. E tuttina eis ei d'engraziar als iniziants da gliez temps, che han vuliu procurar in mied da transport per stad ed unviern ella Val Tujetsch. Ual quest unviern ei la descensiun silla pista da Cungiari grondiusa e favoreivla. Jasters e dumiastis che van buca sin skis, prefereschon d'ascender culla sutgera il Crest dad Alp e passentar leu el ruaus alpin entginas uras da paus el sulegl invernol. Da Cungiari anora savein nus interpreter grondiusas turas da skis, essan nus gie gia en in ura e mesa sigl ault da Cuolm da Vi. Da Cuolm da Vi anora havein nus differentas descensiuns, aschia sur Pardatschas e Vons a Valtgeva-Sedrun, tras la Val da Segnas a Segnas- Mustér, sur Caischavedra-Acletta a Mustér. Da Cuolm da Vi anora savein nus denton era ascender en duas uras, il P. Ault, P. Gendusas, tut ascensiuns d'unviern per igl amatur da turas, che vul buca mo sependar vid in runal. Ina elecziun nundetga stat a disposiziun ed in grondius territori cun fetg bunas relaziuns da neiv. «Sk iunz, empren d'enconuscher tia patria», ei nies motto.

1956 – l'emprema sutgera

Ils 25 da mars 1956 vegn nudau sut tractanda: Funiculara Sedrun-Cungiari:

Signur president communal dat ina detagliada orientaziun sur dil svilup ch' il comite d' iniziativa ha contonschiu cun rimnar aczias. Il calcul digl entir project munti sin 180 000.– frs. Entochen oz eisi signau 154 500.– frs. e da quei 114 500.– frs. ord il Cantun Grischun. Principalmein ord quei motiv audi ei era alla vischnaunca da signar ed el recamonda fetg la caussa. Plirs signurs prendan il plaid e tuts ein en principi da star en per la caussa. Sgr. Clemens Berther fa la proposiziun da referer tala caussa ad interim. Caussas da pli gronds importos duessen era vegnir praticadas sco il conceder suloms, ina vischnaunca preleger e per l'otra tractar. Sin declaronza da sgr. President seigi il referer buca pusseivel, essend che la caussa fetschi prescha. Sgr. Gerou Teofil Schmed fa la proposta da signar cun 10 000.– frs. Finida la discussiun vegn fatg si la tscharna sin la proposta tschentada. Cun in minimum pli decida la vischnaunca da signar 10 000.– per la funiculara Sedrun-Cungiari.

Ils 20 da december 1956 ei l'avertura e cun quei entscheiva per propi l'epoca turistica en nossa val e pren da cheu naven novas dimensiuns. Igl onn 1966 cumpra la societad Runals da skis SA Sedrun-Milez-Cuolm Val la sutgera da Cungiari. Il num da quella semida lu en Runals e sutgera Sedrun-Rueras SA, Sedrun. Ei suondan midadas:

1976 Megliuraziun dalla via enviers Cungiari

1977 Grondas midadas tecnicas

1979 e 1981 Revisiuns

1981 Midadas vid l'ustria

1982 Studis per ina ruschnera

1983/84 Ulteriuras midadas tecnicas

1990/91 Cungiari daventa in territori da scursalar

1992 Prolunghiu la via da scursalar tochen sum, 3.5 km vial.

La concessiun scada cun 2004 e gia la stad 2003 communichescha la Sedrun Pendicularas SA la serrada dalla sutgera; era ord motivs da rentabilitad. Las reacziuns dalla populaziun, dils jasters e hosps da vacanzas ein vehementas. In moviment pil mantenimet nescha cun la cuminonza d'interess – Pro Cungiari. Il plan da strategia da 2004 plaيدا puspei d'ina ferma voluntad da mantener il Cungiari. Tuts sforzs cun novas ideas, cun in remplazzament dalla sutgera, ein denton senza avegnir ed ils 16 d'october 2005 ei il davos di dalla sutgera Sedrun-Cungiari. Igl onn 2009 vegn l'ustria d'alp vendida.

Igl emprem runal

1959

Quei onn han ils treis vischins da Selva, numnadamein ils fargliuns Benedetg e Stiafen Venzin ed il vischin Fidel Venzin, fundau ina societad acziunara e baghegiu in runal cun ina lunghezia da circa 900 m sill'Alpsu encunter la spunda dil Calmut.

Il signurs Benedetg e Fidel Venzin, Selva, damondan la concessiun per ereger si l'Alpsu sin territori dalla vischnaunca ina sutgera, cun 2 staziuns e 6 petgas. Cun la cundiziun che l'ovra stetti en mauns indigens, senza donn e pregiudezi d' in tierz ed encunter bonificaziun dil terren mess sut, vegn tal ad els concediu.

Culs 6 da settember 1959 communichescha la radunonza da vischnaunca che la sutgera previda sil Calmut vegni buca baghegiada muort las prescripziuns cumplicadas. Enstagl da quella vegni ussa eregiu in «lift da skis», in runal. Igl onn 1965 ei il runal vegnius prolunghius e rinforzaus. Il acziunaris han dirigiù quella fatschenta cun in bien success entochen igl onn 1982. Quei onn cumpran las Sedrun Pendericolas SA il runal Calmut, aschia sesarva il territori da skis dalla societad entochen sil Cuolm d'Ursera. Il giavisch postulau all'entschatta dalla promoziun dil sport da skis ella val va finalmein en vigur – ils indrezs fuorman ina unitad. Igl onn 1987 vegn il runal prolunghius entochen suren sil Calmut e fuorma aschia plitard la premissa per la colligaziun cun il territori da Val Val e Cuolm Val.

Ils onns 1960

1960

Il cudisch da protocols da vischnaunca relata d'ina ulteriura idea ella direcziun da promoziun dil territori da skis sur Tiarms cun l'ascensiun si Cuolm Val. Sut datum dils 27 da november 1960 secloma ei:

Signur Benedetg Venzin e signur Giachen Loretz damondan per la concessiun d' in runal da skis da Val Val a Cuolm Val, la quala vegn dada sut la cundiziun tschentada da signur scolast Vigeli Berther ch'ei stoppi vegnir baghegiu enteifer ils dus proxims onns.

Ils 18 da schaner 1960 retscheiva la suprastonza communal la suandonta damonda da Pius Maissen da Segnas sesents a Berna:

Pertucca: Baghiar il lift da skis dadens Rueras sin quella enconuscenta plaunca che stat en frequenza per la descendenza cun skis da l'Alpsu. In lift da skis sin quella spunda purtass a Vossa vischnaunca in grond avantatg e quei arisguard ina megliera frequenza da gasts e pursches a Vos luvrers durant igl unviern lavur e gudogns sin tuttas varts. Quei lift stuess vegnir baghiu tochen sisum la plaunca u silmeins 3/4 da quella. Sisum quel vegnies eregiu in restaurant cun alcohol. All'entschatta fuss ina casa cun en il motor electric che tergess si quels che vulessen far il sport. Probablamein vegniessen petgas da fier eregidas che restassen leu sur tut onn. La suga denton vegnies tratga en durant il temps da stad. Quella frequenza dess als praus negin donn e per il plaz nua che las petgas fier vegnessen eregidas vegnes pagau. La fatschenta che baghiass il lift fuss ina societad d'acziun che la vischnaunca savess separticipar cun daners, eventual prender part. Duess Vossa vischnaunca esser interessada d' in project aschia, lu supplicheschel hofliamein da dar part las pretensiuns e segirar la concessiun.

Il temps ei madirs

Quasi tschunconta onns ein vargai dapi l'arrivada dils emprems skiunzs, bia emprovas e studis, ideas multifaras e l'erecziun da dus implonts sin basa privata. Il pli biars vesan aunc adina in avegnir ella val ella promoziun dil sport da skis. La megliera varianta ei e resta aunc adina la spunda da Dieni a Milez entochen Cuolm Val.

Studis e prepa rativas per in runal Di eni–Cuolm Val I

L'unium da cura e traffic vegn activa. Sut il presidi da Felici Monn, Sedrun, fa quella la damonda alla suprastonza communal, schebein ei fussi pusseivel e sche las autoritads communalas massien d'accord da schar projectar in runal da Milez si Cuolm Val. Quella damonda vegn sustenida dallas instanzas communalas. La radunonza da vischnaunca dils 25 da zercladur 1961 decida da studegiar quella causa ed elegia ina cumissiun.

La cumissiun da studi seraduna per l'emprema il 8 da fenadur 1961. Il protocol da quella seduta plaida sco suonda:

En sia emprema seduta dils 8 da fenadur 1961 vegn president communal Christian Berther elegius sco parsura da quella cumissiun. Sco actuar tscharna ins Schmid-Valier Theophil. Il commembers dalla cumissiun concludan unanimamein da trer en offertas per l'erecziun d' in runal da Dieni entochen Cuolm Val. Plinavon vul ins schar prender si in profil da lunghezia, schar preparar formulars d'offerta e procurar per prospects d'emissiun. Ulteriuramein vul ins semetter en contact

cun las societads existentas da runals en Tujetsch per arrivar ad ina reuniun tenor giavisch dalla radunonza da vischnaunca, pia fundar mo ina societad. Quella reuniun duei era valer per in eventual runal da Sedrun entochen Valtgeva. Per studiar pli detagliadamein ils sura allegai problems vegn elegiu ina subcumissiuin.

Valtgeva

Enteifer las secunda mesadad digl onn 1961 fa Testa Soliva, Sedrun, la damonda per l'erecziun d'in runal a Valtgeva. La cumissiuin sustegn la damonda da concessiuin cun la cundiziun ch'el stoppi dar giu il runal alla societad da runals Dieni- Milez, en cass che quella vegni fundada e quei per ils cuosts e las spesas da construcziun. La radunonza da vischnaunca dils 3 da settember 1961 conceda en quei senn la lubientscha da construcziun a Testa Soliva.

... Suenter la discussiuin en caussa vegn dau quella concessiuin cun la cundiziun che sch' ils auters runals en la val vegnien in di fusionai, stoppi signur Battista Soliva dar giu quel a lezza societad per il prezi da construcziun.

Grazia a bunas preparativas sa il runal vegnir mess en funcziun cun calonda fevrer digl onn 1962.

Las prepa rativas cuntinuesc han

La cumissiuin preparatorica lavura intensivamein vid il studi davart la construcziun da runals da Dieni si Cuolm Val. Ils 19 da november 1961 sa ella prender investa da tschun offertas da differents construiders da runals. La cumissiuin sto studegiar las differentas construcziuns da runals, preparar dretgs da concessiuin pil transit sin terren privat, studiar e preparar statutas e far las damondas necessarias tiers las autoritads communalas.

La finamira dalla cumissiuin ei l'unificaziun dils implonts da skis gia existents, ton ch'ins ha priu si cuntact cun la societad sutgera Cungieri e culs possessurs dil Calmut, partenent ina fusiun. Ei seigi da far tut il pusseivel per ina reuniun e fundar ina suletta fatschenta culs medems interess en favur dil turissem d'unviern. Igl incaricau per quella caussa difficila sto deplorablamein constatar ch'igl interess maunchi aunc. Silvester digl onn 1961 ei in di d'impurtontas decisiuns. Quellas formulescha la cumissiuin sco suonda:

- 1. da recumandar alla proxima radunonza da vischnaunca da baghiar il runal da Dieni a Milez cun duas secziuns,*
- 2. da recumandar alla radunonza da vischnaunca da separticipar cun 51 % dallas aczias,*
- 3. d'orientar primarmein la suprastonza communal davart las preparaziuns fatgas sco sur las calculaziuns, ils cuosts e la rentabilitad,*
- 4. da proponer als burgheis tuatschins da dar als indigens la preferenza da signar aczias,*
- 5. da terminar la concessiuin sin 50 onns.*

La lavur dalla cumissiuin ei terminada tenor l'incumbensa surdada ad ella. Ussa schaijan las decisiuns els mauns dils vischins da decider sur dallas propostas.

Decisiun dalla radunonza da vischnaunca dils 7 da sc haner 1962

Ord il protocol:

Signur president communal Christian Berther orientescha detagliadamein sur dalla lavur dalla cumissiuin preparatorica. Tenor siu rapport duei la lingia previda haver ina lunghezia da ca. 3 km, ed ei seigi previu duas secziuns. Cun ils possessurs da praus seigi en general secunvegniu partenent il transit ed era arisguard suloms per ils postaments dils arvers e per la staziun a Dieni. Ils cuosts totals per l'erecziun d'omisduas secziuns, cumpriu transit, suloms, lavurs da tratsch e miradur, furniziun e montar la part mecanica ein calculai cun la summa da 860 000.— francs. Igl ei previu da fundar ina societad acziunara, dalla quella la vischnaunca duei separticipar cun 51 %, ediziun 2000 aczias a 200.— francs. Plinavon recamonda la cumissiuin ch' ins resalvi alla societad ina lubientscha d'ustria el raiun dil runal. Suenter ualti liunga discussiuin, diversas propostas e cussegls vegn priu entras tscharna ils suandonts conclus:

1. *La vischnaunca conceda a quella societad la lubientscha d'ereger ils numnai runals. Quella concessiun vala 30 onns.*
2. *La vischnaunca decida da separticipar vid quell' interpresa cun 51 % dallas aczias.*

Runal Dieni-Milez-Cuolm-Val

En sia radunonza dils 7 d.q. ha la vischnaunca da Tujetsch concludiu unanimamein da baghegiar in runal da Dieni a Milez e Cuolm-Val. La vischnaunca separticipescha vid la societad, che vegn fundada proximamein cun 51% dallas aczias. Las preparativas ein gia avanzadas aschilunsch, ch'ins quenta metter en funcziun quei runal gia per la stagiun d'unviern 1962/63. Nus engraziein e gratulein cordialmein alla vischnaunca da Tujetsch per quei conclus. Entras il runal Dieni-Mielz-Cuolm Val arvein nus als skiturs in dils pli bials territoris da skis lunsch entuorn

La radunonza da vischnaunca elegia la cumissiun per la fundaziun dalla societad da runals che consista ord las medemas persunas sco la cumissiun preparatorica. Quella sefuorma en duas gruppas da lavur. La gruppa administrativa sefatschenta cun l'administraziun, la finanziaziun, l'emissiun dallas aczias, la preparaziun dallas statutas, la lavur da reclama ed auter bia. La gruppa tecnica ha d'acquistar tut il terren per las staziuns, da far propostas per il trasse dils runals, segirar definitivamein ils dretgs da transit en praus e pastira, procurar per parcadis, studegiar las offertas e visitar runals gia en funcziun. La cumissiun per la part tecnica viseta ils cuolms da Flums per prender investa las diversas construcziuns da runals. Cheu ha ella la pussevividad d'observar differents systems, runals dalla firma Oehler, dalla firma Stadeli, dalla firma Muller e Garaventa. En egl croda il sistem ruasseivel dalla firma Stadeli en cumparegliazium culs auters fabricats. Plinavon serenda la cumissiun a Hospental per inspectar in runal dalla firma Brandle. Ils 29 da schaner 1962 sedecida l'entira cumissiun per la surdada dalla lavur alla firma Stadeli, Otwil. La medema sera vegn l'interpresa battegiada cul num:

Runal da skis SA Sedrun–Milez–Cuolm Val

Skilift AG Sedrun–Milez–Cuolm Val

Suenter la cumpra dalla sutgera Cungieri, igl onn 1966, ei il num dalla societad vegnius midaus en:

Runals e sutgera Sedrun-Rueras SA, Sedrun,
plitard en Pendicularas Sedrun/Rueras SA
 e dapi 2002: **Sedrun Pendicularas SA**

Ils plans ston vegnir presentai al cantun per approbaziun. Il fevrer han las instanzas cantunales fatg attents, ch'ei seigi necessari da procurar per plaz sufficient da parcar a Dieni sper via. Per gl'empren onn reussescha ei da far in contract cun possessurs da prau a Dieni e da far diever dil claus da nuorsas, sperond che quei seigi sufficient per la clientella jastra. Denton, oha! La realitad ha lu mussau zatgei auter. Gia il mars 1962 e lu definitiv ils 6 da fenadur 1962 vegn fixau en in contract la cumpra dil runal Sedrun- Valtgeva cun la resalva dall'approbaziun entras la radunonza dils acziunaris. En quei contract vegn ei cundiziunau, che Testa Soliva dueigi haver la preferenza tier l'affitaziun d'in eventual restaurant a Milez, aschilunsch sco el stat en concorrenza cun auters interessents. Era Pieder Deflorin, ch'era separticipaus vid il runal a Valtgeva, duei vegnir risguardaus tier il menaschi dils runals, seigi quei cun transports ni auter. Durent l'entira primavera 1962 s'occupescha la cumissiun intensivamein cun las preparaziuns per la fundaziun dalla societad. Ils 6 da fenadur 1962 sa dr. Donat Cadruvi presentar las statutas. Las aczias ein signadas e la finanziaziun segirada.

Fundazi un dalla Soci etad dil runal da skis SA Sedrun-Milez-Cuolm Val, ils 29 da fenadur 1962

Il president communal e president dalla cumissiun beneventa ils numerus presents e dat in liung e bein formulau votum sur dalla lavur preparatorica dalla cumissiun. Theophil Schmid orientescha sur dallas finanzas. Las aczias egl importo da frs. 450 000.– ein signadas, la banca cantunala segirescha in emprest hipotecar da frs. 250 000.– e pil rest dat ei in credit encunter segironza. Dr. Cadruvi prelegia las statutas ed orientescha sur dils divers artechels, dend prompta risposta sin tuttas damondas. Silsuenter vegnan las statutas approbadas e cun quei act ei la societad fundada.

Empau discussiun dat ei pervia dil pachet d'aczijs dalla vischnaunca. Tier impurtontas votaziuns e decisiuns duei la plenipotenza da votar cun las aczijs dalla vischnaunca (51 %) vegnir repartida sin in pli grond diember: suprastanza communal, cumissiun da quens e commembers dil cussegl da vischnaunca. Quei meini anfla il sustegn general.

L'ereczi un dils runals

Ils 31 da fenadur 1962 arriva l'emprema carga d'arvers (masts) che vegn deponida a Dieni. Las lavurs da betun pils postaments ein gia avanzadas, sulettamein las staziuns a Dieni e Milez ein empau en retard e ston vegnir sfurzadas da curascha. Quellas ein vegnidas planisadas digl architect Robert Decurtins. Sin giavisch dalla firma Stadeli metta la societad a disposiziun in per luvriers che han aschia dall'entschatta enneu caschun d'emprender d'enconuscher la construcziun ed ils cundrezs dils runals.

Il cussegl d'administraziun studegia e prepara las differentas sorts da bigliets e fixescha ils prezis da quels. Pils indigens eisi previu taxas cun ina reducziun da 50 %. Ils 5 d'october 1962 vegnan ils emprems arvers mess ensemen e derschi sils postaments. Per cletg ei sogn Pieder misericurdeivels e spargna cun la neiv, aschia che las lavurs ed ils transports san vegnir cuntinuai senza interrupziun. Ils 2 da december 1962 vegn la tegietta per il controllader sisum il Cuolm Val transportada. Quella daventa in per ga l'unfrenda dalla cuffla e vegn perquei remplazzada pli tard. Quei di vegn eligiun definitivamein il persunal.

Ils 11 da december 1962 suonda la collaudaziun entras igl uffeci cantunal. Igl ufficial cantunal ei incantaus dil bi territori da skis e cuntents cun las installaziuns inspectadas. Ils runals san vegnir surdai a lur intent. Ils 15 da december succeda la benedicziun dils stabiliments entras sur Baseli Albin, caplon a Rueras. A quei act ein il cussegl d'administraziun e tut ils luvriers stai presents. - Fagend tuts sforzs eisi reussiu da metter en funcziun ils runals per la stagiun d'unviern 1962/63.

Las indicaziuns cheu avon sebasan sin la cronica da Victor Berther (1915–1994), Rueras, fatga pil giubileum da 15 onns e da Theophil Schmid-Valier (1912–1990), Sedrun, screttas a caschun dil giubileum da 25 onns (1962–1987).

Sonda, ils 15 de december 1962/63 AVERTURA dil niev Runal Dieni-Milez-Cuolm Val

Sonda ascensiun gratuita duront igl entir di per ils affons! – Dumengia, ils 16.12 ascensiun gratuita duront gl'entir di per ils carschi. – Il sura vala era per il runal Sedrun-Valtgeva!

1962/63

Ils 15 da december 1962 ei stau gl'emprem di da lavur pils dus runals, la sesiun ha entschiet e cun quei in niev avegnir turistic per la val. Las relaziuns da neiv ein stadas fetg bunas e favoreivlas. Quei ha dau gl'emprem anim e slontsch alla interpresa cun ses emploiai. L'aura favoreivla ha susteniu l'emprema sesiun e cheutras contribuui al reussir dalla interpresa igl emprem onn. Ils 31 da december transporteschan ins sin pista la zuola, gl'emprem indrez da far pista, in terment vehichel per smaccar la neiv e far pista. Quei vehichel stravagant, empau prigulus, duvrava buns empaladers ed ei plitost staus aventurus ed ha beinenqualga produciu scenas humoristicas. Quei medem di sa il cassier orientar sur dallas entradas dils emprems quendis dis. Igl ei in recav nunspetgau da 20 000.– francs. Entochen alla fin dalla sesiun d'unviern creschan las entradas sin 136 499.– francs. Gia duront l'emprema sesiun vegn studegiu l'erecziun d'in restaurant e la vischnaunca conceda la concessiun. Il restaurant dueigi esser en in bi liug cun biala vesta, sulegliv e cuntenschibels senza stuer traversar pistas. Il rapport di: Mo ton astgein nus dir, ch'in restaurant a Milez fuss da beneventar en l'emprema lingia per nos skiunzs e lu dess quei era per la societad ina fetg buna reclama.

1963/64

La secunda sesiun ha cuzzau dils 7 da december 1963 entochen l'entschatta avrel 1964 cul cuoz da rodund tschien dis. Las relaziuns stupentas da neiv e l'aura favoreivla han danovamein gidau la societad ad in bien resultat final. Ils gronds stauschs da skiunzs e skiunzas han confirmau la buna capaciad dils runals, mo era la robusta construcziun da tuts indrezs. Il cussegl ha giu da sefatschentar intensivamein cun l'erecziun dalla ustria a Milez. Igl onn 1963 decidan ils responsabels da cumprar igl

emprem prau a Dieni per ereger parcadis e da pladir in survient per far e mantener uorden sin quels plazs. – Cun plascher constateschan ils acziunaris che las installaziuns dils runals seigien gartegiadas stupent e che la clientella e las entradas creschien onn per onn.

Niev runal «Dieni-Milez-Cuolm» sper Rueras Avertura: Sonda, 7 december 1963

Fetg bunas relaziuns da neiv. – Favoreivels prezis cun abonnements de coupons e da sesiun. Prestaziun per ura 7 – 800 persunas.

1964/65

Restaurant a Milez

Ella sesiun dils 16 da mars 1963 concluda il cussegl d'administraziun da far alla vischnaunca la damonda per la concessiun d'in'ustria a Milez e da dumandar il necessari sulom sin pastira. Ils 10 da matg vegn quella damonda tractada dalla cumissiun gronda. La lubientscha vegn dada ed il sulom vegn concedius encunter bonificaziun. Ils 29 da fenadur dat la radunonza generala dalla societad dils runals la cumpetenza al cussegl d'administraziun da baghiar il restaurant e conceda era il necessari credit. Il project vegn surdaus agl architect Robert Decurtins. L'avertura dil restaurant Milez succeda sin la sesiun 1964/65. La finanziaziun da quei baghetg dat bia fastedis e consequentamein ha ei num spargnar e reducir il spazi. Sco empren affitader elegian ins Testa Soliva, Sedrun. L'avertura dil restaurant pretenda l'erecziun d'in aquaduct. La societad dils runals survegn dalla vischnaunca la concessiun da tschaffar las fontaunas sut Tegia Gronda. Quella aua vegn menada en bischels tier il reservuar a Milez e da leu el restaurant, alla staziun dils runals ed als interessents che han leu stabiliments da vacanzas.

1965/66

El decuors digl onn 1965 fa la societad dalla sutgera Cungieri amogna siu entir menaschi cun l'ustria sil Crest d'Alp. Suenter numerusas conferenzas e contractivas ualti difficilas vegn ins da far in marcau da cumpra che vegn approbaus dalla radunonza extraordinaria dils runals ils 15 da zercladur 1966. Il medem onn reussescha ei d'acquistar ils dretgs e la concessiun dil runal Surrein. Aschia ein ins gia in pulit pass anavon en direcziun fusiun e reuniun dallas differentas societads, sco quei era vegniu giavischau dalla radunonza communal dils 7 da schaner 1962. Interessant eisi ch'ins aveva gia da quei temps schau elaborar in per studis cun treis variantas per ina punt denter Sedrun e Surrein.

1966/67

L'avertura dalla sesiun pren sia entschatta cun ils 17 da december 1966. La «Gasetta Romontscha» annunzia:

NIEV! Secziun II Valtgeva

Fetg bunas relaziuns da neiv. Pistas bein preparadas.

Il runal Valtgeva II, plitard numnaus Drun, arva il territori da Valtgeva entochen sisum il Plaun Valtgeva. En quei connex sto la veglia zona da nuorsas svanir. La secunda secziun arva in territori levat pli pretensius als skiunzs meins fermes, mo oravontut als affons e famiglias. Tschun onns pli tard vegn el prolunghius giu encunter il Rein da Strem. Meinsvart eis el exponius a prighel da lavinas, quei ch'ins emprova dad eliminar cun tschentar pals ella costa dil Cuolm de Vi e pli tard erger in rempar sisum il Plaun Valtgeva. Denton, in niev patertgar e novas estructuras e finamiras, mo era il svilup el sport da skis, sforzan da dismetter il runal sisum Valtgeva igl onn 2004 .

Il runal a Surrein

La finamira da baghegiar in runal a Surrein ei naschida sin iniziativa privata igl onn 1966. Motivau la planisaziun han oravontut il liug ella vischinonza da Sedrun e la segirtad da neiv tochen tard viaden la primavera. Ils iniziants vulevan construir ina punt, gie schizun ina pendiculara, da giudem ils Plauns vi Surrein ed in runal pony si encunter Sedrun. Parcadis ed ustria duevan formar l'infrastructura necessaria. Cuort suenter la fundaziun dil comite iniziativa ha la societad da runals acquistau ils dretgs e la concessiun. La realisaziun ei lu succedida igl onn 1967 cun l'emprema secziun el Plaun da Surrein. La secunda secziun dueva contonscher la costa dil Tgom tochen si Sut Saivs. Ils emprems onns ein ils skiunzs vegni transportai sin la via da Nalps dalla Ovra electrica Reinanteriur entochen a Surrein.

Vegn onns pli tard ei la punt sul Rein vegnida realisada. Il runal ei vegnius tratgs d'in motor da benzin, d'in VW 1600. Meinsvart ei vegniu ponderau la construcziun dalla secunda secziun mo ils pli differentis motivs han lu teniu anavos quella aventura. Cun la realisaziun da differentis runals els territoris da Valtgeva e Milez ha il runal a Surrein piars la muntada. L'attracziun divertenta e tut speciala fuva la pusseivladad da scursalar a Surrein. Il runal fuva il sulet ella val che purscheva quella varianta da sedivertir ed ils affons fagevan bugen diever da quella attracziun. In gaudi nundetg da saver scursalar uras en ed ora sur crests e segls. Suenter 36 onns vegn il runal ruts giu onn 2003.

Ils temps semidan, cuolms e vals stattan, ils carstgauns disponan tenor ils basegns e las pretensiuns dil temps. La cumpra dalla sutgera Cungieri effectuescha la midada da num en Runals e sutgera Sedrun-Rueras SA / Sessellifte Sedrun-Rueras AG. La serrada dil quen, menada tochen ussa da miez in onn tier l'auter, vegn pigl avegnir fixada sin la fin da december.

1968

Il progress tochen dacheu ei legrevels, quei exprima il cussegl d'administraziun en siu rapport annual. Valtgeva ha retschert ina nova staziun cun biro e novas localitads; igl ei vegniu renovau las installaziuns, las sugas ed ils mieds da transport. La capaciad dil runal a Valtgeva ei vegnida augmentada sin 900 personas per ura. La societad promova ina sauna politica da tariffas dils differentis runals ella val. La mira da posseder tuts indrezs sportivs ella val ei ussa quasi cuntunschida – ina finamira che ha dapi l'entschatta gronda prioritad.

Societad da runals e sutgeras Sedrun-Rueras

Dumengia va rgada, ils 23 d.q. ha giu liug a Sedrun la 7avla radunonza generala dils acziunaris della societad runals e sutgeras Sedrun-Rueras SA. Il pre sident della societad, pres. comm. Theophil Schmid, porscha beinvegni a 126 acziunaris, che representa n 613 atgnas aczias e 1328 aczias en representanza, tota l 1941 aczia.

Ils acziunaris presents ein bein la megliera caparra per igl interess vid la societad e vid il svilup dil turissem ella Val Tujetsch. En siu rapport presidial menziunescha il parsura il svilup dalla societad. Igl emprum onn da quen eis ei stau entradas egl importo da frs. 183 000.– ed el 7avel onn da quen muntan las entradas sin total 719 942.38 frs. Bein in legrevel progress. ...En special menziunescha il president, che la mira da posseder ina suletta societad en vischnaunza per tut ils runals ei realisada e porta fretg multifar en tuttas direcziuns. La concurrenza ei enorma e perquei ei l'unitad en vischnaunza, l'unitad pertuccont las installaziuns da transport d'eminente impurtonza per evitar carplinas e concurrenzas malsaunas. (...) La proxima tractanda levanta ina aspra discussiun: il cussegl d'administraziun propona numnadamein en quella tractanda da surdar al cussegl d'administraziun la cumpetenza d'ereger in ulteriur runal da Milez-Planatsch a Cuolm-Va l, sco era eventua lmeins in secund runal a Valtgeva. La discussiun passiunada demuossa eclatantamein ch'ils vischins da Tujetsch ein buca stai lischents ed han observau e persequitau da lur va rt aspramein il svilup, ils basegns da runals e sutgeras els aults. Adina puspei vegn ei punctuau la necessitad d'anflar sligiazziuns per mieds da transport si ellas altezias. Mo lu eis ei pusseivel d'extender la sesiun d'unviern, sche nus savein offerir als hosps igl ir cun skis entochen ditg suenter Pastgas. Da l'autra vart eis ei era mo lu pusseivel da sviluppar la sesiun da stad, sch'ins sa serender cun ina sutgera ni ina pendiculara sin nossas pezza s. Ei vegn discussiunau la pusseivladad d'a rver il territori dil Tgom, Caschlè e Cuolm da Vi-Gendusas.

1969

L'avertura dil menaschi ei succedida ils 14 da december 1968. Cun l'avertura dil niev runal a Tegia Gronda porscha la societad als meins versai skiunzs e skiunzas ina biala attractiva spunda sil vast territori dil Cuolm Val. –Ils responsabels selegran danovamein d'in legrevel success. Dapi la fundaziun dalla societad ha quella investau en tut per 2.8 milliuns frs. Las entradas dalla sesiun muntan 786 000.– frs. cun in gudogn schuber da 84 000.– frs. En vesta dils 51% dil capital d'aczias dalla vischnaunza sestenta la societad da sustener ils interess generals dalla vischnaunza. Aschia ha la radunonza generala sancziunau il conclus dil cussegl da signar 500 aczias per la Societad dil bogn cuvretg cun separicipar dalla garanzia per il tscheins e l'amortisaziun dalla hipoteca. –Ina cumissiun speciala s'occupescha cull'extensiuin dils indrezs ed era cull'avertura da novs intschess d'ir cun skis.

Ils onns 1970

1970

Quei onn ha giu pauca neiv. Ruosnas, crests e crappa ein semussai bravamein sin las pistas. Il menaschi ha denton funcziunau senza incaps pli gronds e per cuntentientscha da tuts pertuccai. 29 umens idigens ein stai occupai vid il menaschi dalla societad. Ils responsabels dalla sanitad han stuiu transportar 128 blessai a val. –La radunonza generala ei, sco usitau ils davos onns, stada frequentada fetg bein. Aschia han 112 acziunaris cun 1769 aczias priu part per schar orientar davart il menaschi dalla societad. Ils responsabels orienteschan davart la cumpra da prau els territoris dils runals. Quei onn posseda la societad 35 000 m2 terren per far parcadis e per segirar ils transits per runals ni pistas. –A Dieni ei vegniu erigiu ina remisa ed ils parcadis han stuiu vegnir engrondi per tener petg al catsch dad autos. –Intensiv engaschi pretendan las tractativas pertuccont la cumpra dalla concessiun pil runal a Planatsch, era numnaus runal dils Crests. –Da Dieni viers Sedrun cursescha in menaschi da bus per transportar ils skiunzs e las skiunzas a Dieni. Aschia vegn ins da levgiar empau ils parcadis e tuttina vegn constatau in manco da pusseivladads da staziunar igl auto. –Per possibilitar ina buna entschatta d'emprender d'ir cun skis e promover quella pusseivladad tiels affons, vegn priu si per tscheins il runal pony e tschentau quel denter la via principala e la staziun da Sedrun.

Rapport dalla cumi ssiun d a studi d'engrondir néz e mettels da transport da turists.

Primo d'augmentar il néz dils runals a val cun adattai territoris, per exempel: Stavel Nausch, Cuolm Val, il qual survescha era per vegnir si Cuolm Val cun hosps che vegnan sur Tiarms. Plinavon Dieni-Milez e Mulinatsch-Stavels dil Bostg per haver ina pusseivladad d'arrivar a Milez ed arver la descensiun da Giuv e Mulinatsch- Dieni. Secundo da dar al cussegl d 'administraziun il necessari credit per far in pli detagliau studi dils dus territoris Tgom e Caschlè, cun prender si profils e mesiras, mirar las pusseivladads per ereger runals ed arver autras pistas e far calculaziuns da cuosts detagliai. Pér suenter esser en possess dil sura projects e calculaziuns e risguardont la situaziun finanziaria, duei la radunonza generala decider sur d 'ulteriuras investiziuns per novs projects.

1971

La concorrenza sefa era valer ella vischinonza da Tujetsch e quei motivescha da far dapli reclama pil territori tuatschin. Plinavon vegn intensivau cun studis per ereger novs stabiliments cun porscher dapli qualitad e spazi en vesta dalla carschen dils adherents dil sport da skis. A Valtgeva vegn studegiu da prolunghir il runal sisum, il Valtgeva II.

Suenter diras contractivas culs possessurs da terren e las instanzas cantunalas, vegn decidiu da prolunghir quel cun dislocar la staziun giu encunter il Rain da Strem. –Il cussegl d'administraziun tschenta la damonda alla vischnaunca per la lubientscha d'ereger in runal sil Pass Alpsu. –Finalmein succeda ils 3 d'avrel 1971 la cumpra dalla concessiun cun tut ils dretgs digl iniziand privat per ereger il runal da Planatsch a Milez. –El decuors digl onn vegn fatg remedia radicala sin diversas pistas, oravontut a Cuolm Val e Valtgeva II, cun far ora crappa ed ulivar empau las pistas. –In tunnel a Milez, il sutpassadi, levgescha e fa pli segirs igl arrivar alla staziun dil runal Cuolm Val. –Las tariffas da bigliets vegnan alzadas per 10%. Las entradas d'ina leva carschen corrispundan agl onn precedent. –La neiv ei stada scarta. Il rapport remarca: A Cungieri ei stau quasi nuot, Valtgeva II fetg schliet, Cuolm Val encuntercomi fetg bien. La cefra dad 1 300 000 viadis e 33 luvriers ch'han anflau fadigia suttastricheschan il resultat d'ina buna sesiun. - Il december 1971 ha liug l'inauguraziun dil tunnel Calmut dalla viafier Furca Alpsu che segirescha il transport dils hosps sil pass per saver far diever dalla pusseivladad dad arrivar sur Tiarms el territori da skis. –Il passadi per arrivar alla staziun a Valtgeva e returnar pretenda ina persuna che survigilescha e garantescha aschia la segirtad. Pigl auter vegn fatg bravamein studis e patratgs. Denter ina dallas variantas ei era quella d'in runal da Scharinas si Cuolm Val.

1972

La sesiun vegn aviarta ils 11 da december 1971. Il medem meins ha liug l'avertura dalla «Nova halla da bogn» a Sedrun. A Muster ha giu liug ils 24 da december 1971 l'avertura dallas Pendicularas Muster cul territori da skis da Caischavedra tochen al Pez Ault.

Duront la sesiun vargada han sis runals ed ina sutgera transportau a cuolm mellis e mellis personas.

Igl onn da quen ei staus buns e la societad ha dau fadigia a varga trenta personas indigenas. Diesch onns ein passai dapi la fundaziun. La pressa locala, la Gasetta Romontscha nota:

La societad exista dapi diesch onns. Ei descha en quei connex da dar in sguard anavos e seregurdar dils iniziants che han preparau il fundament da quell'ovra. Per regla ei il fu llar via ualti hanaus. ...Ei ha giu num contrahar cun privats ed autoritads e dapli recaltgar in capital d'aczias, gia da lezzas uras da 450 000.– frs. Igl ei reussiu d'interessar per quell'ovra, ton la vischnaunca, sco era bia privats. Quella cumbinaziun denter cuminesser ed indigens vegn bein ad esser in dils pli gronds success a lunga vesta. L a societad ei cheutras daventada in'ovra da muntada economica essenziala per l'entira Va l Tujetsch. Il privat e cuminesser lavuran maun e maun per il medem intent. (...) L'entschatta ei stada greva, mo era il temps vegnent ha purtau lavur e problems a tgi ch'ei s'engaschaus. La societad ha onn per onn fatg novas investiziuns, ha cumprau terren, eregiu novs runals, surpriu la sutgera Cungieri, susteniu en maniera legreivla l'erecziun da lla halla da bogn etc.

1973

La societad da runals gioga la rolla principala per il turissem d'unviern. Sper las ovras electricas han ils runals purtau la pli gronda sviulta. Dapi la fundaziun dalla societad ein las pernottaziuns carschidas ad in crescher. Il svilup tochen oz ei staus enorms. Ils runals han influenzau decisivamein igl ulteriur turissem. Quei ei semussau cul susteniment considerabel per la realisaziun dil bogn cuvretg e cun ina contribuziun pil niev plaz da sport a Sedrun. –Per optimar ina pista qualitativa ein las pistas dil Cuolm Val vegnidas megliuradas. Denton, la novaziun pli gronda da quei onn ei la construcziun dil runal da Planatsch a Milez. Sin ina lunghezia da 960 meters transportescha el 1000 personas per ura. Il runal ei apprezziaus grondamein dils skiunzs meins fermes. Igl iniziand da quei runal ei stau Leci Deflorin, igl ustier original da Planatsch. El ha procurau pils dretgs da transit ed obteniu la concessiun tier las instanzas cantunalas. La finala ha el lu tuttina buca vuliu realisar il project e surdau ils dretgs e la concessiun alla societad da runals.

1974

Danovamein in niev record d'entradas! La societad ha registrau 1 800 000 viadis ed il record dil di ei staus ils 2 da schaner 1974 cun 25 852 viadis. Gidau a quei record da viadis ha era il niev runal Strem cun ina capacita dad 800 personas per ura ed ina lunghezia da 470 meters. –Il restaurant Milez cumpeggia ussa suenter la renovaziun 200 plazs dapli. Plinavon fuorma el plaunterren il local da lunch per 100 personas ina purschida supplementara e indispensabla. –Talas iniziativa pretendien curascha ed iniziativa, era sche la fatschenta mondi bein ed ei seigi il mument nuot auter che giustificau da far ina pausa per sanar e consolidar las finanzas. La vesta dalla situaziun regressiva pretendi ina tala precauziun. Quei ein las directives dil cussegl d'administraziun per la sesiun vegnenta.

13. radunonza generala da lla societad da runals e sutgeras Sedrun-Rueras

Negina midada digl intent

L a davosa radunonza generala haveva concludiu da reveder las statutas. Igl intent da quella midada ei stau da restrenscher las cumpetenzas, quasi illimitadas, dil cussegl d'administraziun. Il sboz ha teniu quen da quella incumbensa, resalvond ussa alla radunonza generala da decider sur da vendas essenzialas e sur da erecziuns da novs indrezs. Ils acziunaris ein i d'accord cun quella proposta. Pli bia discussiun ha igl artechel d'intent dalla societad leventau ch'ins ha era vuliu reveder cun quella caschun. Il punct hanau seclamava che la societad sappi, sper siu intent primar, era separticipar d'indrezs sportivs d'interess general. (...) Suenter la discussiun suonda la votaziun en scret. Resu ltat: 772 ein per la midada digl artechel, 951 ein encunter. Aschia resta artechel 2 tuttina sco avon.

1975

La sesiun entscheiva cun ils 14 da december 1974 e las entradas da Nadal muntan la biala summa da 260 000.– frs. Alla fin digl onn ei il quen fetg buns e s'avanzaus pulitamein enviers igl onn vargau. Igl onn ei staus sut il motto da ver en egl il spargnar. Lavur ha ei denton buca muncau ed il cussegl d'administraziun ei staus zun activs. Gronda lavur e studi caschuna la preparaziun per ina revisiun dallas statutas, stada pretendida dalla davosa radunonza generala dils acziunaris. Per l'erecziun dil plaz da ballapei vegn contribuuiu ina biala summa. Il cantun spetga gia dudisch onns sin l'adattaziun dil parcadi a Dieni e fa empau squetsch als responsabels. La finala ei lu tut buca aschi sgarscheivel sco fatg valer ed ins anfla bunas sligiazziuns. Sco emprema lavur vegn segirau ils parcadis odem cun ina «seiv

da segirtad» . –Ina cunvegientscha oblighescha la societad da surprender ina part dil deficit dil bogn cuvretg. –Per simplificar il menaschi da puncts sco bigliets, denton era per far pli attractiv la purschida, vegn ponderau da menar en cartas dil di. –La viafier Furca Alpsu lubescha il traversar il trasse dalla viafier per serender a Val-tgeva mo pli tochen 1978. –Ils onns 1970 vegn adina puspei fatg studis per engrondir il territori da skis. Studis succedan davart la cuntrada dil Pez Maler e da Surrein. Alla Ovra electrica Rein Anteriur vegn fatg la damonda per saver traversar cun in runal vi Surrein la via da Nalps.

1976

Malgrad las consequenzas dalla recessiun en Svizra, contonscha la societad tuttina in respectabel resultat. Dapi la naschientscha dall'interpresa sto la societad per l'emprema gada registrar ina digren dallas frequenzas ed entradas. Igl onn 1975 ei aunc staus in onn da record pil Grischun. –Igl onn 1976 ei vegniu constatau en general ina stagnaziun d'entradas ed expensas. –La sutgera da Cungieri ei vegnida modernisada a norma dallas directivas federalas. Cun megliurar tecnicamein la segirtad encunter sviar dalla suga a Valtgeva han ussa tuts runals quei standart da segirtad.

1977

Il cussegl mira anavos sils davos onns e constatescha, e quei malgrad recessiun economa, che l'interpresa hagi luvrau bein ed era saviu engrondir las entradas. Ils stabiliments seigien carschi el diember e stettien a disposiziun als indigens e hosps per sedivertir e serecuvrar duront il temps liber. Ils aspects e las premissas per engrondir seigien bein avon maun, plaidan ils responsabels, denton co e nua, basegni profunda ponderaziun ed era atenziun. Sco immens impurtont vegn la politica da prezis numnada. Aunc seigien quels fetg favoreivels e stoppien vegnir teni eguals ad autras interpresas da sport d'unviern. –L'avertura ei stada ils 15 da december 1976 cun fetg pauca neiv e terminada ils 15 d'avrel cun fetg bia neiv. Per l'emprema gada vala la carta da sesiun comunabla cun la societad da runals Rabiun e Trun. –Igl access alla staziun d'entschatta a Valtgeva ei daventaus segirs cun l'erecziun d'in sutpassadi. Aschia ston tuts serender atras quei passadi segir e buca riscar in accident. Quella midada ha anflau fetg grond laud ord las retschas d'indigens e hosps. - En ina cronica, tschentada ensemen da Victor Berther e cun reminiscenzas ed anecdotes rimnadas da Theophil Schmid-Valier, vegn seregurdau dil giubileum da 15 onns.

1978

La cozza da neiv ei stada magra, lu cu ils runals han entschiet a semover ils 18 da december viers ils aults. Immediat ha quei fatg empau quitaus als responsabels. Legreivlamein era denton il fatg d'esser ina dallas quasi sulettas regiuns che ha saviu in summa arver ils stabiliments. Cun reclama vegn empruau da carmelar ils hosps si dalla Bassa. Quei ei buca reussiu tenor ils responsabels, menziunond ch'ils dalla Bassa hagian manegiau che la causa seigi plitost in seludem. Il manco alla fin schaner fuva gronds! Legreivlamein croda biala neiv sin l'entschatta dalla sesiun aulta el meins fevrer. Aschia ei la sesiun ida a fin ils 22 d'avrel cun in cuntenteivel resultat. –Duront igl onn 1978 ha la societad fatg neginas novas investiziuns pli grondas. La devisa ei stada quella da sanar e rinforzar la cassa pigl avegnir.

1979

La sesiun ha entschiet cun entginas novaziuns el territori da skis, novaziuns che han purschiu dapli qualidad als hosps da skis. Il runal da Dieni a Milez ei vegnius renovaus cun augmentar la capacidad dad 800 personas sin 1100 personas ad ura. – Il spazi d'ir cun skis Cuolm Val - Milez ei senza dubi attractiv e variants. Per augmentar la capacidad survegn il vegl runal in schumellin. Quella erecziun ha caschunau beinenqual fastedi e quitaus al cussegl. Las instanzas cantunals discusseglan la construcziun d'in runal naven da Mulinatsch sil Bostg ch'ei projectaus dils responsabels. Quellas instanzas fan pretensiuns considerablas e strusch adempliblas pertuccont la segirtad. Quei ha lu menau alla idea dil schumellin cun saver far diever d'empau material dil runal vegl Dieni – Milez. - Il trapassar ils binaris dalla Viafier Furca Alpsu empau dapertut per arrivar alla staziun da Dieni, vegn buca pli acceptau dalla direcziun. En collaboraziun cun la megliuraziun da funs tuatschina vegn erigiu in sutpassadi. Diltut ei la sligiazion buca stada cuntenteivla. Grazia ad ina cunvegientscha san ils skiunzs far diever vinavon dallas sendas usitadas per arrivar alla staziun a val. La descensiun a val sto denton succeder atras il

sutpassadi. – Ord vesta dil quen ei igl onn staus buns per la societad. Las entradas carschidas demuossan la buna sesiun, la buna aura e l'attractivitat dil territori.

Ils onns 1980

Cun l'entschatta dil niev decenni dat ei ina midada da statutas che effectuescha, che las periodas d'in onn da quen entscheivan cun l'entschatta fenadur e termineschan mintgamai la fin dil meins zercladur. Dapi igl onn 1968 valeva igl onn calendari.

1980/81

La sesiun sa entscheiver cun in niev indrez da transport da Val Val si Cuolm Val. Il runal sa transportar 600 persunas per ura a cuolm e porscher ina descensiun attractiva e pretensiusa. Regeva pulitamein pessimissem pertuccont quei stabiliment, ei quei semidau el decuors dalla sesiun. Il runal ha oravontut carmelau ils hosps neu sul Pass Tiarms vi el territori da Milez. - La sesiun d'unviern ha entschiet cun bialas relaziuns da neiv e bials dis da sulegl. Aschia ei era il resultat final presentaus el quen, staus da buna raccolta, era sche las vacanzas da Pastgas ein diltuttatfatg dadas ell'aua! - El decuors digl onn dat ei ina buca meins impurtonta decisiun el menaschi dils runals pertuccont la direcziun. Cun in niev directur, forza giuvna ed innovativa, passa la societad viaden cun slontsch en novas perspectivas e directives. – Per optimar la lavur da biro dalla societad ei quel vegnius dislocaus ord las localitads dalla Uniun da cura en novas localitads en casa communal a Sedrun. - El decuors digl onn 1981 vegn era priu notizia dil giubileum da 25 onns Sutgera Cungieri. Il rapport annuala seregorda.

Giubileum da 25 onns Sutgera Cungieri

Uonn astga la sutgera da Cungieri festivar siu 25avel onn d'existenza. Il december digl unviern 1956 eis ella ascendida per l'emprema ga encunter Cungieri e Crest d 'Alp. Schegie che la sutgera ei forsa buca la megliera fatschenta per la societad da runals, eis ella sper il bogn cuvretg ina dallas sulettas attracziuns duront la sesiun da stad. Tenor mia perschasiun porta el la a biars convischins in gudogn indirect. Signur Christian Berther-Rhyner, vegl hotelier dalla Cruna, εμπrem cau da menaschi da lla sutgera e premurau promotur dalla cultura tuatschina, ha palesau a mi empau ils problems ch'ins ha da gliez temps stuiu sligiar per arrivar al success. Bein fuvan ils aspects da conjuntura positivs - mo la situaziun era aunc empau malsegira. Ils umens progressivs da gliez temps ha n buca schau stermentar ed ein semess cun forza ed energia a lla realisaziun dil project. Jeu sai mo seregurdar d'in eveniment, succed ius a caschun dalla construcziun dalla sutgera. Igl ei la vera praula ni verdad digl a sen. In di a rrriva in ventireivel pur vallesan cun in pauper mel sur l'Alpsu. La populaziun tuatschina admira cun egls gross igl interessant animal. Tgei animal ei quei propi? In dromedar! Na - in camel, era buc. La pelegna ei memia liunga. Insumma - l'auter di ha il bien mel giu il ventireivel cletg da purtar la greva roda si Cungieri. La realisaziun da quell'ovra ha promoviu considerablamein l'industria d'jasters en nossa val. Ils onns semidan. La conjuntura crescha. Ins baghegia mirs da fermada a Nalps e Curnera. L a vischnaunca ed ils privats serefan en finanzas. Scolas novas sesaulzan per il beinstar da nos cars affons. Era nos mistergners demuossan lur inschign. Igl onn 1962 succeda la fundaziun dalla societad da runals Sedrun-Rueras. Gra zia alla prudientscha da nos umens cumpetents sesvilupescha tut da smarvegl. Igl onn 1966 cumpra la societad da runals la sutgera da Cungieri. Ils acziunaris da Cungieri cedan lur ovra per il deivet existent. En differents protocols san ins leger che las debattas arisguard la vendita ni la cumpra seigien stadas ua lti diras ed hagian absorbau numerusas sesiuns. Oz ei la sutgera integrada cun nos runals e tut ei cuntents cun quella sligiazun. A tuts quels piuniers che han luvrau per quel la ovra descha in cordial e sincer Dieus paghi. Viva la sutgera da Cungieri!

1981/82

Cun 45 differents bigliets stueva il persunal vegnir a frida! La societad saveva seludar da ver il pli banal sistem da controllar il menaschi da bigliets. Cun l'introducziun d'in niev, modern e surveseivel sistem survegn la societad in mied che porscha survesta e transperenza. Cun mo smaccar in nuv ein las cefras avon maun. Aschia entra la societad cun Skidata era el mund dalla tecnica electronica. Era sch'ils necessaris apparats da fotografar han meinsvart caschunau bia da paterlar e tschintschar, gie schizun sevilar, ein els stai fetg d'engrau. - A Valtgeva ha la lavina giud la costa dil Cuolm da Vi donnegiau duas gadas il runal da Plaun Valtgeva. Ord motivs da segirtad e sin pretensium dalla segirada vegn erigiu in rempar sisum il plaun. – A Dieni ein parcadis en la dretga grondezia indispensabels. Cun acquistat ina parcella gest ella vischinonza s'engrondescha quel considerablamein. - Gl'unviern ha schenghegiu

aura grondiusa. Dis da sulegl, pistas neidias e bein preparadas han carmalau in respectabel diember da skiunzas e skiunzs. Il carschament semuossa cun bunamein 23% frequenzas dapli. – Ensemen cun la Viafier Furca Alpsu ei vegniu instradau in bigliet cumbinau naven dallas staziuns dad Andermatt e Caschinutta. Quels han giu in stupent esit e contribuuiu al carschament da frequenzas. Ils hosps neu dil Tessin e dalla Svizra Centrala ein il potenzial dil futur per l'interpresa tuatschina. – Tochen quei onn vegneva il quen adina presentaus en lungatg tudestg. Il rapport remarca: «Damai ch'ins fa tonta lavur per la cultivaziun da nies car lungatg ei il cussegl staus fetg d'accord da procurar per ina translaziun.»

1982/83

Ina dallas finamiras primaras dalla societad ei stada da formar ina unitad culs indrezs d'ir cun skis ella val. Cugl onn 1982 ei quei reussiu cun la cumpra dil runal sil Pass Alpsu – il territori tuatschin fuorma ussa ina unitad pil sport da skis. Gia la sesiun 1982/83 ha mussau eclatantamein ils gronds avantatgs da quella cumpra. Las pistas dil Calmut a Cuolm Val han giu ina nundetga calamita. – Il runal schumellin a Cuolm Val, il vegl cun 20 onns, ha stuiu vegnir revedius e restauraus. La staziun sisum ei vegnida dislocada per tschien meters pli ensi e la capaciad ei vegnida augmentada da 700 sin 1000 persunas per ura. - Cungieri duei vegnir pli attractivs pil hosp da stad. Avon dus onns vevan ils acziunaris incaricau il cussegl da far studis sur d'ina ruschnera giu dallas spundas da Cungieri. El decuors digl onn 1982 vegn fatg viadis da studi e calculaziuns. Las notizias ed offertas vegnan denton ad interim cavegliadas el truchet muort detgavunda auters problems.

La sesiun 1982/83 ei stada stupenta. Mellis hosps han anflau attracziun e divertiment sportiv sin las bialas e neidias pistas en la Val Tujetsch. L'entschatta dalla sesiun ha giu pouca neiv ch'ei lu aunc curdada tard. L'emprema part dil meins da schaner ei schizun vegnida cun plievgia e quella vess gleiti bandischau igl alv giud las pistas. Gl'avrel vess lu giu avunda neiv – denton mo schliat'aura!

1983/84

Gl'unviern ha entschiet cun pouca neiv, mo igl ei adina stau pusseivel d'ir andantamein cun skis. Il schaner ha lu purtau la neiv desiderada el dretg quantum. Las pistas ein pil pli neidias sco ils Plauns Sedrun e la preparaziun da quellas anfla adina puspei in eco plascheivel ed ils hosps s'expriman cun laud e cuntentientscha. A quei aspect, sco era alla cordialitad dils luvrers e dallas luvreras, vegn dau gronda peisa entras ils responsabels. – In pass anavon ei vegnius fatgs en connex cun l'integrasiun dalla Viafier Furca Alpsu els bigliets dalla societad. Quella qualitat porscha als hosps il transport ella viafier da Bugnei sil Pass Alpsu. Las radunonzas ein stadas numeruas e stentusas per lu la finala contonscher quella purschida che vegn apprezzada da tutta clientella. Dasperas dat ei il cumprovau bigliet cumbinau naven dad Andermatt e Caschinutta e cun las cartas da sesiun san ins per certas jamnas ir cun skis els territoris sursilvans cun excepziun da Flem e Laax. Lu dat ei aunc in bigliet che vegn vendius durent las jamnas da meins traffic turistic. – Studis e decisiuns vegnan pridas en connex cun la projectaziun dalla sutgera da Val Val sil Calmut e davart igl engrondir l'ustria a Milez. Ord vesta dalla restauraziun ei la Tegia dil Nurser vegnida endrizzata per survir ils temps da propi gronda fuola.

Runals e sutgeras Tujetsch

Ils 19 d'october 1984 ha giu liug el hotel dalla Cruna la radunonza generala dalla societad da runals e sutgeras Sedrun-Rueras SA, Sedrun. Cun in pign retard sa il president beneventar ina raspada sco aunc mai, gie schizun in record da 118 acziunaris che possedan 371 aczias e representan en tut 1684 aczias. Las tractandas ordinaria s vegnan deliberadas e dilucidadas spertamein. (...) Igl onn 1983/84 ha la societad eregiu negins runals novs, denton eisi vegniu fatg bia midada s, megliuraziuns e renovaziuns. (...) Danovamein eisi vegniu registrau in stupent unviern. La sesiun ha entschiet cun pouca neiv, denton meglier che en biars loghens. Il schaner ha ei lu dau neiv avunda. (...) Empau discussiun ha il niev project da Milez dau. Plinavon han ils presidents dallas instituziuns las pli dat ier drizzau salids, fatg compliments per la buna lavur e la grondiusa collaboraziun, seigi sin pista, runals sco era sils spurteglis da bigliets.

1984/85

Il cussegl ei pertscharts da sia gronda responsablidad. La finamira ei e resta quella da promover in saun turissem. Secapescha sappien els buca concuorer culs gronds centers sportivs en nossa tiara. Quei seigi era buca necessari. Ei mondi per mantener il bi e bien dalla val e per promover in saun svilup per populaziun e hosps. Quei ein las directives dil cussegl d'administraziun. - Igl unviern ei staus stupents,

quei vul dir buca gest in da quels unviarns sco Tujetsch ei pil pli disaus. Igl unviern veva deplorablamein mess vadi gia il settember ed aschia ha ei buca propi vuliu never il temps usitau. Il schaner ha contribuìu ferdaglias entochen minus 25° e quei motivescha buca da metter si skis. Lu ha la bialaura aunc muncau las fins dallas jamnas e quels hosps tipics dallas dumengias ein stai a calur. – L'integraziun dils bigliets cun la Viefier Furca Alpsu ha purtau bia laud e cuntentientscha. Trens empleni ein stai igl engraziament! – Si Cungieri ei la piazza avon l'ustria vegnida megliurada, ina dallas numerusas adattaziuns da qualidad sper numerusas autras.

1985/86

Ils 10 da schaner 1986 fuva la via dil Pass Alpsu aunc carrabla cun auto sin via schetga e terreina. Per lu ei igl unviern vegnius per propi! La situaziun per l'entschatta digl unviern ei pia stada pauc legrevla. Sur Nadal e Daniev mahoiars da hosps ella val – mo pistas vitas. Ins ha saviu ir cun skis mo cun gronda precauziun e quita. Ventgadus per tschien pli paucas entradas ils 31 da december 1985. Arrivond lu finalmein la desiderada neiv ed in unviern endretg, ei la fatschenta marschada da camifo. Alla fin digl onn ein las entradas lu tuttina stadas pli aultas ch'igl onn vargau.

Restaurant Milez

La gronda lavur dil cussegl ei stada dedicata all'ereziun dil niev restaurant a Milez. L'execuziun ei stada stuffia e difficila. Igl onn 1985 vegn dau l'entschatta e malgrad in bi atun eisi buca stau pusseivel da construir il tetg. Ils 10 da mars 1986 cuntinueschan las lavurs e gia ils 7 d'avrel ei vegniu dau l'entschatta cun la s lavurs d'ordaviert.

Cun la construcziun da vastas garaschas e luvratoris bein funcziunals ei in ulteriur pass en favur d'ina lavur qualitativa vegnius realisaus. Ussa anflan era tuttas maschinas in suttetg schurmegiau duront ils meins terreins. – Il runal da Val Val si Cuolm Val ei da gronda tessaglia, prigus e meinsvart capetan accidents. En connex cun la construcziun d'ina sutgera da l'auter maun viers Calmut, vegn ussa ponderau d'era ereger ina enviers Cuolm Val cun remplazzar il runal. Ils novs indrezs serassen il davos ligiom che maunca aunc dall'Alpsu a Dieni. Quels patratgs dil cussegl d'administraziun dueien encaminar la via pigl avegnir dalla societad.

1986/87

Ils 20 da december 1986 ei stada l'avertura digl onn giubilar – 25 onns societad da sutgeras e runals Sedrun/Rueras SA. Igl unviern ha fatg quitaus als responsabels ed ei arrivaus anzi tard. Bia mellis carstgauns han puspei visitau il territori alpin tuatschin e gudiu las bialas descensiuns a val, la bialaura e la hospitalidad simpatica da luvreras e luvrers. En quei grau han ils emploiats adina raccoltau gronda simpatia per lur survetscheivladad. Quei ei la megliera reclama, la pli efficienta e bienmarcau. Cul ligiom cul Cuolm d'Ursera ei la frequenza neu dil vest carschida considerablamein. Nos vischins tessines e quels dalla Svizra Centrala fan stedi diever da nossa regiun segira da neiv. Ina sperdita nuncalculabla portan la malaura duront sondas e dumengias. Quei han inaga dapli il meins da mars ed avrel demonstreu quei onn. – Pil giubileum da 25 onns ha la societad saviu arver il niev restaurant da muntogna a Milez. El decuors dils onns 1985 e 1986 han luvreras e luvrers da tuttas branschas necessarias construìu igl edifeci. A caschun dall'avertura dalla sesiun, ils 20 da december 1986, ha il plevon dalla val benediù la nova casa da restauraziun. Igl ei era stau il di da portas aviartas. Quei di ei stau aura brutta, ton che mo paucs han fatg diever da quella purschida. – Ils 10 da schaner 1987 ei vegniu fatg fiasta da giubileum a Milez. Cun luschezia han ins quei di presentau il bellezza territori a numerus representants dalla pressa. Las rapportaschas ellas medias ein stadas zun positivas ed han giu in effect nundetg da reclama. Pil giubileum presenta la societad ina cronica edida da mistral Theophil Schmid. Il pli grond regal han ils affons da Tujetsch astgau prender encunter cun astgar ir quei onn gratuitamein cun skis ell'entira val. Dad els dependa in di igl avegnir el sectur turistic en nossa val e quella gesta ha segiramein semnau responsablidad ed attaschadadad per la patria e siu futur. - Ils 30 d'october 1986 ei stau il di definitiv dalla fusiun runal Alpsu cun la societad. Gia il november 1982 fuva il contract da cumpra vegnius signaus. Il quen ei all'entschatta vegnius menaus separat da quel dalla interpresa. Divers problems da taglia ed auters han stuiu vegnir liquidai entochen alla fusiun definitiva. – Scochemai ein ins era stai perschuadi da stuer renovar il runal viers la collina dil Calmut. Cun igl alzament dalla capacita sin 1200 personas per ura e la prolungaziun tochen quasi

al pei dalla Crusch Baumberger, ha quei runal retschert ina nova dimensiun ed attracziun pils adherents dil sport da skis. Il ligiom viers Milez ei ussa perfetgs.

Alla fin dalla cronica digl'emprems quart tschentaner noda il cronist Theophil Schmid il suandont:
«Ventgatschun onns ein vargai dapi l'existenza dalla societad dils runals, atgnamein ina cuorta epoca. La fundaziun e realisaziun da quella interpresa sportiva ha denton dau ina viulta radicala sil sectur dalla industria d' jasters, in summa dall'economia en nossa val. Suent'er decennis, gie tschentaners d' ina stagnaziun constanta, plitost miseria, ein las portas per in prospereivel avegnir s'aviartas. Ei ha duvrau e drova aunc oz la participaziun dil singul, igl engaschi dalla societad ed il sustegn dalla populaziun per il beinreussir da nossa interpresa e pil beinstar da nies pievel muntagnard. Pil futur sepresentan segir aunc problems en abundanza, sche nus patertgein al «Concept da turissem Tujetsch».

Runals e sutgeras Sedrun-Rueras SA

Giubileum da 25 onns

La sonda vargada ha giu liug a Milez la festivaziun da giubileum dalla sura numnada societad. Delegai ord mintga vischnaunca vischinonta, presidents communal, presidents ni directurs dallas uniuns da cura, ils fundaturs dalla societad, differents schurnalists ni schurnalistas, sco era delegai da mintga uniun indigena han dau suatientscha agl'invit ed ein serendi, tgi sin skis e tgi cun pistunzas viers Milez...

Duront il past festiv prendan differents magistrats la caschun e drezzan enzacons plaids alla tablada. Il president da vischnaunca, Sep Fidel Berther, fa menziun dalla valeta per ina vischnaunca, oravontut il haver 51% dallas aczias sco era gl'entir menaschi che detti bia lavur e porti naturalmein alla vischnaunca bia daners. Plinavon fa el menziun dalla collaboraziun denter las vischnauncas vischinontas e dil concept turistic dalla vischnaunca. Segiramein savess quei aunc vegnir meglier cun la meglieraziun dalla via cantunala denter Mustér e Sedrun. Il directur da cura, Marcus Lergier, engrazia oravontut per la buna collaboraziun e las grondiusas relaziuns denter uniun da cura e societad da runals. Mo cun saver luvrar aschia en buna collaboraziun vegnan ins tier la vera finamira e da mantener igl'equiliber sil sectur turistic...

.....

In quart tschentaner d'in svilup enorm pils indrezs da sport en la Val Tujetsch ei vargaus. L'entira populaziun ei scochemai stada pertscharta dalla nova era ella val. L'investiziun e la via encaminada cul sport da skis e turissem d'unviern ei sepagada. La val ha priu in enorm svilup. Ils onns ein stai buns, pli che buns – pli u meins adina carschen. Tujetsch ei daventau in liug d'ir cun skis da num naziunal ed internaziunal. Igl'avegnir el proxim quart tschentaner ei bein preparaus.

1987/88

La sesiun d'unviern entscheiva ils 12 da december 1987 cun tuts indrezs en funcziun. L'avertura cul niev runal sil Pass Alpsu ei gia stada ils 5 da december. L'entschatta dil secund quart tschentaner entscheiva cun relaziuns mediocras da neiv. La via giu dil Pass Alpsu tochen a Tschamut ei vegnida midada en in vial da scursalar. Ina purschida che ha carmalau roschadas da glied sil pass. Per naven da miez schaner ha ei neiv avunda. Quasi sur l'entira sesiun ha il sulegl' muncau las sondas e dumengias. Igl'ei stau ina mo cuntenteivla sesiun. Quei conferma era la situaziun che la viafier ei stada serrada il meins da mars per duas jamnas. La sesiun finescha cun ils 17 d'avrel 1988. 102 persunas han giu lavur e fadigia duront quella sesiun d'unviern. - El decuors digl'onn da fatschenta ha la societad acquistau l'ustria Hospiz Alpsu. Quella decisiun ei curdada en la radunonza extraordinaria dils 31 da fenadur 1987. - Ils acziunaris han quei onn, ils 30 d'october 1987, approbau il project da sutgera en Val Val. Ils studis da quei project vevan gia entschiet ils onns 1982/83. Las preparativas finalas sforzan ad entginas midadas dil project primar. Il cussegl' propona l'erecziun da duas sutgeras da quater. Aschia sto la radunonza dils 24 da zercladur 1988 lubir las midadas e conceder danovamein il necessari credit. - Il niev runal viers il Calmut ha purtau gronds avantatgs cun pli liungas e differentas pistas. Ils cuosts d'erecziun han muntau 1 420 000.- frs. - Suent'er la cumpra dil Bogn cuvretg entras la vischnaunca ein

ils bigliets da quel vegni inte-grai ella purschida dalla societad. - Il sutpassadi erigiis a Spinatscha sisum Sedrun possibilitescha in meglier access alla staziun da Cungieri.

1988/89

In bien onn, in oreifer onn da fatschenta per la societad, aschia selai quei onn giudicar. Las relaziuns da neiv ein stadas bunas. La viafier Furca Alpsu ei quasi adina stada aviarta cun excepziun da paucs dis. Contribuiu alla buna sesiun ha era il Pass Lucmagn ch'ei staus aviarts entochen il davos schaner. Il sulegl ha sclariu en abundanza e possibilitau bunas relaziuns cun hosps ventireivels. L'entschatta ei stada ils 10 da december 1988 e cun ils 16 d'avrel ei la sesiun stada terminada. - Ils 27 da fenadur arriva la beindesiderada lubientscha da Berna per l'erecziun dallas sutgeras a Val Val e l'auter di vegn dau l'entschatta. Buna e favoreivla aura possibilitescha ina buna en tschatta dallas lavurs ed in bien prosperar. Mender fa ei naven da calonda october entochen ils 20 cun cufla e neiv. Tier tut quei succeda la collaudiziun entras igl Uffeci federal da traffic ils 16 da december 1988. Ils 15 da schaner 1989 ei di da fiasta e benedicziun dils edificis e sutgeras entras il plevon da Sedrun. Ils cuosts per la novaziun ed empremas sutgeras el territori da Milez – Alpsu han muntau 6 998 283.– frs. – La radunonza extraordinaria dils 20 da matg 1989 decida in alzament dil capital d'acziun da 450 000.– sin 1 000 000.–. Suenter il reussiu alzament dumbra la societad 788 acziunaris cun 5000 acziun da 200.– frs.

1989/90

La sesiun entscheiva ils 9 da december 1989. Igl unviern ha purschiu fetg pouca neiv. Las pistas da Milez a Dieni ein stadas beinsavens serradas. Sulettamein 37 dis ein ils indrezs da Valtgeva stai en funcziun! 65 luvriers e luvreras han luvrau el menschi e 40 dels han astgau luvrar els menaschis da restauraziun. Cun ils 22 d'avrel 1990 ei la sesiun ida a fin.- Per l'emprema gada senumna la societad Pendicularas Sedrun/ Rueras SA. La midada dil num vegn acceptada entras la radunonza generala dils 8 da settember 1989. Ei ha duvrau duas emprovas. Per l'emprema gada vegn la radunonza salvada el restaurant a Milez.

Novaziuns tier la Societad da sutgeras Sedrun/Rueras SA

Avertura dallas sutgeras a quater a Val Val

Dumengia vargada han ils Tuatschins saviu inaugurar la nova sutgera a quater che meina da Val Val a Ca Imut e da Val Val a Cuolm Val. Cun quella novaziun eis ei reussiu da colligiar ils dus territoris da skis Alpsu e Dieni-Milez in cun l'auter, creond aschia in ver carrussel da skis en quella regiun. El medem mument han ins era saviu arver entginas pistas che tschentan dapli pretensiuns al skiunz e reducir drasticamein il temps da spetga als runals ed allas sutgeras. Cun l'avertura dallas novas sutgeras disponan las Sutgeras Sedrun/Rueras SA d'ina capacita da transport da 14 000 personas per ura. ... La muntada economica dalla interperesa semuossa eclatantamein era el fatg che ins sa porscher plazs da lavur a buca meins che 100 personas durent il temps d'unviern. ... Las investiziuns totalas per quellas duas sutgeras a quater han muntau a 7 milliuns.

Ils onns 1990

1990/91

Stad ed atun digl onn 1990 ein stai d'ina bialaura tut tenor giavisch ed igl unviern ha entschiet aunc meglier. Neiv en abundanza la fin da november e temperaturas invernalas. Nadal sco in siemi – pia ina eccellente entschatta dalla sesiun. Las lunas dall'aura e las forzas dalla natira ein denton era semussdas el decuors dalla stagiun d'unviern. Cun in mudest temps el meins da mars ein las relaziuns pia stadas excellentas.- Quei ei lu era semussau tier las finanzas cun ina carschen dallas entradas. - Ils responsabels orienteschan davart il project per ina nova sutgera da Dieni a Milez. En vesta stat in concept general pil futur dalla societad.- Cun 1992 croda la concessiun da 30 onns concedida entras la vischnaunca ils 7 da schaner 1962. Il cussegl ha fatg ponderaziuns e preparativas per inoltrar la damonda da prolungaziun.

1991/92

Las relaziuns extraordinarias han carmalau numerus hosps sin las bialas pistas el territori dalla societad. A Cungieri ei vegniu aviert la via da scursalar. Igl experiment ei daventaus in hit. La sutgera cun la nova purschida ha carmalau hosps, meinsvart memia biars e caschunau colonnas alla staziun a

val. - Per la nova sutgera da Dieni a Milez vegn inoltrau ils 13 d'avrel 1991 la damonda da concessiun agl Uffeci federal da traffic. Il runal ha 32 onns e sto vegnir remplazzaus. Per quella nova investiziun sto il capital d'acziars puspei vegnir alzaus. Il cussegl fa valer il memia pauc agen capital e senza augmentar quel astga buca vegnir fatg pli grondas investiziuns. La vischnaunca ei possessura da 51% dallas acziars ed ei dependa zun fetg da lezza, sch'ella vul alzar il pachet d'acziars. – Ord vesta dallas finanzas vegn plidau d'in excellent resultat - il meglier en tut ils onns cun entradas dad 8.9 milliuns.

Nus havein sfegliu el rapport annual dallas Pendicularas Sedrun/Rueras SA

La societad stat sin bu nas combas

Las Pendicularas Sedrun SA san mirar anavos sin in excellent onn da fatschenta. Las relaziuns da neiv extraordinarias han carmalau numerus hosps ed indigens sin pista, aschi che la societad ha fatg in tschéc avanzament e sa conderscher a ses acziunaris ina dividenda da 10 pertschien. Sin rucca ei il remplazzament dil runal da Dieni cun ina sutgera. ... Sper ina gronda reit da stabiliments da transport e da bunas pistas sa la societad Sedrun/Rueras SA era presentar ulteriuras attracziuns. ... Impressiononts ei igl andament finanziel dalla societad. Il quen da 1991/92 siara cun in cash flow da 2.07 milliuns, quei che munta in augment da 54.7 pertschien en cumparegliaziun cugl onn vargau. La sviulta munta a 8.9 milliuns en vesta a 7.6 milliuns digl onn vargau. ... Cussegl d'administraziun e direenziun constateschan cun satisfacziun che la societad stetti sin bunas combas e detti paun e fadigia a numerusas persunas indigenas. La societad fructificheschi denton era essenzialmein il turissem e la economia dalla vischnaunca da Tujetsch.

1992/93

La situaziun economica ei semidada en Svizra. Aschia ein tuts stai spanegiai co tut semovi. La societad constatescha ina pintga digren dallas frequenzas e dalla sviulta. Tier la recessiun generala vegn aunc la pauca neiv naven da Milez engiu. Il resultat vegn titulaus sco buns e quei muort in onn cun relativ pauca neiv. Aunc semuossa ina certa resistibladad el turissem. Pil cussegl ei quei fetg impurtont en vesta dallas investiziuns previdas. - El decuors digl onn vegn il contract da servitud cun la vischnaunca inoltraus e la votaziun dil pievel sur dalla participaziun dalla vischnaunca tier las pendicularas ha giu liug. Il contract reglescha tut ils fatgs denter la vischnaunca e la societad. La vischnaunca sa dacheudenvi separticipar tenor ses mieds finansials ad in eventual alzament dallas acziars ed aschia schanegiar sias finanzas e las pendicularas realisar lur projects. La votaziun e la participaziun alla votaziun astg'ins quasi taxar sco historica. - La societad ha retschiert ils 19 da matg 1993 la concessiun per l'erecziun dalla nova sutgera da Dieni enviars Milez. Aschia san las preparativas vegnir continuadas. - Ina sanaziun ed engrondaziun han las localitads dall'ustria Alpsu giu basegns. Cun l'engrondaziun dalla cuschina e novas tualettas ei l'infrastructura adattada als basegns dad oz.

1993/94

Quei onn va ella historia sco onn dalla schliat'aura ni massa neiv – e da pauc sulegl! Quels facturs e la situaziun economica ein segiramein la cuolpa che las entradas ein danovamein sereducidas. Era las ustrias dalla societad han stuiu esser cuntentas cun ina sviulta reducida. Mo tuttina ein ils responsabels cuntents cul cuntonschiu. Igl ei tier tut auter stau pusseivel da far considerablas amortisaziuns e preveder l'usitada dividenda. Vegn emploiai ed emploiadas stablas han lavur tier la societad e duront la sesiun d'unviern ein 117 persunas stadas responsablas pil menaschi e per dar damogn da cuntentar il hosp. - Ils 17 d'avrel 1994 ei stau il davos di pil pli vegl runal dalla societad a Dieni. Trentadus dus onns ha el transportau ils skiunzs e las skiunzas a Milez. Gia igl emprem onn ein quei stau 70 000 persunas. Igl onn da record, 1983/84, 420 000 persunas! En tut ses onns ha il runal transportau da quei da 8.5 milliuns persunas!

1994/95

Il sector da far vacanzas ei semidau da rudien. Oz vegn fatg pli cuort vacanzas, magari mo entgins dis, buca duas ni treis jamnas sco da temps vargai. Ils prezis vegnan cumparegliai, las staziuns turisticas ein sfurzadas da far midadas cun novas purschidas. La concorrenza ei daventada pli gronda. La situaziun ei pauc encuraschonta. Il cussegl vul denton esser activs e creativs. - La radunonza generala dils 24 da settember 1993 ha approbau il project per ina nova sutgera da Dieni a Milez e concediu il credit. Ils 5 d'avrel 1994 succeda l'emprema badelada e gia ils 21 d'october 1994 stat la nova sutgera per diever dalla sesiun 94/95. Ils cuosts fan ora la summa da 11 466 136.- frs. - L'avertura dalla sesiun

ei denton s'entardada muort la munconza da neiv. In'ulteriura munconza ha sminuiu las frequenzas, quella dil pauc suleagl. La frequentaziun dils stabiliments da restauraziun ei sestabilisada. – La stad enumerescha la sutgera Cungieri ina mudesta frequenza. Quei pretenda da sminuir il temps d'avertura cun metter en funcziun ella mo parzialmein ed intensivamein mo la sesiun aulta. Tier las pendicularas han 77 persunas anflau lavur ed ellas ustrias 42. Da quei ein 22 persunas en posiziuns stablas.

1995/96

Ils temps ein malsegirs e plein surpresas. Serradas da fatschentas e fusiuns muossan las midadas e dattan da patertgar – era en nossa regiun succeda quei! Per la societad Pendicularas Sedrun/Rueras SA ei la damonda da fusiun aunc buca daventada actuala. Perencunter vegnan collaboraziuns intensivadas cun autras interpresas beneventadas zun fetg. Quei niev moviment dat da patertgar als responsabels. Cunsicients da lur responsabladad ei la finamira clara: sanar la situaziun cun trer a nez sinergias e fermezias. - L'instabilitad economica e l'aura disfavoreivla han influenzau ils resultats dalla interpresa. Las frequenzas ein danovamein sesminuidas per varga 5%. Rodund 2 milliuns viadis pli pauc ein da prender en consideraziun e sco realitad veseivla e sentibla. Igl unviern ha purtau pouca neiv e bunas relaziuns d'ir cun skis mo sil Pass Alpsu. Senza la nova sutgera da Dieni fuss ei stau aunc mender. Quella ha transportau da quei da 300 000 persunas a cuolm, enviers la sesiun 1994/95 cun 547 000 persunas, ina sminuaziun nundetga. Las cefras cumprovan la realitad. Per cletg ei la frequenza silla costa dil Calmut carschida da 210 000 sin 470 000. - Da Milez a Rueras, sur la costa da Giuv oragiu, vegn aviart ina via da scursalar. - L'entschatta mars ha liug il campinadi svizzer da scursalar. - Il fevver 1996 suttamettan las Sedrun Pendicularas SA allas Pendicularas Muster SA ina proposta concreta per ina colligiaziun da bigliets. - La promoziun da nies territori da skis el Tessin e Svizra Centrala vegn fatga atractiva cun porscher cartas da sesiun inclusiv il viadi cul tren. - Las cefras dil diember da luvriers muossan la muntada economica dalla societad ton che 72 persunas lavuran tiels stabiliments e 44 ella restauraziun. - Per la sesiun da stad ei per l'emprema gada vegniu aviart la sutgera da Dieni a Milez e quei per il cuoz da dudisch jamnas. La sutgera da Cungieri ei stada duront otg jamnas en funcziun. Il resultat previus ella calculaziun ei buca vegnius cuntionschius. Motiv ei inaga dapli la schliat'aura, era sch'igl atun ei staus anzi pli bials e migeivels. Quei svilup malguess vegn persequitau cun gronda atenziun dalla direziun e dil cussegl. - Sco nova purschida eregia la societad ina senda ecologica cun tablas informativas ed in cudischet accumpignont dall'Alpsu entochen a Sedrun. Ina ulteriura purschida ei la pista da descensiun cun velos da muntogna da Milez a Dieni. - Il svilup finanziel ei disfavoreivels. La societad sesanfla en ina fasa da digren. Suenter las reduziuns dalla sesiun vargada seresulta ina ulteriura sminuaziun da quasi 700 000.- frs. La situaziun sforza da prender tuttas mesiras pusseivlas per evitar surpresas disgrazieivlas. En mira stattan igl eruir las pusseivladads da spargn cun decisiuns inevitablas e pauc popularas. La prioritad vegn secapescha dada al beinstar dalla societad era el futur. - Ils resultats corrispundan denton alla realitad cun ina schliata situaziun economica ed allas relaziuns da neiv. La realitad carschenta il basegns per indrezs da far neiv. La repetida e gronda digren dalla vendita da cartas ad Andermatt ei alarmonta. Il cussegl d'administraziun e la direziun decidan d'activar ton pli fetg la propaganda ella Svizra Centrala.

1996/97

Las midadas sil camp economic svizzer s'effectueschan era sin l'economia regionala e locala. En quella fasa ha il turissem da sbatter cun considerablas difficultads. Midadas fundamentalas ein dumandadas. Ils responsabels vesan las difficultads era en las estructuras dall'interpresa. In grond segn d'alarm ei il miserabel resultat digl onn precedent cun in deficit da bunamein 900 000.- frs. Quel ha sfurzau il cussegl da prender immediat mesiras da spargn, da crear ina nova strategia da fatschenta e d'instradar ina restructuraziun. Per augmentar la purschida e per recaltgar novas entradas vegn ina nova reglamentaziun da bigliets cun la Viafier Furca Alpsu consolidada. Las relaziuns cun las vischnaucas da Trun e Sumvitg vegnan activadas e danovamein vegn priu part dalla exposiziun a Zug. –Igl unviern ha manegiau bein e purtau gia la fin november 1996 varga in meter neiv. Duront la sesiun eisi perencunter curdau plitost pouca neiv ed enviers la fin eisi vegniu pulit critic cun las relaziuns, quei era muort enzacontas plievias e las temperaturas fetg migeivlas. –Ina retscherca dil di muossa che 71% van cun skis, 15% cun aissa ed 1% a pei. Pil futur ei la devisa da dar dapli peisa als cutgnists ed als pedunzs. Il legreivel augment dallas frequenzas deriva dalla Svizra Centrala effectuaus entras la nova cunvegientscha cun la viafier. – Auters ei il menaschi da stad. Quel ei deficitars! Quei vala

primarmein per Cungieri, mo era per la nova purschida a Milez. En vetsa da quella situaziun sto la sutgera da Milez vegnir serrada la stad.

Ina massiva digren da 27% ston era ils menaschis da restauraziun notificar. Tier tut quei han las mesiras da spargn e la nova strategia tuttina effectuau ina migliur dil resultat finanziel. Las acziuns da propaganda vegnan instradadas massivamein. Cun acziuns planisadas, innovativas ed attractivas vegn stimulau giuven e vegl da passentar las vacanzas tier nus en nossa val. La pista da scursalar porscha ina nova attracziun gia fetg apprezzada ella regiun.

Cefras cotschnas fan panziers

Buca mo la situaziun economica instabila, mobein cunzun era l'aura disfavoreivla han influenzau negativamein igl andament da menaschi dallas Pendicularas Sedran-Rueras SA digl onn vargau. Las frequenzas ein sesminuidas considerablamein ed il quen da menaschi disfavoreivel fa gronds panziers als responsabels. Sco quei che il president dil cussegl d'administraziun Meinrad Gamboni ed il directur Alfred Schmid constateschan, sesanfla la Societad da pendiculara Sedrun-Rueras SA en ina fasa da digren permanenta.

1997/98

Las turbulenzas economicas cuntinueschan. La digren dallas entradas ed igl augment dallas expensas han pretendiu ina restructuraziun totala dalla fatschenta. D'ina vart sesprova la direcziun da risguardar il niev cumpurtament dil hosp e da l'autra vart examinar ulteriuras pusseivladads da spargn. Scadin cass ei la nova structura organisatorica secumprovada en fuorma d'ina sligiazion favoreivla ed efficienta. - Igl unviern ei arrivaus empau cun retard, ton che la sesiun ha saviu prender sia entschatta ils 13 da december 1997 cun mo ina pintga part dils stabiliments. Cuort avon Nadal ha ei dau 40 cm neiv nova ed aschia ei tutta purschida stada en funcziun da partir dils 20 da december. Duront igl entir unviern ora ei stau memia pauca neiv. Muort las temperaturas migeivlas han ils stabiliments da Valtgeva stuiu vegnir serrai gia ils 25 da fevrer 1998. Il mars ei staus maghers ed igl unviern, sedestadaus denter ils 8 ed 11 d'avrel cun 80 cm neiv, ha buca spindrau, essend la sesiun ton sco finida. - El decuors digl atun 1997 crescha a Milez ina nova ed attractiva purschida: il niev Snowboard Funpark Milez, ina pista per cutgnists cun ina mesapipa. Dasperas vegn la tegia «Las Palas» aviarta – ina purschida da restauraziun a posta pils amitgs ed amitgas dalla cutgna. Per bunas relaziuns da neiv ella mesapipa garantisce in indrez da far neiv movibel. - La fin fevrer 1998 ei vegniu fatg ina rescherca culla valetaziun dalla purschida e quei cul predicat fetg bien da 41% e bien cun 44%. - La purschida dalla stad cuntinuescha cun in deficit. La sutgera Cungieri resta vinavon aviarta, quei per mantener ina purschida turistica per la stad. - Ils menaschis d'ustria han augmentau levamein las entradas ed il resultat final dalla interpresa ei cuntenteivels.

1998/99

En tuts graus ina sesiun speciala! Ils 21 da november 1998 ei stau l'avertura dils stabiliments sil Pass Alpsu ed ils 8 da december 1998 da quels a Dieni Milez e naven dils 19 da december insumma tuts. La frequenza da Nadal e Daniev ei stada magra. La fin fevrer entschatta mars ha purtau nevas. Quellas han caschunau grondas difficultads unidas cun pitgiras. La Viafier Furca Alpsu ei stada interrutta duront 26 dis e quei il meglier temps da vacanzas. Era la via denter Rueras-Dieni e Rueras-Sedrun ei stada serrada per plirs dis. In donnun! Leutier han rapportaschas exegeradas tementau il hosp dalla Bassa, ton che biars han annullau lur reservaziuns. Suentar las nevas fussen las relaziuns stadas fenomenalas, mo malgrad tuttas stentas ed activitads supplementaras eisi buca reussiu da cumpensar la sperdita dil fevrer e mars. - La situaziun pretenda ina collaboraziun regionala. Avon in bien decenni ei il pool da reclama dalla regiun Alpsu vegnius sligiaus. Ina nova acziun cul num Gottard-Alpsu vegn lantschada. Da quella separticipeschan sper Tujetsch aunc las pendicularas d'Ursera, Muster e la viafier Furca Alpsu. - Numerus eveniments han purschiu attracziun e divertiment. – Ils fatgs gia suranumnai han giu in effect ordvart negativ sil resultat finanziel dalla societad. Las entradas ein sereducidas da 7.713 sin 6.240 milliuns. Quei munta ina digren da 1.743 milliuns ni bunamein 20 pertschien. Malgrad ch'ils cuots han saviu vegnir reduci empau, ei il cash flow sereducius da 1.528 sin 0.484 milliuns francs. - La stad resta mo la sutgera Cungieri aviarta sco pintga purschida pil turissem da stad. A Milez porscha la tegia d'alp «Las Palas», cun in affitader privat, paus e refrestg als viandonts e visitaders da Milez. - Las ustrias han registrau in fleivel resultat cun in recav da varga duas

tiarzas pli pauc. L'aura, las nevadas – ord tut quels fatgs seresulta in schliet resultat finanziel. - En tut ils onns han las Sedrun Pendicularas SA fatg investiziuns da 41 728 175.- frs. Da quella summa ein 25 340 407.- frs. amortisai, aschia ch'ils stabiliments ein aunc activai cun 16 387 768.- frs. - Ils aspects d'esser sin via d'ina sviulta decisiva cun contonscher in quen ulivau ein buca severificai. La stagiun 1998/99 ei stada sc'ina slaffada. Il cussegl e la direcziun ein pertscharts che quei astga succeder mo parzialmein. Las pitgiras dattan caschun da reflectar e dottar la societad culs mieds necessaris per ch'ella possi satisfar al futur.

Sanau las Pendicularas Sedrun-Rueras SA Tujetsch e la radunonza generala han fullau via

Las Pendicularas Sedrun-Rueras ein vegnidas ils davos onns malamein en pitgiras finanzialas. Igl ultim unviern da nevaglias ha aunc inaga fatg vegnir tut mender. Ei ha perquei dau neginas autras letgas che da sanar immediat l'interpresa. La vischnaunca da Tujetsch – sco acziunaria principala – ha mess a disposiziun ils mieds necessaris. Era ils ulteriurs acziunaris han dau quasi unanimamein sustegn allas mesiras proponidas per aschia segirar igl avegnir da quei impurtont factur economic per la Val.

1999/2000

Quei onn ei staus sut l'enzenza dalla sanaziun finanziaria. La restructuraziun d'avon quater onns, cun mesiras da spargn rigurusas, veva possibilitau in respargn annual da varga 600 000.- frs. La societad fuva sin via da consolidaziun, denton ha il miserabel resultat digl onn vargau midau tut. - Il fleivel fundament finanziel che deriva dall'erecziun dalla sutgera Dieni-Milez e la digren dallas entradas sforzan ad ina sanaziun. La participaziun da 51% entras la vischnaunca pretenda dallas autoritads communalas da s'occupar intensivamein cun la participaziun futura. Cheu neschan vivas debattas e discussiuns engaschadas ella populaziun. La radunonza da vischnaunca dils 17 da settember 1999 renconuscha la necessitad d'ina sanaziun fundamentala e beneventa il concept presentau. Il suveran decida da separticipar vinavon cun 51% dil capital d'acziun. Il pievel tuatschin ha cun quella decisiun demussau sia attaschonza all'interpresa turistica e confirmau la voluntad da dar sustegn. - La radunonza generala dall'interpresa decida da reducir il capital d'acziun da 1 000 000.- frs. a 500 000.- frs., da midar las acziun cun ina valeta da 200.- frs. en talas da 100.- frs. ed el medem mument d'alzar il capital d'acziun per la summa da 2 500 000.- frs. entras emitter 25 000 acziun al num sco era d'incassar in agio da total 500 000.- frs. Naven dall'entschatta november entochen alla fin digl onn 1999 ei la publicitad stada envidada da signar acziun. 41.29% han saviu vegnir piazzadas en mauns privats, ton che la participaziun dalla vischnaunca munta ussa 58.71%. - Il resultat dalla stagiun ei staus cuntentiveils. La partenza dalla sesiun ei stada empermettonta. Denton ha la schliet'aura da Nadal e Daniev caschunau ina sperdita considerabla. Las cundiziuns da neiv ein stadas en general fetg favoreivlas, perencunter in'aura fetg malemperneivla. Pli che la mesadad dallas fins dall'jamna ein stadas schlietas. Las Pastgas tardivas han prolunghiu la sesiun ed augmentau ils cuosts da menaschi. - Cugl aspect ch'ei drova dapli collaboraziun generala, pli intensiva dalla regiun cun nezegiar tuttas pusseivladads e sinergias, nescha l'idea d'in pool da marketing da Sedrun Muster Turissem e las duas pendicularas da Muster e Sedrun. - Ina nova perspectiva vesan ins egl acquist ed ella realisaziun d'indrezs d'ennevar en Val Val, Cuolm Val e Milez. La novaziun duei garantir la segirezia da neiv per l'entschatta dalla sesiun.

Ils onns 2000 2000/01

In bien onn! Avunda neiv, aura raschuneivla ed excellentas pistas han cuntentau ton ils hosps da vacanzas sco era ils responsabels. Ils stabiliments ein vegni aviarts ils 25 da november 2000 e serrai ils 22 d'avrel 2001. L'entschatta dalla sesiun ei stada fetg ferma, il mars denton pli fleivels ch'igl onn vargau. Viers primavera semuossan mintg'onn las medemas tendenzas. Scochemai che la primavera s'annunzia ella Bassa, ein ins buca pli motivai d'ir cun skis, era sch'ei regia bunas relaziuns da neiv e pistas. - L'entschatta uost ei vegniu entschiet cun la construcziun dils indrezs d'ennevar. Gia igl emprem unviern ei la novaziun secumprovada en vesta dalla avertura sco era dalla qualitat dallas pistas. Cun otg canuns e tredisch lontschas possedan las Sedrun Pendicularas SA ils pli novissims indrezs per far neiv che lubeschan d'ennevar 12.5 hectaras. - Il resultat finanziel ei fetg buns e las finamiras ein vegnidas cuntenschidas. Cun eveniments specials ei vegniu carmalau glied sin pista. -

Cun l'entschatta 2001 ha il pool da marketing Sedrun Muster surpriu sia activitad. Per l'emprema gada ei il Pass Lucmagn staus aviarts igl unviern. Muort la schliata aura ei quei stau pusseivel mo durant 66 dis. - Il personal ei igl A ed O d'ina interpresa. Las pendicularas han occupau 118 collaboraturas e collaboraturs. Da quels ein 13 engaschai permanent. Cuntinuadamein vegn il personal scolaus per ch'el sappi ademplir sia incarica a moda cumpetenta e survetscheivla. L'entschatta dalla stad ha l'interpresa retschert il sigil da qualitat Q.

2001/02

La societad sa festivar igl anniversari da curonta cun igl aspect d'esser ussa sin buna via. La sanaziun finanziaria ei gartegiada e la restructuraziun per gronda part realisada. Ils davos sis onns ei vegniu investau 5 352 904.– frs. ed amortisau 9 606 455.– frs. Ils deivets hipotecars ein sereuoci sin 10.1 milliun. Il cussegl d'administraziun ha elaborau in «businessplan» ed ina nova strategia. Quellas mesiras arvan novas perspectivas pil futur dalla societad. Dapi la fundaziun ei vegniu investau en tut 44 milliuns! – Ils stabiliments d'ennevar vegnan taxai sco spindrament. L'entschatta da november veva ei ton sco negina neiv. Ils indrezs da far neiv han tec a tec saviu vegnir mess en funcziun ed entochen ils 26 da november fuvan las pistas preparadas. Grazia a quella novaziun han ils responsabels garantiu bunas pistas igl entir unviern e quei entochen Pastgas. Ils 15 da december 2001 ei il territori dall'Alpsu vegnius aviarts. La stagiun ei stada cuorta, 125 dis enviers ils 138 digl onn precedent. Malgrad la scarta neiv ha ei tonaton buca dau pli biars accidents che usitau, en tut 149 ed endisch gadas ei il helicopter staus en funcziun. El decuors dalla fin digl onn 2001 ein indrezs d'ennevar vegni installai en ina emprema etappa denter Dieni e Clavadi. La cuntuaziun, ni secunda etappa, ei succedida la primavera 2002. Quei possibilitescha d'eliminar il territori critic sur la staziun da Dieni. - Il num dall'interpresa vegn midaus en: «Sedrun Pendicularas SA». Il resultat finanziel ei curdaus ora bein, era sche las finamiras eran tschentadas pli ad ault. Las ustrias han inaga dapli cuntionschiu in bien resultat. Grazia alla buna lavur dils responsabels han certas expensas saviu vegnir reducidas.

Ils novs mieds da comunicaziun sco ina homepage ed e-mail possibiliteschan novas resursas da comunicaziun cul hosp dalunsch e maneivel. Ina purschida attractiva cun uonn 500, igl onn vargau 1200 personas, ei il «Pistenweekend». La nova organisaziun, il Pool da marketing Sedrun Muster ei en funcziun cun la speranza da saver francar la purschida sin fier a moda efficienta.

Ulteriura etappa cun neiv artificiala

Sedrun Pendicularas SA san mirar anavos sin in bien onn da fatschenta 2001/02

Il proxim meins vegn il territori da skis da Sedrun Pendicularas SA per in toc pli segirs quei che per tucca las relaziuns da neiv. Ella Val Tiarms vegn construiu ils indrezs d'ennevar artificialmein. Cheutras ei la colligiaziun da pista dall'Alpsu cun Milez garantida igl entir unviern. Las pendicularas dalla Va l Tujetsch — Sedrun Pendicularas SA - san festivar uonn il giubileum da 40 onns. Ils 29 da fenadur 1962 ei la societad vegnida fu ndada cun ina pa rticipaziun da 51 pertschien da lla vischnaunca. Quella ha manteniu entochen sil di dad oz sia maioritad. Las pendicularas occupan 120 personas duront igl unviern. Sedrun Pendicularas SA han giu in bien onn da fatschenta 2001/02. Grazia a ls indrezs da producir neiv ein las relaziuns da pista stadas fetg bunas igl entir unviern. Las entradas dil menaschi da traffic muntan a 5.45 milliuns francs ni 315 000 franc s dameins ch'igl onn precedent. La d ifferenza attribueschan ils responsabels alla reduziun da hosps dalla Svizra a Cent rala.

2002/03

En general sesanfla il turissem en turmegls entras la schliata economia, la disoccupaziun, il sistem monetar disfavoreivel, malsegirtad e temas. Las pendicularas ein sutpostas a tals eveniments ed a tal patertgar. Ellas ein sut squetsch da megliurar la purschida e tener petg alla concorrenza. Il cussegl d'administraziun constatescha plein plascher e satisfacziun d'esser sin buna via. Las stentas endinadas ein sepagadas. La sanaziun finanziaria e la restructuraziun ein gartegiadas. Ils indrezs d'ennevar portan fretg! - L'entschatta november ei vegniu entschiet a producir neiv. Miez november ha ei dau neiv naturala avunda ed aschia possibilitau l'avertura naven dils 23 da november 2002 cun ils stabiliments da Dieni Milez - Cuolm Val, mintgamai sonda e dumengia. Las plievias parzialas han buca lavagau las pistas ed ils 21 da december ein tuts indrezs stai en funcziun. L'aura disfavoreivla denter Nadal e

Daniev ha frenau las frequenzas. Grazia alla neiv nova dall'entschatta digl onn ei vegniu desistiu d'ennevar. – Aschia han las excellentas pistas e la bialaura carmalau neutier numerus adherents dil sport da skis. Frequenzas da record ein vegnidadas registradas. Duront 133 dis ein ils indrezs stai en funcziun. En Val Val ein ils stabiliments stai serrai duront otg dis pervia d'in stemprau e prighel da lavinas. Ils 6 e 7 da fevrer 2003 ei il conduct electric denter Sedrun e Dieni staus interruts muort destrucziun. La viafier ha per ventira gia saviu cursar ils 9 da fevrer. Il territori da Valtgeva ei staus en funcziun duront 94 dis. La radunonza generala d'acziunaris ha festivau il giubileum da 40 cun ina tscheina festiva embellida dalla Societad da musica Sedrun. - Il resultat finanziaal ei excellents, las finamiras cumpleinamein cuntenschidas. Gronda muntada ei vegniu dau alla fiera, la vendita dil product Sedrun Pendicularas SA. La viseta da 300 000 persunas sin la pagina d'internet www.sedrunbergbahnen.ch suttastrichescha l'impurtonza da quei mied ch'ei sperts, actuals ed efficientes sco nuot auter. - Ina nova purschida ensiara il «Skipass Surselva» ed ina semeglionta purschida ella Svizra Centrala cul «Schneepass Zentralschweiz». Plinavon vegn la collaboraziun cun Trun runal La Pera cuntinuada. L'avertura dil Pass Lucmagn duront 150 dis da 180 ha carmalau numerusas persunas neu dil sid.

2003/04

Las Sedrun Pendicularas SA san tschintschar d'in bien onn, cun in bien quen. L'avertura succeda ils 29 da november 2003. Naven dils 13 da december ei il menaschi staus aviarts mintga di e sin Nadal ein tuts stabiliments stai en funcziun. L'aura disfavoreivla denter il temps impurtont da Nadal e Daniev ha sfrenau las frequenzas giavischadas per quei temps. La stagiun ei ida alla fin ils 17 d'avrel 2004. Las bunas pistas, ina dallas fermeziadas dalla societad, han carmalau numerus hosps. Las suandontas cefras cumprovan: igl emprem passadi, Dieni ed Alpsu, el territori da skis cun 211 128 persunas, il di da record, ils 3 da schaner 2004, cun 3976 persunas sillas pistas ed in parcadi cun 1029 autos il di da Daniev 2004. - Innovaziuns per la sesiun ein la rondella, il Snowtubing a Milez e mintga gievgia sera ha liug il spitachel da scursalar da notg sin la senda illuminada da Milez a Rueras. - Il resultat finanziaal vegn taxaus sco buns, era sche las cefras digl onn vargau e dil preventiv ein buca vegnidadas cuntenschidas. Il manco seresulta ord la sminuaziun da hosps ord la Svizra Centrala. Las bunas relaziuns da neiv ella Bassa e la schliat'aura allas fins dalla jamna ein la cuolpa. L'organisaziun da marketing ei secumprovada, drova denton siu temps e structuradas pli semplas. - Il diember da hosps neu dal Tessin e dall'Italia crescha. Il Pass Lucmagn ei staus aviarts 143 dis da 182. Denton fan ils biars hosps dil sid aunc diever dil tunnel dil Gottard ed arrivan via Andermatt el territori da skis. - Suenten la sanaziun radicala e las restructuraziuns ein las finanzas consolidadas. Las pendicularas lavuran cun success. Il deivet hipotecar e sereducus sin 9 milliuns. Las investiziuns da varga 3.5 milliuns els stabiliments d'ennevar sepagan. 25% dalla surfatscha dallas pistas san vegnir garantidas cun bunas relaziuns e neiv avunda. Tier l'erecziun ei vegniu priu grond risguard sin la natira ed igl ambient. - Las pendicularas ein dapi sia fundaziun il motor principal e giogan la rolla dominonta per l'economia dalla val. Biaras plazzas da lavur dependan dil beinstar dalla societad. Considerond tuts facturs e la gronda responsabladad ha il cussegl d'administraziun elavurau ina nova strategia. - Status quo e Futura secloman ils dus scenarios presentai dil cussegl d'administraziun. Considerond tuts aspects ein ils responsabels dil meini da perseguitar la varianta d'in futur prospereivel. Mo quella sa gidar a francar la basa economica per la val el sector turistic. Las activitads dueien seconcentrar sil territori da Milez. Il concept duei megliurar la posiziun dall'interpresa, quei ch'ei buca mo per agen avantatg, mobein era per tuts menaschis turistics e per l'entira populaziun tuatschina. - Cun caschun dalla radunonza generala dils acziunaris orientescha il cussegl davart la situaziun dalla sutgera Cungiari. Cugl atun 2004 croda la lubientscha dil menaschi. La sanaziun dalla sutgera seigi buca pusseivla e l'erecziun d'in stabiliment niev caschunassi cuosts buca responsabels. Per quei vegni la sutgera serrada cun la fin dalla stad 2005. Sco alternativa vegn fatg menziun dalla pendiculara Tgom.

2004/05

La via da success cuntinuescha. Il bien quen ei caparra dil reussiu en quella sesiun. Las stentas dils davos onns, cun l'investiziun els indrezs d'ennevar, il migliorament qualitativ dallas purschidas, in marketing professional e qualificau, han menau a quei bien resultat. - Mo grazia als stabiliments d'ennevar sa la sesiun 2004/05 prender sia entschatta ils 27 da november 2004. Ils «Snowmakers» han produciu cun 25 maschinas rodond 300 000 m³ neiv. Quei corrispunda a 75 000 camiuns. Per ils 20 da schaner 2005 ei la neiv naturala per propi arrivada e las pendicularas han profitau tochen lu cun

haver bunas relaziuns da neiv enviers la Bassa. Neviu ha ei silsuenter mai da num, mo il freid digl unviern ha manteni la mudesta cozza. Gl'entir fevrer ha il termometer mussau temperaturas sut null. Il mars ha schenghegiu temperaturas pli migeivlas, gie schizun aultas, mo tuttina fuvan da Pastgas aunc bunas relaziuns da neiv. Suenter 113 dis va la sesiun a fin ils 3 d'avrel 2005. - Ils 23 da matg succeda la badelada per la davosa etappa per stabiliments d'ennevar. Cun la realisaziun dil tschancun Clavadi-Milez ei il project terminaus. Gl'entir territori sa ussa vegnir prepara ad uras ni tenor basegns cun neiv artificiala. Igl intschess da skis Sedrun-Alpsu ei segirs da neiv! – El decuors digl onn 2004 croda la decisiun da vender l'ustria Alpsu e cun ils 15 d'october 2004 vegn il menaschi surdaus als novs possessurs. - L'ustira Milez vegn suttametta ad ina renovaziun cun differentas midadas ed amplificaziuns. - La societad Muster Sedrun Marketing vegn sliada e pil futur surpren Sedrun Muster Turrisssem la responsabladad per la fiera dalla regiun. - La gronda novaziun ed attra attracziun daventa la SnowNight. Mintga gievgia sera dallas 19:00 uras entochen las 24:00 uras han nos hosps saviu ir cun skis, cun aissa ni scarsola sin pistas illuminadas denter Milez e Dieni. - Igl 1. da zercladur 2005, a caschun d'ina conferenza da medias sil Pass Alpsu, presentan las duas pendicularas Andermatt e Sedrun la nova collaboraziun d'abonnents Gotthard Oberalp Arena. A partir dalla sesiun 2005/06 offereschon las duas societads in bigliet communabel. - La radunonza extraordinaria dils 29 d'october 2004 incarichescha ils responsabels d'interpreter tut il pusseivel per prolunghir la lubientscha per il menaschi da Cungieri sur la stad 2005 ora. Plina von dad examinar in remplazzament da quel cun studegiar ina prolungaziun e colligiamet cun Muster. Sin quei inoltescha il cussegl ina damonda da prolungaziun per la sutgera. Tenor pareri digl Uffeci federal da traffic stuessen las Sedrun Pendicularas SA elavurar in concept da segirtad. Enconuschent ei denton che sin fundament d'in concept fussen immensas investiziuns stadas necessarias. Il cussegl pren la decisiun da serrar il menschi da Cungieri cun la fin dalla sesiun 2005, cun dumengia ils 16 d'october. Suenter la decisiun da mantener vinavon il territori da skis da Valtgeva ha il cussegl previu da far differentas investiziuns. Valtgeva duei daventar in «Parc da neiv». Il runal Drun vegn allontanaus ed il territori vegn amplifiaus cun in «Zauberteppich» e stabiliments per affons ed entscheviders. Per segirtad da neiv procura in indrez d'ennevar. - La fin da mars 2005 presenta il cussegl alla publicitad la strategia surluvrada ed il plan da basa.

«Sedrun sto far in pass anavon»

Peter Furger ei niev president dil cussegl d'administraziun da Sedrun Pendicularas
Ils acziunaris da Sedrun Pendicularas han tscharniu Peter Furger sco successur dil president partent Dumeni Columberg. En ina votaziun consultativa han ils acziunaris acceptau la proposta dalla suprastonza communal d'examinar tuttas pusseivladas per il manteniment dalla sutgera da Cungieri sco era da contrahar cun igl acziunari principal dallas Pendicularas Mustér SA davart ina prolungaziun dalla sutgera entochen el territori da Mustér. 162 acziunaris cun in total da 85 pertschien dil capital d'acziun ein stai present s alla radunonza extraordinaria. Il tgamun da quella ei stada els mauns da Pancrazi Berther. El ha fatg allusiun dall'excellenta lavur dil president partent che ha surpriu il tgamun dall'interpresa avon otg onns. «Dumeni Columberg ha gronds merets. Sut sia direcziun eis ei reussiu da sanar las finanzas dall'interpresa e d'introducir criteris economics enteifer il menaschi», di Pancrazi Berther.

2005/06

Cun ina nova dimensiun entscheiva la sesiun – la collaboraziun enteifer la Gotthard Oberalp Arena. Il pass da skis communabel GOBA ensiara ils territoris da skis Winterhorn e Realp, Gemsstock e Natschen, Sedrun-Alpsu, il parc da neiv a Valtgeva e la viafier denter Muster – Andermatt – Caschinutta e Niederwald. Las reacziuns davart ils hosps ed indigens ein zun positivas. Cun perschasiun duei quella via vegnir cuntinuada. – Il cussegl ei oravontut sefatschentaus cun la realisaziun dil plan da basa 2005. Aschia cun ils projects Parc da neiv a Valtgeva e cun la sutgera da Mulinatsch a Cuolm Val. El messadi drizzaus alla suprastonza communal per mauns dil suveran han ils responsabels da Sedrun Pendicularas SA favorisau la varianta Mulinatsch ed in menaschi da stad sil Tgom. Ils 31 da mars 2006 approbescha la radunonza da vischnaunca la proposta dalla suprastonza, sutgera a Mulinatsch e Tgom, cun in grond surpli. Ils 3 da fenadur 2006 succeda l'empreda badelada per il niev stabiliment. - La sesiun d'unviern ha entschiet cun l'avertura dalla sesiun ils 26 da november 2005 cun stupentas relaziuns. Grazia als novs stabiliments d'ennevar ein las pistas da Dieni a Milez stadas en in fetg bien stan. Igl unviern ei magari pli che curios. Aschia ha all'entschatta dalla

sesiun la part sisum dil runal schumellin buca saviu vegnir aviarta. Cun ennevar intensivamein ein tuts indrezs stai en funcziun naven dils 20 da december 2005. Arisguard las relaziuns da neiv ei igl unviern staus da tempra mediocra. Per cletg han las temperaturas relativamein freidas contribuìu al manteniment dalla cozza da neiv. Naven da miez fevrer ha la malaura quasi teniu petg entochen la fin dalla sesiun, ils 23 d'avrel 2006. - Il quen digl onn da fatschenta 2005/06 muossa ora in dils megliers resultats finanziaus ella historia da Sedrun Pendicularas SA.

2006/07

La megliuraziun dalla situaziun economica generala, en Svizra sco ellas tiaras vischinontas, ha la Sedrun Pendicularas SA era percurschiu egl onn da fatschenta 2006/07. Motiv per in bien resultat! L'aulta segirtad da neiv, la situaziun geografica e la colligiaziun da tariffas GOBA han menau a quei success. Malgrad la pauca neiv naturala e las memia caudas temperaturas han las pendicularas saviu porscher fetg bunas relaziuns da pistas. - La novaziun digl onn ei la pendiculara da sis da Mulinatsch si Cuolm Val. Il territori da skis dil Cuolm survegn ina nova dimensiun - nova qualitat. Gl'entir tschancun da Dieni sil Cuolm Val ei ussa accesibels cun stugeras. Ils 9 da december 2006 ha l'inauguraziun giu liug. Ils cuots totals ein stai 10 096 202.– frs. Cun la realisaziun da quei project ein ils objects essenzials dil «masterplan» 2005 realisai. – Il menaschi da sesiun ha entschiet ils 10 da december 2006. Muort las aultas temperaturas dil november eisi buca stau pusseivel da far neiv all'engronda, sulettamein ils emprems treis dis da november. Sco in schenghetg natural per l'innovaziun a Mulinatsch ha ei neviu la notg sil di dall'inauguraziun, ils 9 da december, ella pli gronda quantitat dalla sesiun. Duront igl entir unviern ein las temperaturas stadas memia aultas cun differentas plievias e quei ha pretendiu d'ennevar duront igl entir temps. Malgrad l'aura, mo grazia alla tecnica, ein las pistas stadas detg bunas e cuntenteivlas. La dumengia, ils 15 d'avrel ei la sesiun da 121 dis ida a fin e legreivlamein va il quen da fatschenta 2006/07 ellas annalas dalla societad sco fetg bien resultat finanziau. - Per l'emprema gada ei il menaschi da stad cun la pendiculara Tgom stada en funcziun. Varga 8000 persunas han fatg diever da quella purschida e gudiu la bellezza survesta dil Tgom anora. Cun la purschida vischinonta, il niev reservat d'ual Prau Nausch, obtegn la cuntrada dil Tgom ina ulteriura attracziun per giuven e vegl cun in trutg d'eveniment, piazza da grillar e tablas d'informaziun. Entras quella purschida ed ina ustria ei la purschida s'augmentada considerablamein.

2007/08

El Grischun s'audan las Sedrun Pendicularas SA denter las meglieras diesch societads, egl otgavel rang dil Grischun ed el 29avel rang dalla Svizra. Cumpriu il territori da skis d'Ursera eis ella el 14 rang svizzer. Actualmein ei la devisa dils responsabels da dar prioritad al mantener cun augmentar la qualitat. Il gudogn dil menaschi ei per 5.6 % pli aults che quel digl onn precedent ed aschia in dils megliers resultats dapi la fundaziun. Sil sector da qualitat han las pendicularas giu success. Ellas ein vegnidas distinguidas cul sigil da qualitat per las pistas. Plinavon ein ellas vegnidas premiadadas cun «il pli apprezzau team da cassa» e l'ustria Milez ei vegnida premiada cun «la pli populara ustria da cuolm». - Il december 2007 ei la nova ustria d'affons e da famiglias a Valtgeva vegnida aviarta. - Ils contracts cun la Viafier Matterhorn Gotthard ein vegni prolunghi tochen alla fin digl onn 2013. La sesiun d'unviern ha entschiet per la fin da jamna dils 24 e 25 da november 2007. Grazia alla biara neiv naturala e bunas cundiziuns d'ennevar ein las pistas stadas fetg bunas. Puspei ha la ferdaglia manteniù la cozza da neiv e buca las grondas nevadas el decuors digl unviern. En egl crodan ils davos onns ils vents en fuorma da stemprau. Quels han sfurzau pliras gadas la serrada dallas sutgeras en Val Val e Mulinatsch. - Il parc cun la mesapipa ei vegnius dislocuus da Milez sin Tegia Gronda. Spels indrezs da Jump e Rails ei vegniu erigiu in vial da Snow-Cross. Il parc ei vegnius nezegiaus a moda pli intensiva ch'antruras. Las reacziuns positivas dils protagonists han suttastrihau la midada positiva. Las duas novas pistas, Mulinatsch e Cruna, porschan dapli diversitad per skiunzas e skiunzs. Ina jamna suenter las Pastgas tumprivas ei la sesiun ida a fin suenter 118 dis ils 6 d'avrel 2008. Mintga di han intragliauter 2222 persunas gudiu las bialas pistas tuatschinas e la bellezza cuntrada alpina.

«Cun nus va ei bein, perfin fetg bein»

Las Pendicularas da Sedrun han giu in onn da gestiun da record.

Cun in resultat da menaschi da rodund 2,9 milliuns ed in cash flow da rodund 2,4 milliuns han las Pendicularas da Sedrun recaltgau igl onn vargau il meglier resultat cuntonschius enzacu. Quei resorta dil rapport annual suttamess als acziunaris. Quei che

vala pil turissem svizzer en general vala era per las Pendicularas da Sedrun. Igl onn vargau ei stau in fetg bien onn da fatschenta. Quei ei lu era il motiv ch'il parsura dil cussegl administrativ Peter Furger ed il gestiunari Silvio Schmid han mess uonn sut il motto: «Ei va bein cun nus, schizun fetg bein» sco quei che era il directur da Svizra turissem Jürg Schmid ha attestau. La stagiun d'unviern seigi stada fetg favoreivla e damai che Sedrun realiseschi 99 pertschien da siu svilup igl unviern, munti quei in excellent onn da gestiun. Quei resultat seigi bein d'attribuir allas bunas cundiziuns da neiv ed aura, denton era alla situaziun monetara ed economica. Denton era la gronda segirtad da neiv e la topografia digl agen territori da skis, sco era la colligiaziun da bigliets enteifer la Gotthard Oberalp Arena seigien stai facturs che hagian contribuui agl andament favoreivel

2008/09

In unviern cun bia nevas intensivas, bia vent e stemprau e cufla cun bravs cuflaus e rimnadas da neiv. A partir dil fevrer in'aura fetg instabila cun cuortas periodas da bialaura. Igl avrel ha purtau cauld, ton che la neiv fuva svanida ils 20 d'avrel 2009 el vonn dalla val. La pli bassa temperatura digl unviern ei stada da mo -9.8 grads ils 19 da fevrer. La neiv curdada entochen ils 27 da mars 2009, quintau las bischas e la cozza, ha muntau nov meters. Quellas circumstanzas han sfurzau da serrar duront 14 dis ils indrezs a Val Val ed Alpsu. - Sco planisau ha la sesiun entschiet ils 29 da november 2008 - ils indrezs da Val Val ed Alpsu ina jamna pli tard. Da partir dils 19 da december ei il menaschi staus mintga di en funcziun e quei per 128 dis. Duront l'entira sesiun han ils hosps saviu guder excellentas pistas. - La novaziun d'ina stizun da sport a Dieni ei vegnida aviarta cun l'entschatta dalla sesiun cun l'avertura ufficala, ils 29 da november 2008. Las Sedrun Pendicularas SA han schau a tscheins quei local alla firma indigena, Intersport Curschellas Sport. Buna frequenza e reacziuns positivas han attestau la necessitad d'ina tala purschida. - L'anteriura ustria e staziun da culom a Cungiari ei definitivamein vegnida vendida. - Ella gastronomia seresulta in pli magher resultat, denton sa la societad selegrar cun in dils megliers resultats finansials ella historia dalla interpresa. - La collaboraziun en rama dalla Gotthard Oberalp Arena – Sedrun Andermatt funcziunescha vinavon a moda intensiva e fritgeivla. L'unitad da tariffas resta per la societad vinavon in project cun avegnir ed oravontut sco survitud excellenta pil hosp ch'enquera ina purschida multifara. - Il menaschi da stad cun la pendiculara Tgom ei ina purschida attractiva al hosp da stad. Il Tgom ei ina cuntrada alpina unica cun ina bellezza survesta e cun bia pusseivladads da viandar en ina natira intacta e fascinonta. Cun ina frequenza empau pli leva ch'igl onn vargau resta il menaschi deficitars per la societad. - Il cussegl d'administraziun persequitescha intensivamein il svilup dil menaschi dallas pendicularas cun vesta pil futur. La realisaziun dil grond resort da vacanzas ad Andermatt vegn senza dubi era ad haver consequenzas pil territori da skis dallas pendicularas. En rama da contractivas cun la Andermatt Alpine Destination Company e la vischnaunca Tujetsch vegn patertgau, co realisar ina unida dils dus territoris da skis.

2009/10

Per tuts in pli u meins grev unviern! Buca sco planisau ha l'avertura dalla sesiun saviu prender sia entschatta la fin dil meins november, na ina jamna pli tard, ils 5 da december, denton cun fetg bunas cundiziuns da neiv e bellezza pistas. Ils 30 da november 2009 ha purtau ina da quellas nevas beinvegnidas cun varga in meter neiv a Dieni. Quei ei lu era stau la pli gronda nevada digl onn. L'aura ha buca cuntentau il temps da Nadal ed era las fins d'jamna ein stadas raras cun bialaura. Las temperaturas ein stadas fetg bassas tochen viaden miez mars. Grazia a quella ferdaglia ein las pistas semantenidas e quei muort la cozza satella entochen alla fin dalla sesiun. La sesiun ha cuzzau cun l'avertura da tuts indrezs dils 24 da december 2009 entochen ils 11 d'avrel 2010 cun in cuoz da 119 dis. – Las entradas ein sereducidas da 8.504 sin 8.272 milliuns francs (-2.7%). Las expensas ein medemamein sereducidas e quei per 148 925 (-2.6%) sin 5.679 milliuns. Aschia resta in resultat avon tscheins e deducziuns da 2.593 milliuns (- 3.1%). - La gastronomia fiugrescha egl onn 2009/10 cun ina reducziun dalla sviulta da 4%. La munconza da sulegl ha in grond effect sil secuntener dil hosp. Las entradas dils stabiliments da sport schaian pauchet sut quellas digl onn precedent, denton en ina rama da success e quietontas en vesta digl avegnir. - Ils hosps da stad selegran dalla purschida sil Tgom. Era cheu dependa ei oravontut dall'aura. Denton ei la societad pertscharta dalla responsabladad ed era dalla necessitad da contribuir ina purschida pil turissem da stad.

Da meins frequenzas ed entradas

Schliatas cundiziuns d'unviern engrevieschan il quen da Sedrun Pendicularas SA. Las pendicularas da Sedrun ston nudar reduenziuns dallas frequenzas e dallas entradas pigl unviern passau. Las entradas da menaschi ein sesminuidas per 3,8 pertschien. Per augmentar l'attractivitat dil territori da skis duein ils indrezs da producir neiv artificiala vegnir cumpletai. [...] Malgrad la pauca neiv han las pendicularas sisum la Surselva saviu porscher a lur skiunzs bunas cundiziuns da pista. Quellas ein stadas pussevlas grazia als indrezs da producir neiv. Las empremas entradas (diember da hosps el territori) ein sereducidas per diesch pertschien en cumparegliaziun cun igl onn precedent ed han contonschiu 219 456.– frs. Ina sminuaziun da 3,5 pertschien han las pendicularas da Sedrun stuiu registrar tier las entradas da viadis. [...] La sviulta totala dallas pendicularas contonscha la summa da 7.96 milliuns francs. En cumparegliaziun cun igl onn avon munta quei ina reduenziun da quater pertschien ni biabein 300 000.– francs. Ils cuosts da menaschi ein stai en rama digl onn avon ed importan 5,7 milliuns francs. Il resultat da menaschi munta 2,28 milliuns francs ed ei per 12,2 pertschien pli bass. Cun la pendiculara dil Tgom ha la Sedrun Pendicularas SA fatg la stad 2010 ina sviulta da 33 100.– francs. Quella ei in bien ton sut quella digl onn avon (45 850.– francs). Sco quei che la direcziun menziuna el rapport annual ein las pendicularas lundervi d'elavurar in niev concept per il menaschi da stad e decidiu d'amplificar ed optimar ils indrezs da producir neiv el parc da divertiment a Tegia Gronda ed a Valtgeva. Gia ussa vegnan rodund treis quartas da llas pistas ennevasadas.

Ils onns 2010

2010/11

Las Sedrun Pendicularas SA ein il maletg turistic per la Val Tujetsch. Mintga maletg ha ina rama e quella tegn ed embellescha il maletg. La rama sto constar, mo adina ein las cundiziuns da rama buca dadas. Las cundiziuns essenzialas per il prosperar dil turissem d'unviern ein l'aura, l'economia ed oz era la politica monetara, il daner. Las pussevladads d'influenzar ein gnanc dadas. Per quei dat ei nuot auter che da s'adattar alla realitad cun esser innovativs, attractivs ed aschia sedrizzar als giavischs dalla fiera ed als hosps. Quella perspectiva possibilitescha da restar vinavon capavels da concurrenzar cun autras regiuns turisticas e destinaziuns da vacanzas. - La purschida da stad ei la pendiculara sil Tgom che ha danovamein stuiu prender encunter ina reduenziun da 20%. Ils responsabels sefatschantan e pondereschan co far attractiva la purschida per la sesiun da stad. – La sesiun d'unviern ha entschiet ils 27 da november 2010 cun il menaschi aviert mo alla fin dalla jamna. Il menaschi cumplein ei staus dils 18 da december entochen ils 6 d'avrel 2011. Las aultas temperaturas primavaunas han reduciu la sesiun sin 117 dis. La sesiun 2010/11 ei stada caracterisada da pauca neiv, d'in euro fetg fleivel e d'ina economia retenida. Bia bialaura ha denton cuntentau il hosp e quei oravontut per las fins dall'jamna. Las temperaturas fetg freidas han possibilitau igl ennevar all'engronda tochen viaden miez mars. Aschia ein las pistas sepresentadas a moda fetg plascheivla per skiunzas e skiunzs. – La necessitad dils stabiliments d'ennevar ei semussada e senza els vessen ils pli biars territoris da skis giu miserablas cundiziuns, ni plitost stuiu serrar. El vonn dalla val ei la cozza buca survargada ils 34 centimeters ed ils 18 da mars 2011 fuva ei terren. – Ils resultats finansials ein stai da digren. La sminuaziun ha muntau 4% e la sviulta totala la summa da 7 960 651.– frs. – Ils responsabels plaidan d'ina malcuntentientscha pertuccont il resultat finansial ed en mintga cass stoppi ei reussir dad augmentar las entradas e reducir ils cuosts. – Cun grond optimissem vegn mirau sil grond project Resort Dieni suenter l'acceptanza dil pievel tuatschin cun il resultat positiv entras l'approbaziun dalla revisiun dalla planisaziun locala e lescha da baghegiar. – Ils 5 da fenadur 2011 han las regenzas dils cantuns Uri e Grischun approbau la revisiun dil plan directiv «Skiinfrastruktur Ursern/Oberalp» ed aschia tschentau in impurtont tierm pigl avegnir dil territori da skis Andermatt-Sedrun.

«Ina alternativa cumparegliabla dat ei buca»

Sedrun Pendicularas SA avon decisiuns da gronda muntada pigl avegnir

La colligiaziun dil territori da skis da Sedrun/ Alpsu cun quel d'Andermatt ei tenor il cussegl d'administraziun da Sedrun Pendicularas SA indispensabla. Cass cuntra rescans las pendicularas sisum la Surselva da piarder biars hosps e da s'isolar. A quella conclusiun ei il president dil cussegl d'administraziun, Peter Furger, vegnius il venderdis sera cun occasiun dalla

radunonza dils acziunaris. En in pledoyer fetg engaschau ha el defendiu ils plans per l'engrondaziun sin l'Alpsu, accentuond l'impurtonza da realisar quella communablamein cun Sedrun.

Il project s'avonza

Dapresent sesanflan ils plans per l'engrondaziun e colligaziun dil territori da skis sin l'A lpsu ella fasa dall'exposiziun publica. Quella cuoza entochen ils 18 d'october 2011. La finamira ei da saver metter en funcziun ils emprems indrezs dil territori niev sin Nadal 2013. Igl entir project ei calculaus cun cuosts da 213 milliuns francs... Ella medema crena sco Peter Furger ha il president communal da Tujetsch, Pancrazi Berther, dau il venderdis sera a Sedrun: «Sunter la Porta Alpina ei quei cheu il second penalti. In tierz vegn ei buca pli a dar. Tier quei project cheu dat ei negina alternativa cumparegliabla. Sche nus lein viver vinavon bein en Val Tujetsch, stuein nus nezegiar quella schanza.» ...Da gronda impurtonza taxescha el era il resort Dieni. Quel augmenti l'impurtonza da Sedrun Pendicularas SA egl entir construct.

La sviulta stagnescha

En connex cun l'approbaziun dil rapport annual e dil quen pigl onn da fatschenta 2010/11 ha Peter Furger explicau la situaziun actuala da Sedrun Pendicularas SA. El constatescha che la sviulta stagnescha dapi onns, medemamein las frequenzas. ...Il directur Silvio Schmid ha presentau igl onn da fatschenta passau e mirau enviars il proxim unviern. Sin fundament dalla situaziun actuala digl euro e dall'economia en general spetgan las pendicularas in dir unviern. Cun in bien survetsch ed amicabilem enviars ils hosps vulan las pendicularas tonaton empruar da tener en rama las sperditas igl unviern vegnent. «Nun astgein buca haver tema dalla situaziun actuala. Ella pretenda denton respect», di Peter Furger.

2011/12

Las premissas per la sesiun d'unviern 2011/12 eran gia avon la partenza tut autras che positivas. Sin fundament dil fleivel euro e dalla crisa da finanzas ed economia ell'Europa ei vegniu prognosticau ina difficultusa sesiun d'unviern per il turissem svizzer. E la finala eisi era stau in grev unviern. Sper la problematica digl euro ein las fetg difficultusas relaziuns dall'aura e las vias da colligaziun interruttas el territori da skis aunc vegnidadas vitier. Tochen miez december 2011 ha ei buca neviu e per far neiv artificiala eisi stau bia memia cauld e migeivel. Aschia ei la sesiun d'unviern 2011/12 vegnida lantschada per la fin dalla jamna dils 17 e 18 da december 2011, treis jamnas pli tard che previu. Tochen treis dis avon Silvester ei l'aura stada favoreivla e lu han las capriolas dall'aura entschiet. Silsuenter, e quei atgnamein entochen miez fevrer, ha gl'unviern purtau nevadas, ferms vents, cufla e duront duas jamnas perfin ina ferdaglia sibirica. Quei ha giu consequenzas! La lingia dalla Viafier Matterhorn Gotthard ei stada interrutta sul Pass Alpsu duront 26 dis. Ultra da quei ei la via cantunala denter Rueras e Dieni stada serrada duront treis dis ed il Pass Lucmagn ei pli u meins staus serraus duront igl entir temps dalla sesiun aulta. Muort quella situaziun precara dall'aura, prighel da lavinas, ferms vents e cufla, ein ils stabiliments e las pistas denter Val – Val ed il Pass Alpsu stadas serradas per 23 dis. Duront treis dis ei insumma tut stau serraus el territori da skis Dieni-Milez- Alpsu. Per certs muments ha veramein regiu ina situaziun excepziunala! Suenter in'entschatta tardiva dalla sesiun d'unviern 2011/12 ei quella ida alla fin cun venderdis ils 13 d'avrel 2012, dus dis avon che previu. La sesiun extraordinaria ha pia cuzzau 115 dis da menaschi ed ei stada ina sesiun relativamein cuorta. Las cundiziuns da rama engreviontas, valuta monetara, economia e l'aura, han giu massivas e dramaticas consequenzas sin las entradas dalla societad. Ton tier il menaschi dils stabiliments, sco era tier la gastronomia, ein las entradas bruttas sereducidas per rodund 16 – 18 % enviars igl onn vargau. En cumparegl cun la media dils davos tschun onns munta il minus perfin 20 tochen 22 %. Era tiel diember da hosps ei vegniu registrau in minus da 14 % viers igl onn vargau. Perencunter ein ils cuosts pauc pli bass ch'igl onn precedent. Aschia seresulta la finfinala in cashflow da rodund 1 milliuns francs, enviars 1.75 milliuns igl onn vargau.* La vart positiva dalla massa neiv ein las excellentas relaziuns da pista stadas e quei dall'entschatta tochen la fin dalla sesiun egl entir territori da skis. Legreivlamein e quei malgrad las grondas nevadas, han quellas schanegiau da lavinas ed accidents. Sper igl menaschi ordinari dalla societad ein il cussegl d'administraziun ed il directur s'occupai fetg intensiv cun il project dalla colligaziun dils territoris da skis denter Andermatt e Sedrun. Suenter intensiv contractivas ha la Andermatt Swiss Alps AG respectiv signur Samih Sawiris suttamess als acziunaris da Sedrun Pendicularas SA ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG il mars 2012 ina offerta per in brat ni ina cumpra da lur aczias. Quei ei succedi cun la finamira che la Andermatt- Sedrun Sport AG, ina societad affiliada dalla Andermatt Swiss AG, possedi silsuenter il surpli dallas aczias dallas Sedrun

Pendicularas SA e dalla Andermatt Gotthard Sportbahnen AG ed aschia saver realisar il project da 130 milliuns francs ch'ensiara era la colligaziun dils dus territoris da skis. Ils 1 da fenadur 2012 han las votantas ed ils votants da Tujetsch decidiu cun gronda maioritad, 595 encunter 90 vusch, d'acceptar l'offerta da Samih Sawiris e brattar las aczias da Sedrun Pendicularas SA cun talas dad Andermatt-Surselva Sport AG. Aschia ha il pievel Tuatschin remunerau la gronda lavur dils responsabels entochen oz ed il medem mument dau l'incarica da cuntinuar cun ils proxims pass per la realisaziun dalla Arena da skis Andermatt-Sedrun.

* Las cefras definitivas ein pér avon maun suenter il siaraquen 2011/12 respectiv suenter la fin da redacziun dalla brochura da giubileum..

Igl avegnir da Sedrun Pendicularas SA

il project «arena da skis Andermatt-Sedrun»

Dapi igl onn 2005 ei enconuscent ch'igl investur egipzian Samih Sawiris vegn a realisar ad Andermatt in resort da turissem. Entochen uss ein gia vegni investai plirs tschiens milliuns francs ella complexa planisaziun e realisaziun dil resort. Igl emprem Hotel The Chedi Andermatt cun rodund 440 letgs vegn aviarts igl 1. da december 2013.

En quei connex ei adina vegniu discurriu da vuler modernisar ed augmentar la valor dils territoris da skis Gemsstock, Natschen e Sedrun Alpsu. En ina seduta dils 16 da mars 2006 ei l'emprema gada vegniu informau e discurriu da vuler sviluppar e formar ils territoris das skis denter Andermatt e Sedrun. A quella seduta, denter ils respresentants d'omisduas vischnaucas e societads da pendicularas, ei vegniu decidiu d'introducir il proceder dalla planisaziun directiva per ina futura colligaziun dils dus territoris da skis Andermatt e Sedrun. En in emprem pass ei allura vegniu elaborau in plan da basa digl entir intschess. Suenter in intensiv ed extendiu proceder, al qual ils representants da Sedrun Pendicularas SA e la vischnaunca da Tujetsch ein stai involvai fetg stretg, han las duas regenzas dils cantuns Uri e Grischn approbau ils 5 da fenadur 2011 las adattaziuns dil plan directiv dall'infrastructura da skis Val Ursera/Alpsu. Cun quella decisiun positiva ein ils pertuccai stai en possess dallas cundiziuns necessarias dalla planisaziun dil territori per saver introducir la necessaria procedura da concessiuns ed approbaziun dils plans. Quella damonda ei vegnida inoltrada silsuenter entras Andermatt Swiss Alps agl Uffeci federal da traffic a Berna, sin incumbensa dallas duas societads da pendicularas da Sedrun ed Andermatt. La decisiun da Berna vegn spitgada 2012. Cun il plan directiv e la procedura da concessiun ed approbaziun dils plans cun in volumen d'investiziuns da sur 200 milliuns francs, vegn la segirtad da planisaziun a lunga vesta per la cuntinuaziun dil process dada. Ils partenaris cumpigliai, ed ils cantuns Uri e Grischn, ein secunvegni, da realisar en ina emprema etappa in volumen d'investiziuns da rodund 130 milliuns francs e quei cun dar la prioritad ella colligaziun Natschen-Gutsch-Pass Alpsu, sco era investiziuns absolut necessarias sil Gemsstock. Las proximas investiziuns dueien succeder en etappas ed en rama dils metels finansials recaltgai entras la nova societad.

Parallel tier quella fetg pretendiusa procedura dalla planisaziun dil territori, han las duas societads da pendicularas Sedrun Pendicularas ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG – ensemen cun l'Andermatt Swiss Alps - ellaborau il plan d'investiziun ed il plan da business. Plinavon han ins era discussiunau e reglau las damondas pertuccont las structuras, organizaziun e finanziaziun dil project «Skiarena Andermatt- Sedrun». Sut il tgamun dil directur dalla economia publica e cusseglier guvernativ dil cantun Uri, Isidor Baumann, han giu liug ils davos meins intensiv contractivas denter ils partenaris. En quellas gruppas da lavur ein differents models da structura vegni elaborai, analisai e discussiunai. La finfinala ei la proposta, respectiv il model da nies president dil cussegl d'administraziun, dr. Peter Furger, vegnius valetaus sco varianta la pli praticabla e che anfla plitost in consens da tuts pertuccai. Suenter contractivas intensiv e miniziusas, denton correctas – era denter Peter Furger e Samih Sawiris persunalmein - han ins la finfinala anflau ina cunvegnientscha. Quei impurtont e decisiv pass ha possibilitau a Samih Sawiris d'inoltrar ils 21, respectiv ils 26 da mars 2012, allas pendicularas da Sedrun ed Andermatt ina concreta offerta per sorprendere las aczias dallas duas societads.

La purschida dad Andermatt Swiss Alps AG

Dalla Andermatt-Surselva Sport SA, ina societad affiliada, ha Andermatt Swiss Alps gia oz 10 pertschien dallas aczias da Sedrun Pendicularas e 16 pertschien dallas aczias dalla Andermatt Gotthard Sportbahnen AG. Andermatt-Surselva Sport SA less egl avegnir tener minimal 67 % dallas aczias da

Sedrun Pendicularas ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG. Andermatt Swiss Alps suttametta perquei als acziunaris da Sedrun Pendicularas ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG ina offerta publica d'acquist cun la pusseivladad da brattar ni cumprar las aczias existentas. La basa ei ina valetaziun equivalenta dallas duas societads en rama d'in model da partenaris cun ina valeta da mintgamai 12 milliuns francs. Quella offerta ei ligiada cun entginas cundiziuns, cunzun da metter a disposiziun minimal 66% % dallas aczias da Sedrun Pendicularas ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG enteifer in temps limitau, d'acceptar l'offerta da brat entras la vischnaunca Tujetsch alla votaziun all'urna digl 1. da fenadur 2012, sco era da saver mantener tut las necessarias concessiuns dil dretg federal entras igl Uffeci da traffic federal, las qualas ein necessarias per saver garantir il menaschi dils territoris das skis da Sedrun ed Andermatt. En cass, ch'ina u pliras cundiziuns ein buca adempridas entochen la fin dil temps limitau, ei l' Andermatt-Surselva Sport SA legitimada da declarar l'offerta da brat ni cumpra sco buca reussida.

L' Andermatt Swiss Alps ha suttamess als acziunaris da Sedrun Pendicularas ed Andermatt Gotthard Sportbahnen AG las duas suandontas offertas.

Per ils acziunaris da Sedrun Pendicularas SA

Ina aczia Sedrun Pendicularas, nominal 100.- frs., sa vegnir brattada encunter 15,49 aczias dalla Andermatt-Surselva Sport SA, nominal 25.- frs., valeta interna 25.82 frs. La valeta dil brat ei pia per quater ga pli aulta che la valeta nominala dalla aczia Sedrun Pendicularas, quei vul dir 400.- frs. Tgi che vul buca brattar, sa vender sia aczia dalla Sedrun Pendicularas per 140.- frs. alla Andermatt-Surselva Sport SA. Il prezi da vendita munta aschia a 40 pertschien sur la valeta nominala. Cunzun l'offerta da brat, mo era l'offerta da cumpra, schai considerablamein sur la valeta dalla valur commerciala actuala. A mintga acziunari stat ei liber, da brattar sias aczias ni da pretender persuenter in pagament en daners. Tgi che vul ni brattar ni vender, sa restar acziunari da Sedrun Pendicularas SA, cun da l'autra vart in acziunari da maioritad Andermatt-Surselva Sport SA.

Per ils acziunaris dallas Andermatt Gotthard Sportbahnen AG

Ina aczia Andermatt Gotthard Sportbahnen AG, nominal 20.- frs., sa vegnir brattada encunter ina aczia dalla Andermatt-Surselva Sport SA, nominal 25.- frs. Acziunaris che vulan buca brattar, san vender sias aczias Andermatt Gotthard Sportbahnen AG per 20.- frs. alla Andermatt-Surselva Sport SA. Ils 3 d'avrel 2012 vegneva l'aczia dalla Andermatt Gotthard Sportbahnen AG commerciada per rodund 15.- frs. La porschida schai tier la vendita aschia rodund 30 pertschien sur la valur commerciala, tier in brat schai la valeta tier rodund 67 pertschien sur la valeta commerciala. Tgi che vul ni brattar ni vender, sa restar acziunari dad Andermatt Gotthard Sportbahnen AG, cun da l'autra vart in acziunari da maioritad Andermatt-Surselva Sport SA.

La situaziun ella survesta * indicaziuns en francs svizzers

	Sedrun Pendicularas	SA Andermatt Gotthard Sportbahnen AG
Capital d'aczias per ils 30.06.2011	3 000 000	9 293 640
Valeta nominala per aczia 100 20		
Porschida Andermatt Swiss Alps	12 000 000	12 000 000
Valeta aritmetica d'ina aczia	400	25.82
Valeta aritmetica d'ina nova aczia		
Andermatt-Surselva Sport SA	25.82	25.82
Diember novas aczias Andermatt-Surselva Sport SA, maximal	464 682	464 682
Offerta da cumpra per aczia dalla Andermatt Swiss Alps	140	20

Las novas aczias dalla Andermatt-Surselva Sport SA dueien vegnir liberadas en treis transchas, numnadamein entras plazzament en valurs naturalas dallas aczias Sedrun Pendicularas e dallas aczias Andermatt Gotthard Sportbahnen AG, sco era entras liberaziun da daners liquids davart la Andermatt Swiss Alps. Ils 21 da matg 2012 suttametta l' Andermatt Swiss Alps ina offerta publica d'acquist a scret

als acziunaris dallas duas societads da Pendicularas da Sedrun ed Andermatt per surprender lur aczias cun tschentar in termin d'entochen ils 13 da fenadur 2012. Silsunter succeda in alzament dil capital d'aczias dalla Andermatt-Surselva Sport SA sco era l'elecziun e la constituziun dils organs. Cunquei che 51 % dallas aczias da Sedrun Pendicularas SA sesanflan en possess dalla vischnaunca Tujetsch, sto quella fatschenta vegnir suttamessa ad ina votaziun dil pievel, respectiv all'urna. Ils 12 da matg 2012 han il cussegl d'administraziun da Sedrun Pendicularas e la suprastanza communal envidau ils acziunaris e la populaziun tuatschina ad in arranschament d'informaziun e discussiun en sala da scola a Sedrun. Ei po bein esser stau la presenza persunala da Samih Sawiris, sco era igl interessant project, che ha carmalau bunamein 400 persunas a quella occurrenza. Ils differents partenaris, vischnaunca, pendicularas, Andermatt Swiss Alps, Samih Sawiris, han informau en detagl sur dil project da turissem ad Andermatt, il project dalla colligaziun dils territoris das skis Sedrun-Andermatt e dalla purschia d'acquisiziun dallas aczias.

Tujetsch ha vendiu las Pendicularas Sedrun a Samih Sawiris

Cun il resultat glischont da 595 cunter 90 vuschs ha il suveran da Tujetsch decidu da vender resp. brattar las aczias dallas pendicularas da Sedrun. Ordvart satisfatgs da quei marcau ein. Silvio Schmid (directur Pendicularas Sedrun), Gerhard Niesslein (CEO Orascom), Pancrazi Berther (president communal) e Peter Furger (parsura Pendicularas Sedrun). Dumengia, igl 1. da fenadur 2012 ei la populaziun tuatschina vegnida clamada all'urna per decider sur dil brat dallas aczias da Sedrun Pendicularas SA cun talas dad Andermatt-Surselva Sport SA. Cun in resultat splendus da 595 encunter 90 vuschs han votantas e votants decidu, da dar giu la maioritad dallas aczias da Sedrun Pendicularas SA alla Andermatt-Surselva Sport SA; e quei tier ina participaziun da sur 65 %. Quei grond consentiment e sustegn munta per ils responsabels dalla vischnaunca, dallas pendicularas, sco era dalla Andermatt Swiss Alps in impurtont mussament da confidanza per la lavur d'entochen oz. El medem mument eis ei era ina incarica, da cuntinuar cun ils proxims pass per la realisaziun dalla Arena da skis Sedrun Andermatt cun il medem engaschament e la medema perschasiun. Tenor informaziun dalla Andermatt Swiss Alps, ils 13 da fenadur 2012, han ils acziunaris dalla duas societads da pendicularas acceptau l'offerta dad Andermatt Swiss Alps cun gronda maioritad. Quei seigi in impurtont pass tier la realisaziun d'ina moderna ed attractiva arena da skis Andermatt-Sedrun. Il temps da brattar ni vender las aczias ein vegnius prolunghius entochen ils 3 d'uost 2012. Suenter l'execuziun dalla offerta d'acquist publica, vegnan las aczias da Sedrun Pendicularas SA, respectiv dad Andermatt Gotthard Sportbahnen AG, ad esser illiquidas, quei vul dir, grev da marcadar. Andermatt-Surselva Sport SA ha previu d'investar en in emprem pass rodund 130 milliuns francs per la colligaziun, modernisaziun ed engrondaziun dils dus territoris da skis Andermatt e Sedrun sin varga 130 kilomters pista. L'entschatta dallas lavurs ei previda igl onn 2013.

Resumau l'istoria

La Val Tujetsch, muntagnarda e selvadia, il pli sisum ina gronda vallada, la Surselva, ei vegnida colonisada tard. Ins po dir per da dretg el 12avel tschentaner. Avon vegneva ella silpli duvrada sco territori da catscha e per pasturs nomads da sutsi. La baselgia da S.Vigeli dat perdetga, cun sia emprema menziun igl onn 1205, d'ina entschatta cun ina cuminonza pli gronda. La val s'auda alla claustra, vegn plirs tschentaners administrada dil casti da Putnengia anora entras ils signurs de Putnengia e fa part dil svilup e dalla historia dalla Cadi. Per el 19avel tschentaner daventa la val pli autonoma. La situaziun geografica, empau isolada, promovava atgnadads unicas, oravontut quella dil lungatg cul patua tuatschin. En quei tschentaner sefuorman las estructuras essenzialas dalla val ch'ei oz per gronda part aunc veseivlas e secumprovadas sco fundament essenzial pil svilup. Il 20avel ei il tschentaner dallas grondas midadas. Patratgs turistics neschan gia baul. La Viafier Furca Alpsu tschenta il fundament essenzial. La secunda uiara mundiala freina la lavur dils anno 1920 e 1930. Suenter cuntinuescha il svilup a moda fetg plauna e cun precauziun. Il temps ei malguess. Ideas per runals e sutgeras neschan. Emprova sin emprova suonda. Ils onns 1950 neschan ideas per l'avertura da territori da skis cun l'erecziun da pli gronds implonts da transport. Il pievel, ils responsabels comunals ed iniziants privats stauschan cun tutta forza en direcziun d'ina promoziun turistica d'unviern ella val. Igl avegnir dalla val sto vegnir promovius! Aunc ein las finanzas il grond impediment, mo quei semida cun l'erecziun dallas ovras hidraulicas ils onns 1950/60 en favur dalla vischnaunca e populaziun. Ils runals da Milez a Cuolm Val funcziuneschan sin la sesiun 1962/63. La

via a quella purschida unica ei buca stada leva. Mo ussa ei tut instradau e semptgau per ina nova era turistica ed ina nova sparta economica per la val. L'entschatta ei stada per tuts resch nova. Il viver en Tujetsch era ils onns 1960 aunc fetg attaschus all'agricultura. La vesta anavon era bein d'optimissim, denton regeva era malsegirtad. Ils onns avon fuvan buca adina stai dils megliers ed als biars aunc en buna memoria. Denton, la curascha per megliurar la situaziun era cheu. Il success ei scochemai staus evidents. Ei mo crescha e prosperescha e quei dat curascha. Gia egl emprem decenni dall'istoria dall'interpresa vegn fatg grondas investiziuns ed aschia slargau la purschida. En tuts graus in svilup prospereivel! Il persunal dalla societad fa sia scola e s'adattescha allas pretensiuns dils hosps. Il clima allas staziuns ei impurtonts, sto esser sincers, aviarts, segideivels e curtesevels. Las pistas stretgas e malpreparadas semidan cun agid dallas pistunzas e daventan veras autostradas. Ils skiunzs e las skiunzas san grau e retuornan adina puspei en Tujetsch ed ils biars daventan hosps da tschep. Ils onns siatonta cuntinuan cun bialas cefras d'entradas. Denton crescha era la concorrenza ella vischinonza. Senza engaschi cun reclama ed autras acziuns va ei buca pli. Ils Tuatschins ein loschs da lur interpresa e la cuminonza da vischnaunca da sia participaziun da 51%. Las dividendas ein grondas. Meinsvart in ni l'auter che seprofitescha. Sin iniziativa privata neschan projects per lu saver vender quels cun gudogn alla societad. Prau e prau vegn fatg amogna e vendiu alla interpresa, beinenqualga cun in cert sedepurtar da rampin. Tier las radunonzas dalla societad vegn fatg gastaria e consumau all'engronda. Ils onns ed il patertgar semidan ed ei vegn pli stretg. En quei grau ston caussas vegnir frenadas e rugaladas pil bien dalla societad. Ei suondan ils onns 1980. Recessiuns e temps maghers ella economia freinan il svilup e sforzan d'haver in egl fetg aviert. Ils hosps da vacanzas ein buca pli ils medems. Las pretensiuns ein autras. Novas tecnicas d'ir cun skis, autras fuormas da skis cun novs materials vegnan sin fier e pretendan midadas. Oravontut la giuventetgna fa autras pretensiuns. Ei sto esser divertent e fun. Il territori seslarga ils onns 1980 cun l'erecziun da plirs novs indrezs. Cun l'entschatta da 1990 fuorma il territori finalmein ina unitad. Ils runals dall'emprema generaziun vegnan vegls e ston tec a tec vegnir remplazzai. Las investiziuns ein grondas. Ellas ein denton necessarias e porschan ina nova ed indispensabla qualitat da sedivertir a skiunzas e skiunzs. Auters indrezs da divertiment slargan la purschida. Ei vegn promoviu tuts secturs dil sport da skis, aschia quel da scursalar e schizun il viandar ella cuntrada alpina. Las grondas investiziuns fieran denton la societad en ina crisa. Mo cun ina ferma e rigurusa voluntad dil cussegl d'administraziun vegnan novas estructuras creadas e messas en vigur. L'entira val vegn cunfruntada cun ina nova situaziun. Firms vents tilan tras la val e sforzan a discussiuns alternadas ed ad acziuns. Novas strategias e novs plans neschan. La sutgera Cungieri stat tuttenina el center dalla discussiun – il mument ch'ins sto dismetter ella. Ina cuminonza da Pro Cungieri emprova da motivar il pievel pil manteniment. Ideas per far attractiv quella sutgera ed era ideas per ina colligiaziun cun Muster vegnan ponderadas. Tut gida nuot – la sutgera sto svanir ord motivs da rendita e persuenter nescha ina zun attractiva purschida cun la pendiculara Tgom. Il territori da Valtgeva ei il liug per famiglias ed affons. Tec a tec ei il menaschi sereducius sillas spundas da Salins. Ils protagonists dil sport da skis ein adina vegni megliers e giavischan bialas e pretensiusas pistas. Era la demografia ha giu sias consequenzas. Il patratg da serrar dil tuttafatg Valtgeva e porscher ina semeglionta purschida a Milez ei vegnius mess en discussiun. Quei ei lu buca daventau e Valtgeva ei oz oravontut in liug da divertiment pils affons cun in «Parc da neiv». En in aschi grond menaschi ha ei el decuors d'in miez tschentaner adina puspei dau turbulenzas. Leu nua che carstgauns manischeschan dat ei cunflicts. Ils differents cussegls han mintgamai purtau novas ideas e novs accents. Ils luvriers ein stai il ligiom essenzial ed impurtont tiel hosp. Il directur ei staus il menader dil persunal ed il responsabel enviers cussegl ed acziunaris. Ils protocols plaidan empau diltut, da bien e da schliet. Il buca nudau ei puspei auters e dess era ina cronica. Luvriers e luvreras ein i ni idas, han stuiu ir ed il medem ei era succediu el ravugl da directurs e da commembers dil cussegl d'administraziun. En tschunconta onns semida bia – ed igl ei bien aschia. La societad dallas pendicularas ei la petga economica dalla val. L'industria indigena ha profitau dalla gronda activitad cun l'erecziun dils stabiliments da sport ed dils baghetgs da restauraziun e da bia auter. Tschien persunas han giu paun e fadigia en quels onns sco emploiai da sesiun. Il pur ha giu ina beinvegnida entrada durant il temps d'unviern e beinenqual luvrer ha anflau occupaziun durant la sesiun. La gruppa da luvriers stabels ei carschida el decuors dils onns. Gronds parcadis han scochemai dau plaz als adherents ed amitgs dil sport. La viafier, lu numnada Furca Alpsu, ha purschiu maun e daventada ina part integrada dil menschi da skis tuatschin. In temps els onns 1960 han ins introduciu in bus e quei dad odem la val entochen a Dieni cun in cuors vi Surrein. L'integraziun dils bigliets culla viafier ei stada la scompa essenziala per formar ina gronda unitad. Insumma ha la politica da bigliets giugau ina

gronda rolla per far attractiv la cuntrada. Aschia ein vegni introduci ils bigliets naven da Caschinutta ed Andermatt, la cumbinaziun cun Trun/Rabius, cumbinaziuns parzialas cun Muster e la carta da sesium per la regiun Surselva ed ussa novissimamein la gronda purschida cun l'Arena Oberalp ensemen cun las pendicularas dad Andermatt. La societad ei segidada cun diversas uniuns indigenas. Ella ha contribuìu generusamein alla construcziun dalla piazza da ballapei a Sedrun e susteniu a moda e maniera sorprendenta il Club da skis Sedrun/Tujetsch cun porscher la pusseviltad d'organisar attractivas cuorsas sillas spundas da Milez e Cuolm Val. Dalla bial'entschatta enneu ha la societad purschiu maun e susteniu la halla da bogn, eregida igl onn 1971. Quei ha cuntinuau cun sustener il bogn cun bigliets cumbinai. La retscha da susteniments e da novaziuns per far attractiv nossa cuntrada unica ei gronda e buca surveseivla. Ils impuls che la societad ha dau als privats, han possibilitau in fritgeivel carschament ella val. Aschia ei la Val Tujetsch sesviluppada ad ina destinaziun turistica da num e pum d'immensa impurtonza. La vallada, avon tschunconta onns aunc spirontamein purila, ei oz ina vischnaunca spirontamein turistica.

Egl entir svilup turistic tuatschin han pliras personas e persunalitads giugau ina essenziala rolla da pionier. Quei cuntinescha era oz. L'entschatta fa la fundaziun dil Club da skis igl onn 1914 culs iniziants: Lucas Berther, Gion Felici Monn, Hans Decurtins, Giachen Fidel Berther, Luis Hendry, Leci Hendry, Battesta Soliva e Sigisbert Berther. Tier la fundaziun dalla Uniun da cura e traffic stattan las suandontas personas al tgamun iniziativa: ils hoteliers frars Berther dil Hotel Cruna e Hans Giachen Decurtins dil Hotel Alpsu. Tier la fundaziun dalla scola da skis ei oravontut Lucas Berther il grond iniziant e fautur. Insumma ha la famiglia Berther giugau lezs onns la rolla principala en causa promoziun dil turissem d'unviern e da stad. Ils onns 1940 e lu 1950 semettan Alfred Decurtins e Felici Monn en per la promoziun dil svilup turistic. Ils frars Berther tschentan cun Cungieri igl essenzial accent ed ils Venzins fan quei cun in runal sil Calmut. Ils onns 1950 ein marcai da midadas ella val. L'erecziun dallas ovras hidraulicas metta en moviment in process, porta bia ed arva il horizont pil futur. Sil sectur agricol entscheiva la tecnica a levgiar la lavur dil funs. L'Uniun da cura iniziescha la gronda sviulta. Battesta Soliva construescha il runal a Valtgeva e la vischnaunca semetta en per l'erecziun dil territori da skis a Milez. Las personas che han contribuìu essenzialme in al svilup ein enumeradas ella cronica. Ils officials ch'ei s'engaschai cun iniziativa, cun esser innovativs e da curascha entochen al di dad oz pigl avegnir dalla val, ein medemamein numnai en quella documentaziun. Ei ha duvrau e drova personas cun ideas, ei drova personas innovativas, mo ei ha duvrau e drova era il pievel, la cuminonza dalla val che ha purtau e porta sco negliu auter ella regiun comunablamein il svilup dil turissem d'unviern.

Ils aspects a cuorta e liunga vesta ein medemamein innovativs e fan atgnamein honor als vegls iniziants dil sport da skis ella val. Quei spert da responsabladad pigl avegnir dalla val ei oz aunc pli che mai pretendius. Il mund ei auters – tut ei auter. Novas pretensiuns – buca pli lev e buca pli sempel. Cun l'idea d'in resort da vacanzas a Dieni e cun l'idea dalla colligiaziun dils dus territoris da skis Andermatt e Tujetsch passa la societad pleina d'aspects positivs e curaschusamein egl avegnir. Cun la votaziun digl 1. da fenadur 2012 va la historia da Sedrun Pendicularas SA a fin - ina historia d'in miez tschentaner cun in prospereivel svilup, cun exprientschas positivs e negativs, cun altezias e bassezias. Il svilup general en vischnaunca d'ont 50 onns ei staus d'ina midada quasi anetga d'ina val d'agricultura ad ina val quasi spirontamein dependenta dil turissem. Il pievel ha decidiu curaschusamein avon 50 onns cun dar la concessiun alla societad da Runals da skis Sedrun-Milez-Cuolm Val e separticipar cun 51% dil capital d'aczias – ina curschusa decisiun, cun spert da pionier e responsabladad pil futur dalla val, oravontut pigl avegnir dils descendents dalla val. Quei ei reussiu! Il pievel Tuatschin ha danovamein decidiu. Era quella decisiun ei da character da pionier, naschida ord il temps actual, in temps malguess e d'autras pretensiuns alla societad, alla cuminonza da vischinas e vischins. Era quella decisiun ei pil beinstar dalla regiun e pil futur da nossa descendenza. Negin sa predir e far valer che quei seigi il meglier pigl avegnir dalla val e sia petga economica, il turissem. Il temps vegn a mussar!

Bia facturs ein decisivs! Il bia dependa era cheu, sco avon 50 onns, dalla posiziun ed il sustegn dalla cuminonza dalla val. Quella porta igl avegnir e dat forza ed olma al svilup dalla nova societad. Ina ferma e perschudenta cuminonza che lavura ensemen, ei era meriteivla d'in success el futur e contonscha era la finamira. L'unitad pil beinstar dalla vallada ei caparra per in grondius avegnir.

Tarcisi Hendry

ina survesta cronologica

Ina cronologia turistica tuatschina

1910	Emprems skiunzs
1914	Fundaziun dil Club da skis
1926	Avertura dalla Viafier Furca Alpsu
1927	Fundaziun dall'Uniun da cura e traffic Tujetsch
1929/36	Fundaziun dalla Scola da skis Sedrun/Tujetsch
1947	Runal da tagliors odem Curtin a Sedrun
1950	Runal a Foppa/Niregl
1950/51	Emprem studi per in runal sil Calmut
1953	Emprems studis per l'avertura dil territori Milez e Surrein
1955/56	Emprem runal sil Calmut
1956	Sutgera Cungieri
1959	Runal sil Calmut vegn realisau
1960	Damonda e concessiun per in runal da Val Val a Cuolm Val
1960	Damonda per l'erecziun d'in runal da Dieni-Cuolm Val
1962	Erecziun digl emprem runal a Valtgeva

La Cronologia dalla societad

1962	Ils 7 da schaner ha la vischnaunca da Tujetsch concludiu unanimamein da baghegiar in runal da Dieni a Milez e Cuolm Val.
1962	29 da fenadur fundaziun dalla Societad da runals
1962	Fundaziun, erecziun ed avertura dils runals Dieni-Cuolm Val
1962	Surpriu da Battesta Soliva e Pieder Deflorin il runal da Valtgeva
1962	Emprem aquaduct a Milez
1963-1986	Cumpra dil necessari terren pils parcadis a Dieni
1964	Erecziun digl emprem restaurant a Milez
1966	Cumpra dalla emprema maschina da far pista, in Ratrac per 64 300. frs.
1966	Erecziun dil runal Drun, secunda secziun si Valtgeva
1966	Acquist dalla sutgera Cungieri
1967	Avertura dil runal a Surrein
1968	Erecziun d'in baghetg niev cun biro alla staziun giudem il runal a Valtgeva
1969	Erecziun dil runal Tegia Gronda
1969	Canalisaziun a Dieni
1970/71	Bus cursescha da Dieni-Hotel Alpina e vi Surrein
1970	Erecziun dall'emprema garascha a Dieni
1970-1974	Tschentau il runal pony da Testa Soliva sut il plaz dalla staziun Sedrun
1971	Runal Drun, secunda secziun Valtgeva, midada e prolungaziun
1971	Midadas vid il restaurant Milez
1971	Acquist dils dretgs ed erecziun dil runal Planatsch
1971	Canalisaziun Milez-Dieni
1971	Erecziun da lavineras a Valtgeva
1973	Erecziun dil runal Planatsch
1973	Damonda da concessiun per Cuolm Val – Stavel Nauschs
1974	Erecziun dil runal Strem
1974	Engrondaziun dil restaurant a Milez
1974	Parcadis a Dieni
1975	Revisiun dallas statutas, 27.06.1975
1976/77	Emprema engrondaziun dalla garascha a Dieni
1976	Midau gl'entir sistem fundamental dalla sutgera Cungieri e modernisau
1976	Cun 1976 ein tuttas sugas segiradas encunter sviar
1976	Nova pistunza
1976	Ell'ustria Milez vegn midau d'in affitader ad in gerant
1976	Sutpassadi sisum Gonda viers Salins/Valtgeva
1976	Plaz da rinnada avon il runal a Dieni
1977	Giubileum da 15 onns, cronica da Victor Berther e Theophil Schmid

- 1977 Tariffas communablas per la regiun Alpsu cun la carta jamnila
- 1977 Erecziun dil sutpassadi alla staziun a Sedrun/Valtgeva
- 1977 Engrondaziun dil parcadi per Valtgeva
- 1977 Gronda midada tecnica digl indrez a Cungieri
- 1977 Engrondaziun dalla garascha a Dieni
- 1977/78 Cumbinaziun da bigliets denter Tujetsch, Trun e Rabius
- 1977 Da Dieni a Milez megliurau il vial dil runal
- 1978 Annexa tier la staziun dil runal a Dieni
- 1978 Segirau encunter lavinas la costa dil Cuolm da Vi cun pals e trutgs
- 1979 Construcziun dil runal schumellin da Milez si Cuolm Val
- 1979 Revisiun a Cungieri
- 1979 Secziun Dieni-Milez, augmentau la capacitat dad 800 sin 1100
- 1979/80 Erecziun dil sutpassadi a Dieni, collaudiziun ils 18-06-1980
- 1980 Erecziun dil runal Val Val - Cuolm Val
- 1980 Ustonza da lavinas Val Val
- 1980/81 Maschina da splanar neiv
- 1980/81 Nova pistunza
- 1980/81 Augmentau igl inventari dad uaffens ed engrondu la porta garascha
- 1980/81 Cumprau in unimoc per fierer neiv e cun schlittun
- 1980/81 Agen biro per la societad en Tgesa communal Sedrun
- 1981 Concediu in credit da 300 000.- per la punt a Surrein
- 1981 Erecziun dil rempar da lavinas a Valtgeva
- 1981 Introduciu il sistem da bigliets Skidata
- 1981 Apparats da fotografar ellas staziuns a val
- 1981 Revisiun dalla sutgera Cungieri
- 1981 Niev tetg pell'ustria a Cungieri e stanza da durmir per ustiers
- 1981 A Caschinutta ed Andermatt vegnan bigliets cumbinai vendi
- 1981 Engrondaziun dil parcadi a Dieni
- 1981 Prolunghiu la concessiun pil runal a Surrein
- 1982 Cumpra dil runal Calmut. La fusiun definitiva succeda 1986.
- 1982 Revisiun dil runal vegl viers Cuolm Val e prolungaziun da quel per 100 meters.
- 1982 Studis per ina ruschnera a Cungieri.
- 1982 Nova pistunza
- 1982 Curregiu la sbutlada dil mir a Dieni
- 1982 Dieni, via dil parcadi al runal
- 1983 Remedura dil baghetg sil Pass Alpsu, garascha sper runal
- 1983 Sanaziun dils parcadis a Dieni
- 1983 Sanaziun dil dutg a Plaun d'Eras a Milez
- 1983 Tancadi a Dieni
- 1983 Nova cuvrada pil parcadi
- 1983 Avertura dalla Tegia dil Nurser
- 1984 Secund aquaduct a Milez e hidrants pigl entir mises
- 1984 Canalisaziun a Dieni
- 1984 Modernisau la piazza avon l'ustria Cungieri
- 1984 Sanau il dutg sut il parcadi a Dieni cun canalisar el sut tiara
- 1984 Integraziun dils bigliets dalla Viafier Furca Alpsu/Viafier Matterhorn Gottard
- 1984 Preparativas e studis per ina sutgera Cuolm Val - Val Val - Calmut
- 1984 Nova pistunza
- 1985 Secunda engrondaziun dalla garascha a Dieni
- 1986 Avertura dil niev restaurant a Milez
- 1986 Secund biro en Tgesa communal
- 1986 Nova pistunza
- 1987 Giubileum da 25 onns cun cronica da Theophil Schmid, Sedrun
- 1987 Cumpra dalla uustria Alpsu
- 1987 Remplazzau il runal Alpsu
- 1987 Sanaziun e cuvrada dil parcadi a Dieni

- 1988 Sutgeras da Val Val – Calmut e Val Val – Cuolm Val
- 1989 Serenera e canalisaziun sil Pass Alpsu
- 1990 Damonda da concessiun Dieni – Milez
- 1990 Tschentau in runal pony sil Pass Alpsu
- 1990 Megliurau il vial dil runal Planatsch
- 1990 Engrondaziun dalla terrassa a Milez
- 1991 Damonda da prolungaziun da concessiun tier la vischnaunca
- 1992 Baghegiu ora la via da scursalar a Cungieri tochen sum cun ina lunghezia da 3.5 km.
- 1992 Erigi in punct sur la Val dil Run
- 1992 Engrondaziun dil plaunterren e novs indrezs ell'ustria Alpsu
- 1994 Sutgera da quater Dieni – Milez
- 1995 Via da scursalar da Milez a Rueras
- 1997 Emprem indrez d'ennevar movibel per la mesapipa
- 1997 Avertura dil Funpark a Milez cun ina mesapipa
- 1997 Endrizzau la tegia d'alp en ina bar da snowboard
- 2000 Novas statutas
- 2000 Emprems stabiliments d'ennevar
- 2000 Avertura dil Pass Lucmagn duront igl unviern
- 2000 Sanaziun dalla entrada e baghetg annex per biros a Dieni.
- 2000 Indrezs d'ennevar Milez-Cuolm Val-Val Val
- 2001 Sedrun Pencilaras SA ei il niev num dalla societad
- 2002 Stabiliments d'ennevar Val Tiarms
- 2003 Serrada dil runal a Surrein
- 2003 Snowtubing a Milez
- 2003 Scursalar da notg
- 2004 Ir cun skis e scursalar la notg «Snownight»
- 2005 Collaboraziun d'abonnements cun la Gotthard Oberalp Arena
- 2005 Parc da neiv a Valtgeva
- 2006 Pencilara da sis da Mulinatsch a Cuolm Val
- 2006 La pencilara Tgom, per l'emprema gada en funcziun
- 2007 Nova ustria d'affons e famiglias a Valtgeva.
- 2007 Il parc cun la mesapipa ei vegnius disloccaus da Milez sin Tegia Gronda ed erigi in vial da Snow-Cross. Niev vial dalla scursalada denter Milez e Planatsch.
- 2008 Novaziun cun ina stizun da sport a Dieni.
- 2010/11 En vesta stattan ils projects «resort Dieni» ed «engrondaziun» dil territori da skis cun in colligament cun Andermatt.
- 2012 Igl 1. da fenadur decida la populaziun tuatschina da vender las aczias da Sedrun Pencilaras SA alla Andermatt Surselva Sport SA. La participaziun da sur 65% ed il resultat da 595 gies enviers 90 nas ei staus surprudents e clars.

Reminiscenzas e anecdotes

Zuola, zuola, zuola

Ina pussevividad da far pista fuvava la zuola da lenn ch'era vegnida construida da Benedetg Valier ed enferrada da Victor Berther. Quei vehichel grev e malcumadeivel caschunava spir difficultads e fuvava empau prigus. U che la zuola semoveva bia memia spert ni che la neiv taccava tut gries vid il lenn. Inaga ein ils dus emploiai Placi e Stiafen Monn vegni sdernei dil monstrum sper la tegia dad alp a Milez. Buna reacziun ed ina fuigia desperada po liberar els d'ina disgrazia pli gronda. Liunga veta ha quei vehichel buca giu.

Scumandau las dumengias

Ils emprems onns fuvava ei scumandau da schar ir ils runals las dumengias avonmiezdi entochen suenter messa gronda. Da Nadal e da Pastgas restavan ils runals serrai igl entir di. Ils jasters ch'arrivavan a Dieni eran naturalmein buca orientai ed era buca incantai da quellas disposiziuns. Ei veva num spitgar ni turnar a casa. Per cletg han quels scamonds buca cuzzau biars onns.

Negins schefs

Ils 11 da december 1962 ha gl'Uffeci da megliuraziun dil cantun Grischun controllau e collaudau las installaziuns dils runals. Ins era buca propi preparai ed organisai per quella viseta. Ils schefs dils differents ressorts duevan esser fixai e semtgai sin lur posts. Sin la damonda da signur Kunz, delegau digl Uffeci da megliuraziun, sch'el sappi prender investa ed obtegni ina gliesta dils schefs da menaschi, pista, sanitad etc. han ins immediat anflau ina risposta. Per cletg er'ei funcziunaris avunda sil plaz e senza gronda discussiun ein quels caus stai eligi. La gliesta ei vegnida surdada cun pign retard ed il menaschi ha funcziunau oreifer duront e suenter la collaudaziun.

Per miez prezi

Ils bigliets pils runals ein vegni furni per cuort avon Nadal 1962. Il temps avon quei termin han ins schau ir ils hosps pil prezi d'in franc il viadi. In bigliet singul entochen Milez custava schiglioc 2.- frs. ed entochen Cuolm Val 4.- frs.

Runal a Valtgeva

Sco gia menziunau ella cronica ei gl'emprem runal a Valtgeva vegnius eregius da signur Battesta Soliva e surprius dalla societad dils runals gl'onn 1962. Ils emprems emploi ai ein stai Ludivic Monn e siu frar Gion. Duront 4 onns eran els ils sulets luvriers vid quei runal. Els fuvan staziunai alla staziun giudem. Si Valtgeva dev'ei negina survigilonza. La cassa era deponida ordaviert sin ina sutga. Ils bigliets presentai vegnevan perfurai sco tier las viasfier. Empau primitiv transportav'ins ils blessai cun ruttadiras. Els vegnevan tschentai sin ina scarsola e menai bein ni mal entochen alla staziun da Sedrun. Quels transports han adina funcziunau senza pli gronds incaps. Suenter in per onns da menaschi han ins cumprau in per canadiers.

Aissas

Ins era insumma buca preparai sin ina tala novaziun e perquei ein ellas immediat vegnidas scumandadas. Las aissas fetschien empaglia la pista; ei detti en scavs che disturbien e fetschien sederscher ils ulteriurs skiunzs. Lezs onns eran las pistas bia pli lomas ed ins mava aunc auter cun skis. Era il dar il giuv a quels, ni insumma igl ir siado cul runal, fuva buca sempel e caschunava gronds disturbis ed impediments pils skiunzs normals. Sin la risposta provoconta d'in giuven, suenter la comunicaziun dil scamond, sch'ils responsabels seigien aschi tups!, han ins anflau il cumpromiss da schar ir quels cun aissa a Cungieri e lubiu leu la novaziun. Denton ha la carschen da quella nova sparta en cuort midau il meini.

Pistunzas

Per l'entschatta ha la zuola surviu sco mudesta pusseivladad da far in tec pista. Pil pli sesurvevan ins dallas scolas ni da giuvenils en camps da far las pistas. L'emprema maschina ei arrivada a Milez ils 20 da november 1966 – in Ratrac. Igl onn 1969 suonda la secunda che vegn duvrada a Cungieri e Valtgeva. Igl onn 1977 possedeve la societad treis maschinas Kässbohrer a Dieni ed in Ratrac a Valtgeva. Igl onn giubilar dumbra il parc da mschinas sis pistunzas.

Far pista

Cun las empremas maschinas vegneva buca iu ina sper l'autra fagend biala lada pista, na ins schava denteren ina largia da dus treis meters per schar far ils skiunzs e skiunzas la pista. – Las cabinas dallas maschinas eran chipablas. Enten far pista ella tessaglia dalla Val da Greps ei la cabina s'aviarta entras ina manipulaziun fallida ed il manischunz setschenta ella cabina. Per cletg tegn il veider. La maschina seleischna a val, il manischunz grescha da camifo. Per cletg seferma il Ratrac e tut ei puspei inagada iu ora en bein.

Cletgun

Ina pistunza ei en direcziun Sudada. Quei mument ch'ella scarpa siado in brav tschespet peglia il manischunz ina gronda tema e smacca nunvulend sin la fricziun. La maschina entscheiva ad ir a val, dend segls en direcziun dalla staziun dalla viafier. Leu era ina massada glied che spetgavan il tren. Il manischunz vesa a vegnend la catastrofa e seglia ord la maschina. En quei mument lai el dar la fricziun e la maschina stat eri cuort avon che sederscher giu dalla risteina sils binaris. L'emprema reacziun dil manischunz ei stada: Cun maschina mon iu mai ple!

Il runal da Val Val

La staziun a val fuvava vegnida baghegiada bia memia aulta, quintond cun nevadunas el funs dalla val. Aschia ha stuiu vegnir baghegiu in ault podium per saver in summa far diever dil runal. Il giuv stueva mintgin prender sez. En quei liug fuvava quei buca lev ed ha caschunau bia legras scenas, pertgei scochemai mava ei anetgamein ella tessaglia dalla spunda viers Cuolm Val.

Igl emprem skiunz a Val Val

Per descender da Cuolm Val giu Val Val deva ei mo ina pusseivladad e quei dalla spunda teissa giu! Pista deva ei mo tochen giu all'entschatta da quella. Da far diever dalla Val da Stiarls fuvava scumandau muort prighel da lavinas. Igl emprem skiunz, in Tudestg, arriva giu ella tessaglia. La neiv fuvava da bunaura e horrentas ruclas da neiv roclan incuntin a val. Arrivond il skiunz empau disturbau e tementaus finalmein giudem, di el si per ils responsabels a val: Einmal da unten und nie mehr! Perfin ils survigiladers sisum schevan all'entschatta: Mai betga giu – quei e brutal!

Ga rasc ha memia graschla

Tier la nova garascha digl onn 1977 fuvava la ponderaziun nundetg buna, passar d'ina vart en e saver sortir da l'autra vart ora. Denton – las maschinas gnanc pudevan en garascha – memia stretg! Curonta centimeters muncavan ed ei ha dau nuot auter da far che resgiar ora e slargar l'entrada.

Il mast dils Fulenbachers

Da quei vitg el cantun Solothurn arrivavan gia dapi biars onns numerus skiunzs e skiunzas en nossa val sin las pistas da Milez. Cu ins ha baghegiu la sutgera da Dieni a Milez ha in Fulenbacher manegiau che las Pendicularas sappien baghegiar quella sutgera culs daners ch'els hagian schau ella val. Sin quei hagi il responsabel lu tuttina manegiau che quei cuosti lu schon dapli, forza hagian els pagau il pli ault mast da quei tschancun. Cun quei ei l'idea naschida da numnar il pli ault mast che sesanfla sill'altezia da Planatsch cul num Fulenbacher. L'inscripziun cumprova!

Malizius

Ils survigiladers dil parcadi ein adina stai empau unicums. Aschia schabegiava ei tier in ch'ei deva adina treis tochen quater plazs libers. Vulend ordinaris far diever da quels, vegnevan els visai da parcar zanza auter. Cumpareva lu la dretga persuna, vegneva quella visada cun demananza tut speciala en in da quels plazs libers. Aschia vevan tals ni talas adina in plaz! Vuleva lu meinsvart la persuna preferida bonificar il survetsch, vegneva rispundiu cun, na, na ..... !

Pazients

Meinsvart ein pazients vegni transportai a val che fuvan puspei sin pista avon ch'il responsabel da sanitad fuvava puspei sepostaus a Milez. – Il canadier vegn clamaus ella vischinonza da Tegia Gronda. Il responsabel damonda in indigen, sch'el hagi buca viu in pazient. Oh, el seigi quel! Igl indigen vegn transportaus a val. Leu leva el si e va encunter casa a Rueras. Il survigilader dil parcadi fa sin quei: Sche quel o rut – lu vai iu era rut! La verdad ei quella: Il pazient veva per franc rut la comba e quei el calzer! – In pazient cun pendiu ora la schuiala duei vegnir transportaus cun la pistunza. Igl ascender la macchina va vess ed ils gidonters ston schar sederscher il vulnerau. La sederschida ei stada beinvegnida, pertgei che la schuiala ei puspei el dretg liug! - Alarm a Planatsch. Leu anfla il responsabel in skiunz dil qual in ski mirava anavon e l'auter anavos. Quel sto ver rut nundetg grevamein, patratga igl um responsabel. Il pazient ri da quei malizius e dat la risposta: O, jeu haiel mo rut la protesal!

Midar rolla

Vid igl emprem mast a Milez sto vegnir midau ina roda. In dils seniors vul buca dar la preferenza als giuvens, manegiond che quei sappi el era aunc far. Denton – disgraziadamein croda quel duront l'ascensiun muort malprecauziun giu dil mast sin diraglia neiv. Ils auters patratgan, quel va mai pli sin pista! Il pauper disgraziu sescrola entginas gadas, leva si e di: Avaun vev'ju mal el dies ed ussa vai iu nuet!

Daners

La sera vegnevan las entradas messas en ina tastga da plastic per deponer sin banca. Meinsvart setschentava quella tastga lu sin la garderoba ell'ustria. Igl ei schizun schabegiau ch'ella ei vegnida emblidada e restada tochen l'autra damaun ell'ustria!

Pauca neiv

Ils luvriers stuevan in onn la damaun serender sill'Alpsu e vegnir dalla Val da Tiarms giu a far pista atras bostga e striaunas. La sera vegnevan els ordinai a Valtegva per far undreivlas pistas. - Per tener aviert la pusseivladad d'ir cun skis tochen Pastgas vegneva fatg tut pusseivel. Neiv vegneva transportada ord Val Giuv per sanar gl'emprem passadi naven dalla staziun da Dieni. Gronds bischels survevan pil transport el dretg liug. Quels fuvan meinsvart aschi caulds ch'ei vegneva giudem ora pli bia aua che neiv! - Autras gadas han ils skiunzs e skiunzas stuiu serender tochen a Clavadi a pei per far diever dil runal per naven da leu.

Sin quella pista...

Ils luvriers s'exprimevan a caschun da scartezia da neiv: Sin quella pista san ins buca pli ir cun skis. Aschia preferavan els per descender a val il trassee dil runal. Els tschappavan a Milez in giuv e sin quella moda arrivavan els alla staziun a val. Encuntercomi, ils hosps savevan e stuevan far diever dalla pista precara!

Ruosna sin ruosna

Ils emprems onns seformavan ruosnunas el vial dils runals e quellas caschunavan grond fastedis als skiunzs e skiunzas meins buns e novizs. Era pils affons fuva quei buca gest emperneivel. Pils luvriers muntava quei nundetga lavur! Sisum il Cuolm seformava adina el medem liug ina ruosnuna e quei en cuort temps. In luvrer ha giu avunda. Ella vischinonza enconuscheva el ina gondetta e cun la crappa da quella ha el empleniu la ruosna e cun quei ei stau bien.

Caffè Pieder

In temps gentavan ils maschinists e luvriers communabalmeln el local da lunch a Milez. Alla fin vegneva priu ina buna miola caffè. In di sesa era il caumenschi cun la societad da manischunzs e luvriers. Il caffè vegn survivius. Il caffè special che vegneva survivius mo al Pieder, e che tuttas survientas enconuschevan, ei setschentaus muort malprecauziun avon il schef. La reacziun ei scochemai: Tge se quai era? Per liung temps ei en general vegniu buiu Caffè Pieder e quei ell'entira vischnaunca!

Ina biala caussa

Dapi ussa 41 onn arrivavan numerus hosps dad Uznach per quasi duas jamnas a Milez. Quella relaziun cun Uznach ei naschida entras scolast Felici Hendry ch'ha instruiu numerus onns en quella vischnaunca. Avon che serender a casa obteneva mintga luvrer ord ses mauns in da tschun e mintga staziun retscheveva ina butteglia vinars.

Visiuns e projects

Da tut temps ei vegniu discussionau d'averturas da novs territoris. La necessitad da far attractiva nossa cuntrada cun porscher vastas pistas e vasts territoris ei stada il scopo da tuts responsabels. Oz san ins dir, ils buns projects ein vegni realisai. Entgins meins buns realisai ein svani. Il svilup ha mussau e consolidau il cumprovau.

Cheu sut suonda ina roscha d'ideas buca realisadas per novs indrezs e novs territoris.

Ina suga cun cabinas da Camischolas viers Caschle e da leu runals sil territori dall'alp Caschle.

Prolungaziun dil runal da Surrein cun ina secunda secziun entochen si Sut Saivs. Cheu vegn oravontut patertgau vid ils hosps da vacanzas a Sedrun/Gonda, Surrein e Cavorgia. Il runal fussi era d'avantatg la primavera cura che la marschuna fa fastedis als territoris da Valtgeva e Cungieri. Cun la punt vi Surrein vesev'ins il grond avantatg da buca stuer erreger parcadis da l'autra vart dil Rein.

En discussiun ei era stada la varianta dall'avertura dil Tgom sco territori da skis. Il Tgom ei buca fetg lads e cun

aunc in runal sin quel, fussen las pistas plitost stadas graschlas. Per arrivar sil Tgom vegn ponderau l'erecziun d'ina funiculara naven da Dieni ni Putnengia.

Era la costa seniastra viers Culmatsch vegn prida en mira sco attractiva descensiun cun emplenir empau la Rufna e menar la pista da Clavadi giu Dieni

Perfin il territori da Maighels e contuorn vegn studegiaus e paregliaus cun auters loghens. En quei liug vesev'ins in exemplaric liug per skiunzs e skiunzas che fan turas ed enqueran glatschers e neiv perpetna.

L'avertura dil Cuolm da Vi tochen al Pez Gendusas vegn discussionada la fin dils onns 1960. En vesta vegn prida l'avertura dil Pez Maler.

In runal dil Pass Alpsu anora sil Pez Pazzula ed en quella fuorma engrondir la purschida sil Pass Alpsu.

Runal da Scharinas si Cuolm Val cun engrondir la purschida sil crest da Cuolm Val.

Ruschnera giu da Cungieri e pli tard quater variantas per far attractiv il Cungieri, ina cun in restaurant en fuorma d'in capricorn.

Igl onn giubilar 2012 Ils responsabels

Il cussegl d'administraziun

Dr. Peter Furger	president
Marcellino Giger	vicepresident
Sep Lorenz Berther	assessor
Mathias Bundi	assessor
Armin Tanner	assessor
Gerard Jenni	assessor
Daniel Schmid	assessor

Post da revisiun

BDO AG, Altdorf

Direcziun

Silvio Schmid   directur

Team directiv

Sepp Hendry	menader tecnica e stabiliments
Toni Cathomas	menader survetschs technics
Torsten Knopp	menader gastronomia

Luvriers stabels

Claudia Levy	menadra dalla administraziun
Judith Decurtins	contabilista
Ursina Jacomet	emprendista commercianta
Silvio Decurtins	mecanist dil menaschi
Adrian Schnoz	mecanist substitut dil menaschi
Lutz Melzer	electricist dil menaschi
Boris Giger	salvament e tecnica
Vitus Lutz	menaschi dils indrezs e tecnica
Pius Berther	menaschi dils indrezs e tecnica
Gian Riedi	emprendist specialist da pendicularas
Marcus Caduff	luvrer auxiliar

Cefras plaidan

Pistas

50 km pistas preparadas
 5 km pistas grevas
 35 km pistas medias
 10 km pistas levas
 80% pistas ennevas

Mieds da transport

3 sutgeras da quater
 1 sutgera da sis
 5 runals
 1 pendulara Tgom (Axpò)
 1 penda/tschenta
 13'720 prestaziun totala da transport
 2 parcs da neiv, Tegia Gronda e Valtgeva
 4 restaurants e bars
 1 fun e crosspark
 3.5 km via da scursalar Milez – Rueras
 1 parc da neiv a Valtgeva
 1000 parcadis a Dieni
 6 pistunzas
 22 stabiliments d'ennevar (canuns)
 13 stabiliments d'ennevar (lontschas)

Cumissium da studi e da fundaziun

Christian Berther	president communal
August Bass	Rueras
Victor Berther	Rueras
Alfred Decurtins	Sedrun
Benedetg Deflorin	Camischolas
Baseli Huonder	Sedrun
Baseli Monn	Sedrun
Felici Monn	Sedrun
Theophil Schmid-Valier	Sedrun
Testa Soliva	Sedrun

Cussegl d'administraziun

Emprem cussegl digl onn 1962

Christian Berther	president
Theophil Schmid-Valier	cassier
Victor Berther	actuar
Francesgt Berther,	representant dalla vischnaunca
Benedetg Deflorin,	president calla cumissium da quen

Presidents dil cussegl d'administraziun

Christian Berther	1962 – 1966
Theophil Schmid-Valier	1966 – 1969
Victor Berther	1969 – 1971
Emanuel Berther	1971 – 1979
Leci Jacomet	1979 – 1987
Meinrad Gamboni	1987 – 1997
Dumeni Columberg	1997 – 2004
Peter Furger dapi	2004

Commembers dil cussegl d'administraziun

Gion Beer, Conrad Berther, Emanuel Berther, Francestg Berther, Ignazi Berther, Pancrazi Berther, Placi Berther, Sep Fidel Berther, Sep Lorenz Berther, Victor Berther, Vigeli Giusep Berther, Vigeli Berther- Jacomet, Leci Brugger, Mathias Bundi, Flurin Caduff, Giusep Cavegn, Dumeni Columberg, Tumaisch Curschellas, Silvio Decurtins, Benedetg Deflorin, Meinrad Gamboni, Baseli Gieriet, Marcellino Giger, Giachen Hendry, Gion Aluis Hendry, Tumaisch Aluis Huonder, Leci Jacomet, Gerard Jenni, Dumeni Maissen, Andre Schmid, Alfred Schmid, Daniel Schmid, Theophil Schmid-Valier, Armin Tanner.

Directurs

Alfred Decurtins	1962 - 1980
Alfred Schmid	1980 - 1997
Dumeni Columberg	1997 – 2004 (delegau dil cussesgl d`administraziun)
Silvio Schmid dapi	2005

Menaders tecnica

Sepp Hendry dapi	1981
Gion Petschen	2000 – 2011
Toni Cathomas dapi	2011

Revisurs da quen

Ivo Berther, Leci Brugger, Giusep Cavegn, Simeon Cavegn, Benedetg Deflorin, Giusep Monn, Testa Soliva, Tumaisch Valier

Post da revisiun

Confidar Fiduziaria SA, Glion 1993 – 2000
BDO Altdorf dapi 2000

Emploiadas ed emploi stabels 1987 – 2011/12

Cornelia Ammann, Lucrezia Bearth, Roman Beer, Anselm Berther, Berta Berther, Madleina Berther, Pius Berther, Toni Berther, Anja Caduff, Carli Caduff, Marcus Caduff, Toni Cathomas, Aluis Cavegn, Judith Decurtins, Silvio Decurtins, Gisela Deflorin, Philip Deflorin, Pieder Deflorin, Primus Deragisch, Rene Epp, Eugen Flury, Boris Giger, Ursina Jacomet, Claudia Levy, Vitus Lutz, Remigi Maissen, Gabriel Monn, Gion Bistgaun Monn, Joelle Monn, Luis Monn, Sep Aluis Monn, Toni Monn, Gion Petschen, Gian Riedi, Andre Schmid, Regula Schmid, Romeo Schmid, Adrian Schnoz, Lea Vogtli, Anna Volic, Karin Wenger

Restaurants

Ustria Milez

Arnold Abplanalp, Serafin Cavegn, Urs Decurtins, Willy Hauselmann, Antonia Hendry, Giochin Hendry, Torsten Knopp, Pius e Georg Loretz, Sigisberta Monn, Brida Muscas, Giorgio Muscas, Gianni Portner, Ignazi Schmid, Marcel Schneider, Testi Soliva, Claudia Vöggtli-Schmid

Ustria Alpsu

Regula Beer, Constanzia Caduff, Hans Peter Deflorin, Annemaria Dermon, Claudia Vogtli

Ustria Cungiari

Marius Beer, Prisca Beer, Lisa Berther, Leci Brugger, Alfred Decurtins, Daniel Deragisch, Plazi e Luzia Deragisch, Ottilia Giger, Rusina Hilfiker, Gion Manetsch, Mengia Manetsch, Christian ed Ida Schmet, Testi Soliva, Rusina Valier

Ustria Las Palas

Sandro Hafner, Daniela Hardegger, Susanne Raith, Sabine Keller, Sandro Wyss

Ustria Tegia dil nurser

Angelica Huonder, Jacqueline Baumberger

Ustria Cristal

Carin Berther, Christian Gerber, Jordana Lozza

Restaurant Valtgeva

Walter Monn, Toni Schmid

(Indicaziuns dils officials entras l'administraziun Sedrun Pendicularas SA)

Fontaunas e litteratura

Archiv communal Tujetsch. Sectur 14/14.14 Sedrun Pendicularas SA Scatlas nr. 410 – 421

Archiv dallas Sedrun Pendicularas SA. Protocols e rapports annualas dalla societad.

Protocols dapi la fundaziun 1962, rapports squitschai dapi 1973.

Cudisch da Tujetsch. Igl andament da sia historia. Plirs auturs, Vischnaunca Tujetsch 1987

Berther Victor, Rueras/Schmid Theophil, Sedrun: 15 onns Societad dils runals e sutgeras Sedrun/Rueras 1977

Hitz Edgar, Camischolas: Skischule Sedrun 1929 - 1979

Schmid-Valier Theophil, Sedrun: Giubileum da 25 onns Runals e sutgeras Sedrun/ Rueras SA, 1987

Cavegn Roman, Sedrun: Zur Vergangenheit und Zukunft der Sesselbahn Cungiari. Lavur da matura, october 2006

Derivonza dallas fotografias

Archiv communal Tujetsch

Archiv dallas Sedrun Pendicularas SA

Cavegn Bruno, Sedrun

Schmid-Venzin Teofil, Sedrun

Skiliftfotos.ch Andi Jacomet, Sedrun/Bern